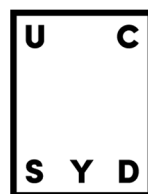

Familierådslagning i Esbjerg Kommune

Evaluerings- og forskningsrapport Del 2.

Forskningsprojektet 'Børnefokus, barnets perspektiv og
børneperspektiver i familierådslagning'

Bo Morthorst Rasmussen & Anne-Mette Sandgaard

Esbjerg
Kommune

Udarbejdet i samarbejde med UC SYD og Esbjerg Kommune. August 2019

Familierådslagning i Esbjerg Kommune
Evaluerings- og forskningsrapport Del 2.

Forfattere: Bo Morthorst Rasmussen & Anne-Mette Sandgaard

Udgivet af Esbjerg Kommune og UC SYD

Udgivelsesår: 2019

Layout: Esbjerg Kommune

ISBN nr: 978-87-971111-1-6

Forfatterne har ophavsrettighederne til rapporten.
Rapporten kan frit citeres med tydelig kildeangivelse.

Forord

At Esbjerg Kommune har valgt at fokusere på børneperspektivet i familierådslagning er ikke nogen overraskelse. Det er i forlængelse af kommunens 'Børn- og Ungepolitik' og 'Paradigmeskiftet', men at de så konsekvent og vedholdende har holdt fast i børneperspektivet er en anden sag. Det interessante for os forskere har været at undersøge om børnene faktisk oplever, at de er i fokus og at deres perspektiv er i centrum, herunder hvad der i hele taget har betydning for dem i familierådslagningsprocessen.

Det har været både været inspirerende og tankevækkende at tale med børnene og de unge. De har fortalt os deres historier og det er vi dybt taknemmelige for. Deres familie og netværk har stor betydning for deres trivsel og det har de professionelle også. Det ved vi alle godt, men det er noget ganske andet at tale med dem, at lade dem tale, at spørge til deres konkrete oplevelser, følelser og ønsker. Bare spørge, lytte og bagefter læse interviewene igennem. Vi håber, at vi i denne undersøgelse kan formidle deres perspektiv videre til de betydningsfulde i børnenes private og professionelle netværk, så de husker at give plads til barnets perspektiv.

Vi vil takke Esbjerg Kommune og ikke mindst alle de børn, familier og ansatte ledere, socialrådgivere, samordnere, sekretærer og eksperter, der har bidraget til denne undersøgelse. Vi vil især takke sekretær for familierådslagning i Esbjerg Anette Poulsen for den store hjælp med alt, herunder korrekturlæsning og en særlig tak Ph.d. Anne Marie Tyroll Beck UC SYD for gennemlæsning og kommentarer.

Venlig hilsen

Anne-Mette Sandgaard og Bo Morthorst Rasmussen

Indholdsfortegnelse

Indhold

Forord	3
Indholdsfortegnelse	4
Indledning og sammenhæng	5
Rapportens opbygning	9
Kort om familierådslagning i Esbjerg	9
Familierådslagningens værdier og mindset	11
Børne- forældre og netværksperspektivet i familierådslagning.....	12
Forskningsspørgsmål	22
Metode og analysestrategi	22
Introduktion til de 8 casebeskrivelser	23
Kort samlet beskrivelse af casene	58
Hovedresultaterne vedrørende børnefokus, barnets perspektiv og børneperspektivet.....	62
Børnene og de unge kommer i fokus	63
Børnene og de unge føler sig i højere grad forstået af deres familie og de professionelle	66
De aktive børn og unge får deres ønsker opfyldt og 'myndiggørelse' er en proces.....	68
Samordnernes, socialrådgivernes og informatørernes vigtige mikrofaglighed	70
Kort konklusion og undersøgelsens perspektiv	73
Litteraturliste.....	74
Bilag.....	76

Indledning og sammenhæng

I efteråret 2018 blev Evaluerings- og forskningsrapporten Del 1. 'Familierådslagning i Esbjerg kommune 2014-18' (Rasmussen og Sandgaard 2018) publiceret. Hele familierådslagnings-modellen, historien bag, mindsettet, processen, aktørenes opgaver, centrale diskussioner og resultater for perioden, er udførligt beskrevet i rapportens Del 1., herunder at kommunen i maj 2016 bevidst valgte et børneperspektiv i rådslagningerne. Denne undersøgelse og rapport med titlen 'Børnefokus, barnets perspektiv og børneperspektiver i familierådslagning' går i dybden med børneperspektivet og er et selvstændigt forskningsprojekt baseret på en yderligere indsamling af data fra 8 cases. Undersøgelsen forsøger at svare på: Hvilken betydning familierådslagning og dens proces har for et børnefokus, barnets perspektiv og børneperspektivet, herunder de professionelle rolle og betydning?

Der har i Esbjerg Kommune været afholdt 779 rådslagninger og opfølgende rådslagninger i perioden 2014-2018, og der er en betydelig mængde data fra samtlige aktører og rådslagninger, herunder kvantitative besvarelser fra 360 børn og unge og 3251 besvarelser fra familie og netværk. Når vi i denne rapport skriver børn og børneperspektivet, så er det for målgruppen af 0-18 årige og det gælder både børn og unge, ligesom at begreberne netværk og familie ofte anvendes synonymt. Langt de fleste børn og familier har i de fire kvantitative datasæt svaret:

- at det er en god måde at træffe beslutninger på (Børn 97%, Familie 96%)
- at de vil anbefale metoden til andre (Børn 97%, Familie 96%)
- at der har været en god stemning (Børn 85%, Familie 89%)
- at de har haft indflydelse på beslutningerne (Børn 92%, Familie 27%¹)
- at de har fået lavet en plan de tror på (Børn 93%, Familie 88%)

Der er således en betydelig lokal evidens for at barnet og familien har oplevet sig reelt inddraget, at de tror planerne bliver realiseret og at de vurderer at rådslagningen allerede har haft en positiv virkning på barnets trivsel.

Til opfølgningerne 3-6 måneder efter rådslagningen svarer de fleste respondenter:

- at planen er realiseret (Børn 75% med yderligere 19% i kategorien nogenlunde, Familie 72% med 17% i kategorien nogenlunde)
- at der har været en positiv virkning på barnets trivsel (Børn 68% med yderligere 23% i kategorien 'i nogen grad', Familie 60% med yderligere 27% i kategorien 'i nogen grad').

Det er meget positive kvantitative besvarelser. Resultaterne ligger i forlængelse af resultaterne fra andre nordiske kvantitative som kvalitative undersøgelser (Rasmussen & Haldbo 2002, Hansen, Hansen & Rasmussen 2003, Hoverak 2006, Hyrve 2006, Mortensen 2007, Heino 2009, Vik 2009, Havnen & Christiansen 2014, Slettebøe 2016), men ingen af disse undersøgelser har et så stort antal rådslagninger i en enkelt kommune, eller en kommune, hvor der har været et så bevidst fokus på børneperspektivet.

---

¹ Det er kun barnet og forældremyndighedsindehaveren der er med til at formulere spørgsmålene, og forældrene indgår i datasættet under familie og netværk. Derfor er der den store forskel mellem besvarelserne.

Undersøgelsens kvalitative data tegner ligeledes et meget positivt billede, men er meget mere nuancerede og viser et billede af unikke rådslagninger med unikke deltagere og fagpersoner, hvor der ofte er mange og sammensatte følelser på spil, store og små konflikter i familierne, forskellige perspektiver og udfordringer. Denne kompleksitet er en del af det sociale og pædagogiske arbejde, og den viser sig også, når vi dykker ned i børnenes udsagn. Så selv om børnene og de unge i de kvantitative spørgeskemaer har svaret, at de er meget positive - og det har de svaret som samlet oplevelse - så er der stor individuel forskel på deres oplevelser og hvad der har betydning for i hvilken grad og hvordan de har følt sig forstået og hjulpet. Derfor har vi valgt at designe og gennemføre denne undersøgelse, der går i dybden med det, der har betydning for børnene, for at tilvejebringe en mere nuanceret kvalitativ viden, der kan bidrage til fastholdelse og udvikling af børneperspektivet.

Familierådslagning i Esbjerg foregår indenfor rammerne af den klassiske beslutningsmodel, der blev udviklet i forbindelse med 'Det danske forsøg med familierådslagning' (Rasmussen og Hansen 2002). Der er dog variationer og især Esbjerg Kommunes bevidste og aktive børneperspektiv synes at gøre en positiv forskel (Rasmussen og Sandgaard 2018). Iagttaget udefra kan det synes lidt mærkværdigt, da det normative udgangspunkt og beslutningsmodellens rammer netop har et fokus på barnet. Familierådslagningsmodellen og dens mindset er jo kendetegnet ved, at det er barnet eller den unge, der er i centrum for mødet, at spørgsmålene laves sammen med barnet, at barnet inviterer sit betydningsfulde netværk og at planen udarbejdes med udgangspunkt i barnets behov osv.

Ideelt set er der ingen forskel på børne-, forældre- og netværksperspektivet i socialt og pædagogisk arbejde, når det drejer sig om 'barnets bedste'. Hvad der er godt for barnet er også godt for familien og omvendt. I dette forskningsprojekt 'Børnefokus, barnets perspektiver og børneperspektiver i familierådslagning', såvel som i forskningsprojektet 'Familierådslagning i Esbjerg Kommune 2014-2018', er det dog helt tydeligt, at selv om barnet eller den unge kommer i fokus, er der ikke kun forskel mellem perspektiverne, men også tydeligt at barnet har sit eget 'indefra' perspektiv, der får mere eller mindre plads i den enkelte rådslagning. Barnet ser og oplever verden på sin egen måde og der er ingen tvivl om, at børnene og de unge i de 8 familierådslagningscases i højere grad har fået en selvstændig stemme, har følt sig bedre forstået af forældre og netværk og at mange af dem 'myndiggøres' og får deres dagsorden igennem, pga. af lige netop deres familierådslagning. Der realiseres så at sige ofte et 'indefra' børneperspektiv, der er forskelligt fra et 'udefra' børneperspektiv, hvor det er de private eller professionelle voksne, der i bedste fald iagttager og argumenterer ud fra hver deres børneperspektiv.

Sondringen mellem barnets perspektiv og børneperspektivet er ikke ny, heller ikke i undersøgelser af familierådslagning, hvor især bogen 'Børneperspektivet i familierådslagning' (Mortensen 2007), der er det danske bidrag ind i et nordisk forsknings samarbejde, har undersøgt realiseringen af børneperspektivet 'indefra' og 'udefra'. En af konklusionerne fra denne undersøgelse er: *'Realisering af børneperspektivet i praksis forudsætter en meget bevidst indsats for at inddrage børnene, så de professionelle ikke tager deres egen problemopfattelse for givet'* (Mortensen 2007). Denne konklusion er væsentlig i al socialt arbejde og man kunne tilføje, at det ikke kun gælder de professionelle, men i lige så høj grad familien og netværket, hvor der også er brug for en bevidst inddragelse og dialog med børnene.

Dette forskningsprojekt viser, at man i Esbjerg Kommune har været og er bevidst om denne udfordring og at familierådslagning som metode er med til at fastholde fokus på barnet, men også at det ikke bare sker af sig selv. Hvorvidt og i hvilken grad barnets 'indefra' perspektiv bliver realiseret i den enkelte rådslagning handler bl.a. om socialrådgivernes, informanternes og samordnernes mikro- og grundfaglige praksis, hvor kommunens systematiske fokus på og arbejde med rådslagningernes forebyggende aspekt, barnets egen plan og hele børneperspektivet er med til at understøtte dette. Det kræver en løbende opmærksomhed fra ledelse og medarbejdere med påvirkning ind i det private netværk.

Forskningsspørgsmålene i denne undersøgelse er: *Hvordan har børnene/de unge oplevet deres familierådslagning, herunder deres eget perspektiv tilgodeset? Hvilke elementer i familierådslagningsprocessen har hvilken betydning for børnefokus og børneperspektivet i familierådslagning? Hvilken betydning har familierådslagning for et børnefokus, barnets perspektiv og børneperspektivet?*

Forskningsspørgsmålet er undersøgt via et casestudie hvortil der er anvendt dokumenter og interviews (8 cases i Esbjerg Kommune), og er Del 2. af det større forskningsprojekt mellem Esbjerg Kommune og UC SYD, der er gennemført i 2017-18. Undersøgelsen uddyber og trækker samtidigt på data og resultater fra de 779 rådslagninger i Evaluerings- og forskningsrapporten Del 1. 'Familierådslagning i Esbjerg kommune 2014-18' (Rasmussen og Sandgaard 2018), hvorfra de 8 cases er udvalgt.

Hovedresultaterne fra denne undersøgelse er:

Børnene og de unge kommer i fokus

Familierådslagningens rammer og Esbjerg Kommunes bevidste satsning på børneperspektivet har i de 8 cases betydet, at barnet eller den unge i hver rådslagningsproces har været i fokus. Det er i høj grad mindsettet, procedurerne, rammerne og ikke mindst socialrådgiverne og samordnerne, der har sikret dette fokus. Vores analyser viser, at især spørgsmålene spiller en central rolle. Spørgsmålene formuleres sammen med barnet og er udtryk for det, der skal træffes beslutninger om. De er vigtige igennem hele forløbet og fastholder et fokus på barnets behov og ønsker ('indefra' børneperspektiv), og dem har samordneren med rundt til dem barnet har inviteret. Og når samordneren informerer om familierådslagning fortæller de, at rådslagningen handler om barnet og ikke om de voksnes eventuelle konflikter og behov osv. I selve rådslagningen informeres om, drøftes og udarbejdes en plan, der er svar på spørgsmålene. Når fokus i rådslagningen skifter og flyttes til de voksne, er der altid en, der helt legitimt kan flytte fokus til de spørgsmål, og dermed det barn, de er sammen om. Alle de 8 cases har i større eller mindre grad spørgsmål, der er udtryk for 'et indefra' børneperspektiv, hvor barnets ønsker på en eller anden måde er indeholdt og kan blive en del af planen. Og her er det tydeligt, at man i Esbjerg Kommune har haft fokus på denne del med spørgsmål formuleret som barnets aktive ønske fx *Hugo savner sin far og vil gerne se ham noget mere - gerne fast. Hvordan kan det lade sig gøre?*

Børnene og de unge føler sig forstået af deres egen familie og de professionelle

Det går igen i alle cases, at barnet eller den unge har oplevet sig forstået af sin egen familie og netværk. Det er måske mest tydeligt i en case, hvor et barn har fået sin elskede mormor tilbage, da mormor forstår pigens situation og ikke bare bebrejder pigen, og de får lavet faste ugentlige aftaler om besøg. Det er forskelligt, hvor i processen de føler sig forstået, af hvem og hvordan, men et af de tidspunkter i processen der nævnes, er fase 1, hvor de alle får informationer fra de professionelle.

Der lyttes intenst af alle, når den eller de professionelle fortæller om barnet eller problemet. Og det kan udover socialrådgiveren (initiativtageren) være en professionel, der kender

barnet eller en der har generel viden om problemstillingen. Det hører alle i familien og netværket. Det opleves af flere som en stor lettelse - fx siger de: *'at nu forstår de voksne, hvordan det er at være mig og hvordan jeg har det'* - især hvis informanterne har været gode og børnene under rådslagningen oplever sig forstået og planen svarer til deres ønsker. Det kan anskues som en form for anerkendelses- og bevidningsproces, hvor de oplever sig hørt og forstået af alle de betydningsfulde voksne omkring dem.

Børnene og de unge bliver aktivt handlende i eget liv

Når børnene og de unge reelt bliver inddraget i formuleringen af spørgsmål til deres egen rådslagning, sker der noget for og med flere af dem. De bliver bevidste om deres behov og ønsker, og nogle handler. Det er ikke sådan, at de bliver aktive, fordi de bliver inddraget, men inddragelsen synes at være forudsætningen for myndiggørelsen, uanset hvor aktive de har været i formuleringen af deres spørgsmål og udarbejdelse af invitationen. Selv barnet, der aktivt handlede og flyttede hjem til far og hans nye familie, uden at det var formuleret som spørgsmål, hun fik eller tog muligheden qua spørgsmålene og informationerne til hele familien. Inddragelsen gav hende på en måde en frisættelse fra sin mor og et handlerum i sin familie. Og det kan vi se i større eller mindre målestok i de enkelte rådslagninger. Der er de cases, hvor alene inddragelsen med et fokus på barnets ønsker og behov har ført til, at barnet har fået kontakt til og aftaler med far, bedsteforældre eller et familiemedlem der tager dem med til fodbold eller spejder. Og så er der de rådslagninger, hvor barnet eller den unge har taget en række større initiativer for at få sine ønsker og behov opfyldt. Uanset hvor meget myndiggørelse eller 'agency' vi kan iagttage i casene, så giver rådslagningerne dem en form for erfaring med at de selv kan gøre en forskel og en følelse af, at det er ok.

Samordners og rådgivers mikro- og grundfaglighed har stor betydning

Den kvantitative undersøgelse viser et meget positivt billede som udtryk for, at børnene, de unge og deres familier og netværk har haft en positiv oplevelse med familierådslagning og processen har haft positiv betydning for barnets udvikling og trivsel. Det er på mange måder tegn på at de professionelle har leveret et solidt fagligt arbejde. Og det har de på hver deres måde indenfor rammerne af familierådslagning, hvor der er rig mulighed for at udfolde sin mikro- eller grundfaglighed i møderne og processerne med barnet, familien og netværket. For socialrådgiverne (initiativtagerne) er de indledende og inddragende møder med forældre og barnet særdeles vigtige, herunder formuleringen af spørgsmålene. Nogle rådgivere får ofte et nej, hvor andre næsten altid får et ja fra forældrene og barnet. I denne undersøgelse har vi 8 cases med et ja, men det er også et lidt forskelligt ja, ligesom spørgsmålene mere eller mindre er udtryk for barnets ønsker. Selv om de alle svarer at det var de rigtige spørgsmål og de har været involveret i formuleringen af dem, så er der mulighed for faglig udvikling. Det gælder også i informationsfasen og det gælder under hele forløbet, herunder at balancere de professionelle indsatser med de private.

Samordnerne er på mange måder familierådslagningens kvalitetssikring, når det gælder processen og rammerne. De har kontakt til alle deltagerne, informerer om familierådslagningen, herunder spørgsmålene og at der er fokus på barnet. Og det er dem, der som neutrale personer faciliterer selve rådslagningen. Børnene og de unge har været meget tilfredse med dem, kender deres navne og har oplevet sig mødt af dem. De kommer med hver deres faglige uddannelse og erfaringer, som de anvender på hver deres måde indenfor rammerne af familierådslagning. De har som 'ny faggruppe' udvekslet erfaringer og der er også her mulighed for faglig udvikling og gensidig læring i forhold til invitation af de betydningsfulde i familien og netværket, formidling af børneperspektivet til dem, facilitering af den konkrete rådslagning, osv. De er med til at fastholde mindsettet og rammerne, så der kan holdes fokus på barnet, at barnet oplever sig forstået af familien og

de professionelle, at barnets ønsker er i centrum, osv. I selve rådslagningerne er det ofte de helt små detaljer der gør forskellen fx hvordan deltagerne bydes velkommen, om informanterne anvender negativt ladede ord om barnet eller forældrene, de professionelle reaktioner på planen, osv.

Det er tydeligt, at mindsettet, processen og rammerne kan noget for at sikre et inddragende børnefokus, men at det ikke kan lade sig gøre uden de professionelle faglighed og de betydningsfulde voksne omkring børnene og de unge. De har brug for forståelse fra og et handlerum i egen familie. Og skal børneperspektivet give mening må det erkendes at børnene og de unge er aktive aktører i eget liv. De tiltag, som børn og unge og deres familier ikke kan se mening i, bliver ikke en succes. Det er vigtigt at give plads til børnenes eget perspektiv, at dyrke metoder til at inddrage børns 'indefra' perspektiv. Vi kan kun få deres særlige viden og ønsker, hvis vi spørger dem. Ingen kan som barnet og den unge kende kompleksiteten i eget liv.

Rapportens opbygning

Rapporten er disponeret således, at der efter den indledende sammenfatning med undersøgelsens resultater, er et kort beskrivende kapitel om familierådslagning. Udgangspunktet er beslutningsmodellen sådan som den blev introduceret og evalueret i 'Det danske forsøg med Familierådslagning' (Rasmussen & Hansen 2002), da det er denne 'baseline', som familierådslagning i Danmark og Esbjerg Kommune har udviklet sig fra. Kapitlet er kort og der henvises til Evaluerings- og forskningsrapporten Del 1. Det næste kapitel har fokus på de teorier og forståelser af børneperspektivet 'indefra' og 'udefra', inddragelse, myndiggørelse og 'agency', der anvendes i dette forskningsprojekt, hvor udgangspunktet er, at inddragelsen er forudsætningen for myndiggørelsen og realiseringen af barnets 'indefra' perspektiv. Metodekapitlet er en kort beskrivelse af case undersøgelsens valg af data, metode og analysestrategi. Dernæst præsenteres de 8 cases, der alle afsluttes med en kort analyse og vurdering af de enkelte cases. Vi har valgt en meget udførlig beskrivelse af de enkelte cases for på den måde at give læseren et mere nuanceret indblik i deres kompleksitet og respondenternes udsagn. Det er der flere grunde til. Dels skaber det åbenhed omkring vores analyser og konklusioner og dels giver det mulighed for at anvende forskningsrapporten og casene til mikrofaglig undervisning og opkvalificering. Kapitlet afsluttes med en samlet analyse af casene. Forskningsrapporten kan sagtens læses uden at man læser hele kapitlet med casene. Det afsluttende kapitel er et forsøg på at svare på forskningsspørgsmålene ved at fremhæve fire hovedkonklusioner, der har stor betydning for børnefokus, barnets perspektiv og børneperspektivet.

Kort om familierådslagning i Esbjerg

Familierådslagning er både et værdisæt og en konkret metode, hvor barnet eller borgeren er i centrum, og den udvidede familie og netværket inviteres ind i forhold til at finde, beslutte og støtte op om løsninger på de udfordringer, der er omkring barnet eller den unge. Esbjerg Kommune har valgt denne systematiske inddragelse efter § 47 i Serviceloven, da det svarer til deres politiske målsætninger i deres Børn og ungepolitik og 'Paradigmeskiftet 2.0'. I marts 2017 skrev Børn & Kulturs direktør, Jørn Henriksen "*Familierådslagning er hjertet i Paradigmeskiftet 2.0, og der er en optimal måde at tænke tidlig indsats på. Fokus ligger på at inddrage familien og netværket omkring barnet eller den unge, og på den måde genopfinder metoden familiens ansvar, så vi øger motivationen og chancen for succes*".

Familierådslagning er på mange måder en demokratisk beslutningsmodel med en fast involverende procedure, der kombinerer borgerdeltagelse og empowerment med konkrete løsningsforslag til gavn for barnet eller borgeren. Det er således altid intentionen, at borgeren (barnet) i dialog med initiativtageren (ofte socialrådgiveren) formulerer rådslagningens spørgsmål og dermed er med til at definere problemet, der skal tages stilling til, findes løsninger på og lægges planer for på den konkrete rådslagning. *En familierådslagning er egentlig bare en metode til afholdelse af ét beslutningsmøde med forberedelse og opfølgning, hvor det er borgeren, familien og det private netværk der på et informeret grundlag træffer beslutningerne og laver deres plan uden de professionelles deltagelse i selve beslutningen (Rasmussen og Sandgaard 2018).*

Der er naturligvis mange flere elementer i denne metode og de bliver udfoldet i det nedenstående, men det er vigtigt at pointere, at familierådslagning adskiller sig fra de mange manualbaserede metoder ved i højere grad at sætte en værdimæssig beslutningsramme indenfor hvilken, der er et stort socialfagligt og pædagogisk spillerum. Fx er dialogen med barnet og familien om formulering af spørgsmålene, hvem der skal inviteres, hvad der skal informeres om, af hvem og hvordan afhængig af den enkelte socialrådgivers (initiativtagers) og samordners faglighed. Nogle gør det glimrende og andre har et fagligt udviklingspotentiale, men alle gør det forskelligt og der er ikke én rigtig faglighed, så længe man er indenfor rammerne af familierådslagning. Den mikro- og grundfaglighed, der udfolder sig i Esbjerg og i øvrigt også i landets andre kommuner, udviser en stor faglig mangfoldighed.

I Esbjerg Kommune foregår familierådslagning stort set efter den klassiske familierådslagningsmodel udviklet i New Zealand og senere afprøvet og evalueret i 'Det danske forsøg med Familierådslagning' i 1999-2001 (Rasmussen & Hansen 2002). Det vil sige, at de inddragende, netværksskabende og myndiggørende værdier med respekten for barnets og familiens ønsker og behov er i centrum, samtidigt med at man følger metodens forskrifter med en planlæggende og forberedende fase, hvor spørgsmålene formuleres i et samarbejde mellem socialrådgiveren, barnet og familien, og der kobles en neutral samordner på rådslagningen.

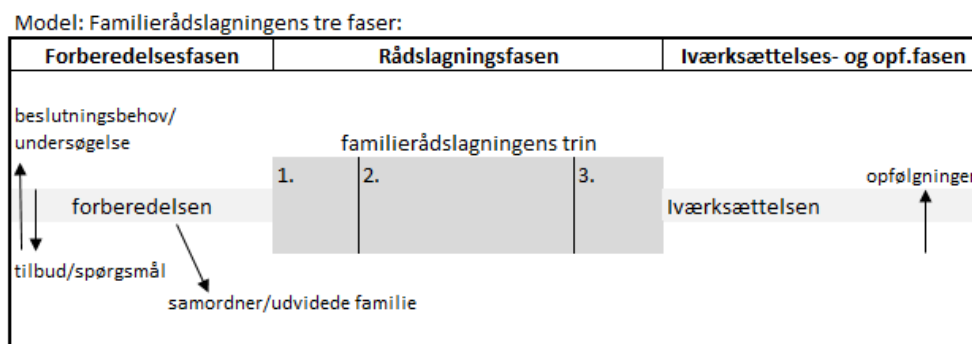
Samordneren taler med forældrene og barnet, besøger de indbudte og faciliterer rådslagningen. Selve rådslagningen består af de tre faser: informationsfasen, familiens rådslagning og udarbejdelse af plan, og den fælles bekræftelse af handleplanen.

I informationsfasen deltager hele den udvidede familie/netværket, barnet, socialrådgiveren, samordneren og informanter i en dialog om spørgsmål og ramme. I næste fase, der er familiens familierådslagning, udarbejder familien en plan på baggrund af rammen og spørgsmålene. Familien har nu lavet deres egen plan, og i Esbjerg Kommune involverer den for det meste kun støtte og indsatser fra netværket. Alle deltagere underskriver planen og den kopieres med dato for den opfølgende rådslagning. Efter rådslagningen iværksættes planen.

Efterfølgende er der altid både 1. og 2. opfølgende rådslagning, dette med interval på mellem 2-4 måneder, hvor der efter samme procedure følges op på planens realisering. Planen justeres eventuelt med nye spørgsmål og indsatser.

Den nedenstående forenkling af familierådslagningsforløbet er en reduceret fremstilling af den danske model for familierådslagning, der har været introduceret med 'Det danske forsøg med familierådslagning' (Rasmussen & Hansen 2002). Der er tale om en reduktion af kompleksiteten omkring selve processen, og den er udførligt beskrevet i forskningsrapportens Del 1. (Rasmussen og Sandgaard 2018). Det er ikke sådan, at alle danske kommuner har fulgt eller følger modellen ned i mindste detalje, men de har alle samme udgangspunkt med de tre faser, at barnet/borgeren er i centrum, en samordner, der koordinerer, at den udvidede familie har et privat besluthningsrum og at familiens plan præsenteres.

De tre overordnede faser: Inden selve rådslagningen kaldet forberedelsesfasen, Under selve familierådslagningen med de tre trin kaldet rådslagningsfasen og efter selve familierådslagningen er der iværksættelses- og opfølgingsfasen. Det er illustreret i nedenstående model og udgør samtidig rammen for dataindsamling og analyse.

Kilde: UFC Børn og Familiers undersøgelse af familierådslagning Danmark 2001

Model: Familierådslagningens tre faser (Rasmussen & Hansen 2002)

Familierådslagningens værdier og mindset

Bag, over eller under familierådslagning findes en række bærende værdier. De er vanskelige at rangordne, men den helt overordnede værdi er, at 'whanau', der betyder 'den udvidede familie' og det er dermed alle dem, der er betydningsfulde for barnet/den unge, bør deltage i væsentlige beslutninger omkring barnet/den unge:

- At mennesker har ret til at være inddraget, når der skal træffes beslutninger om deres liv, og det gælder både i forhold til at definere problemet og vælge løsninger. Det gælder for barnet, den unge, forældrene, familien og netværket.
- At det private netværk med familien og netværket er vigtige i et barns liv på både kort og langt sigt
- At det private netværk, familien og netværket kan noget, som de professionelle ikke kan omkring omsorg og kontinuiteten i barnets og den unges liv, og at der er potentielle ressourcer i familie og netværk.
- At det private netværk, familien og netværket har en unik viden om barnet og hinanden, at de er eksperter i deres eget liv.

- At familierådslagning har fokus på barnet/den unge, på ressourcer og på fremtidige fælles løsninger, så fx konflikter mellem de voksne må træde i baggrunden.
- At inddragelse skaber fælles forståelse og ejerskab.
- At den udvidede familie deltager i familierådslagningen. De, som indgår i den udvidede familie, er de betydningsfulde for barnet/den unge, og de får et privat beslutningsrum med trygge rammer og kan træffe beslutninger på et informeret grundlag.
- At der er en neutral facilitator, samordner, der hjælper barnet, den unge og familien med at planlægge og gennemføre familierådslagningen.
- At der er fokus på børneperspektivet, på barnets/den unges ligeværdige deltagelse og en plan til barnets bedste.
- At planen bliver en aktiv del af det tværfaglige samarbejde omkring barnet og den unge.

Familierådslagningens historiske udvikling og beslutningsmetodens mange delelementer er udførligt beskrevet i Evaluerings- og forskningsrapporten Del 1. 'Familierådslagning i Esbjerg kommune 2014-2018' (Rasmussen og Sandgaard 2018). Ovenstående er et kort uddrag fra Del 1.

Børne- forældre og netværksperspektivet i familierådslagning

Der er grundlæggende to måder at vurdere en familierådslagningssucces på. I den ene tilgang anskues familierådslagning som en demokratisk inddragende beslutningsmodel og i den anden tilgang anskues familierådslagning som en evidensbaseret metode på linje med alle andre metoder og skal vurderes ud fra dens effekt (Rasmussen og Jæger 2019). Men uanset om der vælges den ene eller den anden tilgang, så må udgangspunktet i en familierådgivning være betydningen for barnet eller den unge. Forældrene og de andre betydningsfulde voksne er også vigtige, men det er netop qua deres betydning for barnet, at de deltager. En familierådslagning påvirker som regel familien og netværkets relationer. Familierådslagning har fokus på barnet og hvordan barnets udvidede familie kan forstå og hjælpe barnet. Det gælder uanset hvordan man vurderer den enkelte rådslagning.

Den demokratiske inddragende model handler om kvaliteten af den etiske og demokratiske inddragelse i familierådslagningssprocessen og dermed barnets inddragelse i de beslutninger, der vedrører barnets liv, herunder om barnet har været med til at sige ja til familierådslagning, har forstået og været med til at drøfte spørgsmålene, om det er de rigtige spørgsmål, der skal tages stilling til, om barnet har været med til at vælge, hvem der skal deltage, være informanter osv. gennem hele processen, herunder været med til at beslutte løsningerne, og ikke mindst hvordan barnet er blevet mødt og støttet i denne proces og om barnets forståelse og ønsker har fået en rolle i forløbet og planen. Det er ikke nødvendigvis ensbetydende med, at barnets behov og ønsker er blevet mødt eller at barnets udvikling og trivsel er øget.

Den anden tilgang - den evidensbaserede metode - handler om i hvilket omfang familierådslagningen på kort og langt sigt har været med til at øge barnets udvikling, læring og trivsel, og dermed en vurdering af den betydning og effekt familierådslagningen har haft på problemerne i og omkring barnet. I denne tilgang får spørgsmålene, barnets plan, familiens støtte til barnet og ikke mindst opfølgningerne en særlig rolle sammen med pro-

cessens kvalitet, da det er her vi kan få information om mål, indsatser og effekt, herunder de professionelle betydning for målrealiseringen. En familierådslagning kan godt have haft en betydelig effekt på et barns udvikling og trivsel uden at der har været tale om reel demokratisk inddragelse af barnet eller familien.

I denne undersøgelse af børneperspektivet har vi anvendt begge tilgange, da vi vurderer at de begge er relevante og at der ofte er en positiv eller negativ sammenhæng mellem inddragelsen og effekten forstået på den måde, at et barn, der oplever reelt at have været inddraget, at spørgsmålene og planen er de rigtige, vil være mere motiveret sammen med den udvidede familie og dermed kunne profitere af rådslagningen. Måske er forudsætningen for den positive effekt ofte den reelle inddragelse i problemdefinition og problemløsning, da det private familiesystems viden og deres støtte går i dialog med det professionelle system og bliver en aktiv del af sagsprocessen.

Igen må vi være opmærksomme på, at der er forskel på et børneperspektiv, forældreperspektiv og familiens/netværkets perspektiv, hvor fastholdelsen af børneperspektivet ofte er vanskelig, når meget af kommunikationen er med forældremyndighedsindehaveren (Rasmussen og Sandgaard 2018). Det gælder i øvrigt også de professionelle perspektiver på barnet, der kan udgøre en selvstændig problemstilling i det tværprofessionelle samarbejde, hvor myndighedsrådgiveren så at sige indsamler viden fra alle og foretager en helhedsvurdering i deres socialfaglige vurderinger (Rasmussen 2014). Myndighedsrådgiverne er på mange måder rundet af en effektdiskurs og vurderer en sag ud fra denne, hvor fastholdelse af barnets perspektiv kan være særlig vanskeligt, da det jo primært er de private og professionelle voksne der samarbejdes med. I den konkrete inddragelse kan man helt glemme at tale med barnet og primært tale om barnet, og her er der forskel på om det er barnets eget perspektiv, der løbende sættes på dagsordenen eller de voksnes børneperspektiv.

I den bedste af alle verdner er der overensstemmelse mellem alle aktørperspektiverne, men det er der ikke altid i virkeligheden, og i familierådslagning finder vi også tilfredse børn og unge, samtidigt med at mor er ked af det og utilfreds med rådslagningen eller omvendt. Der er ligeledes socialrådgivere, der ud fra vedkommendes professionelle perspektiv, synes at hun kunne lave en bedre handleplan selv og ikke har de store forventninger til barnets plan, hvilket kan have betydning for dens realisering. Og vi har rigtig mange data, hvor vi kun hører historien fra den ene part i en sag. Langt de fleste respondenter er meget positive svarende til de overordnede kvantitative data. Men vi har også data - i det store kvantitative og kvalitative datasæt fra forskningens Del 1. - hvor der er respondenter, der har haft en negativ oplevelse. De kvalitative data viser dette mere nuancerede billede. Barnet kan godt både opleve at være inddraget på nogle områder, at have fået nogle ønsker opfyldt og glad for dette, men samtidigt ked af at mor og far stadig skændes eller stadig have et ønske om mere kontakt til fars familie. Vi har også eksempler på, at der først rigtig sker noget efter første og anden opfølgning eller at udviklingen går i stå efter første opfølgning. Under de positive kvantitative resultater gemmer der sig 779 unikke rådslagninger.

Børneperspektivet

Når vi taler om børneperspektivet, så findes der overordnet set to tilgange og forståelser. Den ene er 'børneperspektivet set indefra' og det andet er 'børneperspektivet set udefra', sådan som det fremstilles og anvendes i 'Børneperspektivet i familierådslagning' (Mortensen 2007). Hanne Warming (Warming 2017) skriver dog, at begrebet børneperspektiv anvendes på mindst tre forskellige måder, hvor hun til ovenstående tilføjer den mere brede forståelse, hvor et børneperspektiv også er at se på eller have barnet i fokus

og dermed endnu et 'udefra' perspektiv, der ikke nødvendigvis er, at en voksen forsøger at se med barnets briller og tage barnets perspektiv, men måske mere det der ligger i udtrykket 'barnets bedste'. Hun argumenterer dog for at anvende sondringen mellem barnets perspektiv og børneperspektivet, der svarer til sondringen mellem et 'indefra' og 'udefra' perspektiv svarende til Birgit Mortensen (Mortensen 2007). Det er hun ikke den eneste der gør. Der er flere toneangivende forskere (Halldén 2007, Sommer, Samuelsson og Hundeide 2010) der ligeledes skelner mellem voksenverdenens forståelse af barnet og barnets egen oplevelse og forståelse, så vi anvender denne sondring mellem de to perspektiver.

Barnets perspektiv eller børneperspektivet 'set indefra' er på mange måder det, som barnet eller den unge ser. Den måde barnet oplever og vurderer dets situation på og barnets eller den unges ønsker til fremtiden. Det kan vi få viden om ved at indsamle information, 'gå over broen' og ved at sætte os i barnets sted, men først og fremmest ved at spørge barnet åbent, nysgerrigt og anerkendende til dets erfaringer, oplevelser og ikke mindst ønsker til fremtiden med hensyn til mål og proces (Cooperrider & Srivastva 1997, Holmgren & Holmgren 2016, Schultz Jørgensen 2017). Det offentlige og de professionelle kan vælge inddragende og involverende processer og metoder så som familierådslagning, der sikrer at barnets stemme ikke kun høres, men også får en afgørende betydning for beslutninger og indsatser. Det er ikke bare noget man gør. Det fordrer faglige og relationelle kompetencer og en bevidst insisterende indsats. Nogle børn kan qua deres alder eller kognitive udvikling ikke give udtryk for deres behov og ønsker, andre har dårlige erfaringer med voksne og nogle tør eller vil ikke sige noget, da de er loyale i forhold til deres forældre. Den værdsættende og anerkendende tilgang har sammen med den systemisk narrative tilgang en række begreber, der kan anvendes til at analysere og forstå netværksinddragelsen og egentlig kan hele familierådslagsprocessen anskues som en anerkendelse af barnet og dets perspektiv. Socialpsykologisk kan anerkendelse forstås som møder eller mødet med det andet menneske, så det føler sig set og hørt og herved får mulighed for selvudfoldelse. Det er ifølge Taylor (1994) afgørende for den enkeltes udvikling af personlig identitet og selvrepræsentation. Overordnet set er der to tilgange eller syn på anerkendelse, hvor den ene filosofiske tilgang med Hegel (1807), Honneth (1992) og Mead (2005) har fokus på anerkendelsen af det andet menneske som frie og selvbestemmende væsner og selvvirkeliggørelse, herunder betydningen af den sociale interaktion og en forståelse af anerkendelse som del af et magtfelt. Denne tilgang er interessant i forhold til myndiggørelse og agency, der fremstilles i det nedenstående. Den anden værdsættende og systemiske tilgang handler i højere grad om udviklingsprocesser, læring, pædagogik, supervision og behandling, hvor der ofte er tale om tilgange, metoder og kommunikation, der kan være med til at udvikle og flytte mennesker og organisation fra et sted til et andet (Cooperrider & Srivastva 1997, Holmgren & Holmgren 2016). Den sidste tilgang er interessant i forhold til at forstå de mikro-sociologiske fænomener i familierådslagning og de mikro- og grundfaglige udfordringer. Et af de få begreber vi indledningsvis vil fremhæve fra denne tradition, er begrebet bevidning, da hele rådslagningsforløbet indebærer deltagelse og bevidning af og fra de betydningsfulde personer i barnets familie og netværk. Barnet er i centrum i hele forløbet og dets udsagn værdsættes og anerkendes helt konkret ved at de afspejles i de gennemgående spørgsmål, informatorernes udsagn, osv. Bevidning er et begreb, der anvendes lidt forskelligt i den systemiske tradition. Det er især Michael White (2008), der har praktiseret og skrevet om bevidnende processers betydning for opretholdelse og udvikling af identitet, og der findes flere metoder, hvor enkeltpersoner eller grupper af mennesker bevidner eller bekræfter en fokuspersons fortælling ved eksempelvis at genfortælle det særlige eller bestemte velbegrundede dele af det fokuspersonen har sagt fx for at flytte fokus fra noget negativt og tilbageskuende til noget positivt og fremadskuende. Vi anvender en meget bredere forståelse, hvor deltagerne ses

som aktive vidner i hele processen hvor der er fokus på barnet i den formaliserede setting og symbolske repræsentationer og grænseobjekter (dokumenter) som spørgsmål og planen, samt deltagernes handlinger tildeles en betydning. Men vi forestiller os at effekten er den samme, nemlig at fokuspersonen føler sig forstået og bekræftet i sin historie og det kan give mulighed for at tænke eller handle anderledes (Moltke & Molly 2009, Holmgren & Holmgren 2016).

I det nordiske forskningsprojekt anvendte de metoden 'Recalling the future' (Mortensen 2007), hvor interviewereren spørger barnet til den gode fremtid om et år fx skolestart, hvor de har det godt og alle problemer er løst. Intervieweren er meget konkret og spørger: Hvordan starter din dag og efter en beskrivelse af dagen, bevæger interviewet sig tilbage til nutiden og de spørger til de mennesker barnet møder og hvordan de har hjulpet dem osv., indtil barnet kommer tilbage til nuet, og interviewereren får på den måde et tydeligt billede på barnets ønsker til fremtiden. I selve undersøgelsen er der tale om fire gentagne interviews i forbindelse med en rådslagningsproces for på den måde at identificere, hvorvidt barnets perspektiv var indeholdt i deres rådslagnings problemforståelse og løsninger. Det var de ikke altid. Eksemplet med denne metode illustrerer vanskelighederne ved at komme tæt på barnets perspektiv. Og her er alene tale om én metode og systematik ud af mange mulige, men den viser alligevel noget generelt om vigtigheden af barnets egen erkendelsesproces, at ikke alle børn og unge er tydelige på deres ønsker og behov, men at det er en proces og at dialogen med dem har betydning for denne, uanset om samtalepartneren er professionel eller fra det private netværk. I denne case-undersøgelse forsøger vi at kortlægge deres 'indefra' perspektiv ved at interviewe dem med konkret udgangspunkt i deres rådslagningsproces, deres spørgsmål, planen og realiseringen, så vi har ikke en viden om hvad de tænkte i løbet af processen, men børnene og de voksne har været relativt gode til, at fortælle hvad de tænkte og oplevede da de fx hørte om familierådslagning første gang, da de skulle formulere spørgsmålene osv.

Børneperspektivet 'set udefra' handler om at have fokus på barnet og se barnet 'udefra'. Det offentlige, de professionelle og det private netværk indsamler, analyserer og vurderer information om barnet og dets omgivelser for på baggrund af den viden og deres ekspertise at finde de bedste løsninger for barnet. Ideelt set involverer det samtlige betydningsfulde voksne i barnets liv samt en række børneeksperter, der ud fra deres viden, iagttagelser og samtaler med barnet identificerer barnets perspektiv og træffer de aktuelt bedste beslutninger eventuelt med inddragelse af barnet sammen med forældremyndighedsindehaveren. Det er i høj grad de fagprofessionelle, hvor hver faggruppe har deres metoder til udredning, iagttagelse af, dialog med og indsatser i forhold til børnene og familierne. De kan være mere eller mindre dygtige og deres metoder mere eller mindre raffinerede og ramme meget præcist i forhold til et 'udefra børneperspektiv', men der er en inddragelses problemstilling, der i denne tilgang handler om betydningen af viden, motivation og ejerskab hos barnet og familien for at skabe udvikling og trivsel. I denne effektivitetstilgang bliver spørgsmålene, informanterne, planen og opfølgningernes kvalitet afgørende, mere end mindsettet, værdierne og etikken. Spørgsmålene fordi de meget præcist bør ramme de udfordringer, som de professionelle har identificeret. Informanterne fordi de formidler ekspertviden, hvad enten den er konkret på barnet eller generel, ind i familiesystemet. Planen fordi den bør indeholde kvalificerede svar og dermed løsninger på de udfordringer som eksperterne vurderer barnet har eller er i. Og opfølgningerne fordi det er her, der vurderes og justeres på indsatserne. I denne undersøgelse har vi primært viden om 'udefra' perspektivet fra sagsakterne, spørgsmålene, planerne og interview med rådgivere og samordnere suppleret med data fra undersøgelsens Del 1., hvor vi har fået adgang til 'indefra' perspektivet qua interviewene og dokumenterne.

Det første 'indefra' perspektiv kan på mange måder karakteriseres som et etisk og demokratisk perspektiv, hvor 'udefra' perspektivet i højere grad kan karakteriseres som et kvalitets- og effektivitetsperspektiv. Der er gode argumenter for at anvende begge perspektiver, da man i det sociale og pædagogiske arbejde både ønsker en inddragende etik og kvalitet i indsatser, ligesom at inddragelse generelt er med til og ofte en forudsætning for at indsatser lykkes.

Barnets perspektiv, inddragelse, myndiggørelse og empowerment

Inddragelse af barnet og dets perspektiv er ikke det samme som empowerment og myndiggørelse, der forstået bredt betyder, at barnet oplever ejerskab og bliver aktivt handlende i egen sag, men inddragelsen er som regel en forudsætning for at barnet bliver aktør i egen sag (Andersen 2017). Det gælder også for forældrene og den udvidede familie som aktivt støttende i forhold til barnet. Der er dog ofte en sammenhæng mellem inddragelsesprocessen, dens dybde, dens kvalitet og myndiggørelsen eller empoweringen. Vi anvender begreberne myndiggørelse og empowerment synonymt.

Familierådslagning er inddragelse af barnet, forældrene og deres familie og netværk. Der findes flere overlappende begreber, der kendetegner inddragelse fx medvirken, medbestemmelse og involvering (Egilson, Dybbroe og Olsen 2018). Men selv om inddragelse er en meget upræcis betegnelse, der kan dække over alt fra at blive informeret, at blive hørt, til selv at bestemme eller bestemme sammen, så er det begrebsanvendelsen i Barnets reform og vejledning til bl.a. § 47 i serviceloven, hvor der i vejledningen står at myndigheden systematisk skal afdække og inddrage barnets netværk.

Et upræcist begreb som inddragelse har både fordele og ulemper. Fordelen er, at det indfanger alle inddragelsens mange dimensioner uden at vi skal gå i detaljen med dem, og dermed reduceres begrebets kompleksitet og gør vores kommunikation nemmere. Ulempen er både, at vi kan tale forbi hinanden, og at det er vanskeligt at vurdere inddragelsens kvalitet og dybde. Er det eksempelvis nok at rådgiveren hører mor, om der findes nogen i netværket, og mor svarer, at der ingen findes, eller hun kun peger på nogle få i hendes egen familie og helt glemmer faderens familie. Eller er det en tilstrækkelig inddragelse, hvis ingen i netværket reelt har haft indflydelse på problemforståelsen, mål og indsatser, men bare er blevet informeret eller symbolsk inddraget. Det er det nok ikke vurderet ud fra lovgivningens intentioner og reel inddragelse, men der er altid tale om en konkret individuel vurdering i socialt arbejde.

Der findes flere forskellige tilgange og modeller til at illustrere og forstå inddragelsens elementer. Børnerådet er et godt sted at starte. De skriver: *'Børneinddragelse er fundamentet for alt arbejde i Børnerådet. Vores opgave er at sikre, at børn og unges synspunkter bliver hørt, når der skal træffes beslutninger, der har betydning for deres liv og fremtid. (Børnerådet 2017)'*

Børnerådet anvender Harts stigemodel (Hart 1994), og deres fokus er medbestemmelse i beslutninger, hvor hvert trin på deltagelsesstigen illustrerer graden af medbestemmelse.

Harts deltagesstige

Grader af deltagelse	Børneinitiativ, beslutninger i fællesskab mellem voksne og børn Børn tager initiativ, starter projekter og inviterer voksne.	
	Børneinitiativ og beslutninger af børn Børn tager initiativ og har beslutningskompetence i projektet – voksne står til deres rådighed.	
	Vokseninitiativ, beslutninger i fællesskab mellem voksne og børn Voksne tager initiativ, men børn er med i alle faser og er med til at træffe beslutninger.	Ekspertgrupper Workshops
	Konsulteret og informeret Projekter designs og udføres af voksne, men børn er konsulteret, de har fuld indsigt i processen og deres synspunkter tages alvorlig.	Børnehjemmesiden børneinfo.dk Panelundersøgelser
	Udpeget og informeret Voksne inviterer børn til at medvirke i en bestemt anledning, informerer dem om hvorfor og på hvilke præmisser, hvorefter børnene selv beslutter, om de vil være med.	Interviews Besøgsvirksomhed
Ikke-deltagelse	Symbolsk deltagelse Børn bliver spurgt til deres synspunkter på et bestemt emne. De har ingen eller ringe mulighed for at påvirke måden, de kan udtrykke sig.	
	Dekoration Børn deltager, men forstår ikke, hvad det drejer sig om.	
	Manipulation Børn siger og gør det, som voksne foreslår/ fortæller dem. Eller voksne spørger børn og unge og bruger dele af børnenes udsagn, men giver ikke børnene en tilbagemelding på, hvilken indflydelse børnene har haft.	

Børnerådet skriver, at det ikke altid er relevant eller muligt at arbejde med inddragelse på de højeste niveauer, hvor de især er optagede af, om inddragelsen er på baggrund af et børneinitiativ eller et vokseninitiativ. I vores 8 cases er familierådslagningen på initiativ fra Familierådgivningen og selv om der findes eksempler på initiativ fra børn og unge, så er det ret sjældent i rådslagningens danske historie, og børne- og ungeinitiativer ses oftest som en insisteren på opfølgninger, når man har haft en rådslagning. Initiativspørgsmålet er på mange måder centralt, da vi i undersøgelsen har valgt at sondre mellem inddragelsen og myndiggørelsen for på den måde at kunne sondre mellem inddragelsen og dens betydning. Inddragelsen fører ikke altid til en aktiv handling og derfor kobler vi det aktive svarende til barnets initiativer sammen med 'myndiggørelsen', der jo i høj grad handler om den proces, hvor barnet bliver aktør i eget liv, altså hvor inddragelsen fører til eller giver mulighed for et 'indefra' børneperspektiv, der er mere end at have givet udtryk for sine ønsker og behov, som de private eller professionelle voksne så har realiseret.

Børnerådet skriver, at det i forbindelse med inddragelse altid er vigtigt at forholde sig til, om børnene:

- forstår formålet med projektet,
- er bekendt med, hvem der ønsker at inddrage dem og hvorfor,
- tildeles en meningsfuld opgave og
- deltager frivilligt på et informeret grundlag

Vi har anvendt omstående spørgsmål i vores spørgeguide og analyse. Og det er mere eller mindre overholdt i alle de 8 cases, når vi tænker inddragelse som en proces, hvor et barn godt kan sige ja til en rådslagning uden helt at vide hvad det indebærer, for til opfølgningen at have et helt tydeligt billede på, ikke kun rådslagningsprocessen, men også hvad det ønsker, der skal komme ud af rådslagningen. Koblingen mellem inddragelse og myndiggørelse synes i høj grad at være en proces, som også Børnerådet har blik for ved at have fokus på barnet eller børnenes initiativ i forbindelse med inddragelsen. Børnerådet har i øvrigt udgivet en række meget fine håndbøger med gode råd til inddragelse af børn, som alle der arbejder med familierådslagning med fordel kunne læse.

Uagtet de mange andre inddragelsesstiger og modeller, der næsten alle opererer med et kontinuum fra ingen inddragelse, symbolsk inddragelse og til fuld inddragelse - hvad enten der tales om selvbestemmelse eller samskabelse som den fulde inddragelse -, så er det store spørgsmål, *hvad barnet eller borgeren reelt bliver inddraget i og hvordan det foregår*. Når vi taler om voksne i socialt arbejde, så er der en vis enighed om, at det handler om omfanget af deres inddragelse i problemdefinition, målformulering, løsningsforslag og ikke mindst deres gennemførelse (Krogstrup & Tjalve 1999). Og dermed kommer vi ind i den demokratiske inddragelse med retten til selv at definere ens problemer og løsninger.

Det giver naturligvis en problemstilling knyttet til myndighedsrådgiverens og andre professionelles ekspertise og magt, nærmere forstået som myndighed, kontrol og ekspertise. Der foreligger en form for magtasymmetri i de professionelles favør enten i form af viden eller beslutningskompetence. Magtfordelingen eller uligheden i ressourcer bliver ikke mindre kompliceret, når der i familierådslagning er tale om flere inddragelsesprocesser med forældrene, barnet og familiemedlemmer og netværk, hvor børnenes forældre jo har forældremyndigheden over dem og dermed kan bestemme over dem og deres inddragelse, ligesom de kan bestemme hvem der kan deltage, hvis barnet er under 12 år.

I familierådslagning, der på mange måder er en beslutningsmodel baseret på konsensus, kompliceres magtforholdene yderligere ved at hele netværket inviteres ind i beslutningsprocessen. Konsensusprocesser og beslutninger har deres fordele og ulemper og i familierådslagningsmodellen er der indbygget forskellige elementer, der skal balancere de forskellige perspektiver og interesser. Fx at barnet har en støtteperson, at spørgsmål og ramme formuleres sammen med barnet og forældremyndighedsindehaveren, at barnet og forældrene ved hvad informatørerne vil sige, at hele processen faciliteres af en neutral samordner funktion og helt generelt at der foreligger en kendt og afprøvet procedure, der skal sikre mod nogle af uhensigtsmæssighederne, når vi taler om etik og demokratisering i inddragelsesprocessen, herunder om det er barnets, forældrenes eller netværkets perspektiv, der bliver dominerende.

I forskningsprojektet, hvor børneperspektivet er i centrum, har vi fokus på hvorvidt og hvordan det enkelte barn har været inddraget i problemdefinition, formulering og gennemførelse af løsningerne forstået og konkretiseret i og omkring barnets plan. Det betyder, at inddragelsesprocesserne og de mange aktører omkring dem, såvel som formelle og uformelle magtforhold kun berøres i forhold til deres indflydelse på realiseringen af børneperspektivet.

Vi sonderer som tidligere nævnt mellem inddragelse og myndiggørelse, da man godt kan være dybt og respektfuldt inddraget i sin egen sag uden at blive givet eller tage ejerskab og dermed blive aktør i eget liv. Vi antager, at inddragelsen er en forudsætning for myndiggø-

relsen forstået på den måde, at bliver man ikke som barn eller voksen reelt inddraget i egen sag, så er det vanskeligt at blive aktør i egen sag. Det svarer til Børnerådets 'på barnets initiativ' og dermed at barnet bliver aktør, får sin betydning.

For at blive tydeligere på selve myndiggørelsen, sonderer vi mellem begreberne 'social actor' og 'agency' (Mayall 2002). Mayall skriver, at børn og unge kan betragtes som sociale aktører, da de kan betragtes som individer, der har kapacitet til at foretage valg i forhold til det de kan udtrykke, når det gælder deres eget liv og egne ideer. Hun skriver:

'A social actor does something, perhaps something arising from a subjective wish. The term agent suggest a further dimension: negotiation with others, with the effect that the interaction makes a difference – to relationship or to a decision, to the workings of a set of social assumptions or constraints' (Mayall 2002:21)

I denne definition på 'agency' kan børnene og de unge forstås som sociale aktører, der gennem deres egne handlinger kan gøre en forskel, kan skabe en forandring fx i forbindelse med deres inddragelse i beslutninger. Under deres egne familierådslagningsprocesser kan børnene og de unge så at sige gøre en forskel i deres eget liv. De bliver aktører i eget liv, og flere af de børn som vi har med i vores interviews, sætter faktisk selv eller får sat deres egen dagsorden til familierådslagningen - ofte velvidende om, at de kan se en ønsket forandring på den anden side, som de så at sige går efter. Det kan være i forhold til den dagsorden børnene og de unge er med til at formulere, som spørgsmål til selve rådslagningen eller også at de på anden vis qua deres relationer påvirker problemforståelsen og løsningerne i forhold til deres ønsker. Børnene og de unges påvirkning kan både anskues som et 'indefra' børneperspektiv, hvor de giver udtryk for og får deres behov og ønsker opfyldt eller et 'udefra' børneperspektiv, hvor de voksne bliver opmærksomme på barnets behov ved at iagttage og tale med dem.

Med denne tilgang til børn og unge som aktører i deres eget liv, bliver spørgsmålet ikke, hvorvidt de er tænkende og handlende aktører, *men i hvilken udstrækning de får mulighed for (inddragelsen) og påvirker eller handler (myndiggørelsen) i og omkring en familierådslagning.* Som forskere i børneperspektivet kobles ovenstående til realiseringen af barnets perspektiv, hvor inddragelsen igen synes at være en forudsætning for at få kendskab til barnets behov, ønsker og drømme. Barnet eller den unges aktive handlen kan lige så vel være modstand og passivitet som den kan være aktivt dagsordensættende.

I en familierådslagning skal barnet eller den unge deltage, hvilket giver god mening, da de er rådslagningens centrum og har deres eksklusive viden om dem selv, og det er dem der efterfølgende har en rolle i og skal leve med beslutningerne. Det rammer ind i diskussionen om børns rettigheder, børn som medborgere og den fordring om ligeværdighed, der ligger i dette. Det er en meget større diskussion end denne undersøgelse kan rumme, men der er en fordring om, at de voksne anerkender børn som ligeværdige og unikke medborgere med deres egne historier, behov og ret til at blive hørt respekteret og anerkendt. Disse demokratiske værdier er en del af familierådslagningens historie og realiseres mere eller mindre godt i den enkelte rådslagning. Realiseringsgraden er et empirisk spørgsmål, som vi ikke har tilstrækkelige data til at svare helt præcist på i denne undersøgelse, men der er ingen tvivl om, at familierådslagningens rammer understøtter denne medborgerskabsfordring med det eksplicite fokus på barnets stemme.

Tilbage står stadigvæk spørgsmålet om barnets 'agency', altså barnets myndiggørelse, hvor dets ønsker og intentioner, der gennem rådslagningsprocessen bliver til handlinger, som igen er med til at realisere disse ønsker. For eksempel i en af de 8 cases, hvor barnet har et

ønske om at komme til at bo ved sin far og hans nye familie og det faktisk realiseres. I undersøgelsen har vi fokus på barnets drømme, ønsker og behov for forandring og barnets kommunikation og handlinger i forhold til realisering af disse. Men det store spørgsmål vi står tilbage med er: Hvad får egentlig børnene og de unge til at tage initiativ, kommunikere og handle? Og dermed hvordan kan vi forstå koblingen mellem inddragelsen og myndiggørelsen?

Koblingen mellem inddragelsen og myndiggørelsen

En af de teorier, der har beskæftiget sig med dette spørgsmål, er Social Cognitive Theory, der er udviklet af den amerikanske psykolog Albert Bandura (Bandura 1994). Han har undersøgt og analyseret motivation, tanke og handling i et socialt og kognitivt perspektiv. Banduras udgangspunkt er helt banalt, at individ, omgivelser og adfærd gensidigt påvirker hinanden. Teorien anvendes ofte i forhold til at forstå adfærdsændringer. Et af begreberne i teorien er 'self-efficacy', der er troen på egne ressourcer og egen evne til at gennemføre en handling. I teorien er der især to kognitive processer, der påvirker adfærden og det er: 'Efficacy expectations', der kan forstås som troen på og forventninger til, at man som individ vil være i stand til at have en bestemt adfærd. Det er den vigtigste forudsætning for en adfærdsændring idet 'troen på én selv' har betydning for hvor meget man vil investere i en opgave. 'Outcome expectations' kan forstås som troen på og forventninger til, at ens adfærd vil medføre en specifik effekt, er ligeledes vigtig, men afhænger meget af omgivelsernes billigelse, sociale anerkendelse, privilegier, magt og penge, men også af indre motiver som fastsættelse af personlige mål. 'Outcome expectations' er bestemmende for niveauet af oplevet self-efficacy, idet personen ikke stræber højere, end vedkommende oplever at have evner til.

Det er en relativt omfattende psykologisk teori, hvor et barns oplevelse af self-efficacy vil være bestemmende for deres adfærd og den kan være stærk eller svag. Hvor børn og unge med en stærk self-efficacy tager gerne mod nye udfordringer og handler, hvorimod børn med en svag self-efficacy ikke tror de kan ændre situationen og ofte er passive eller vælger små opgaver, de kan løse. En persons self-efficacy udvikles gennem hele livet og der er en gensidighed mellem troen på sig selv og den respons man får fra omgivelserne. Det handler om gensidige forventninger baseret på erfaringer med interaktionen.

I en rådslagnings sammenhæng er teorien først og fremmest interessant, når vi undersøger, analyserer og vurderer barnets 'agency' og dermed barnets forudsætninger for myndiggørelsen. Det er, når vi forsøger at få viden om, hvad der har betydning for om nogle børn realiserer deres eget perspektiv, og dermed hvad vi skal spørge børnene om og kigge efter i interviewene med dem. Og da har Bandura (1994) fire indikatorer for eller områder, hvor man kan udvikle og styrke et barns tro på egen adfærd: Barnets egne erfaringer, hvor barnet får eller har fået positive respons. Observerede erfaringer, hvor barnet har eller ser at andre får positiv respons. Sproglig overtalelse, hvor barnet handler qua sproglig overtalelse fx at voksne fortæller at barnet godt kan og at de hjælper. Barnets oplevede følelser, hvor det føles rigtigt og eller nødvendigt for barnet at handle, så tidligere negative erfaringer eksempelvis overvindes.

Vi har valgt en eklektisk inddragelse af teori primært til at skabe klarhed og forståelse for de indsamlede data og deres sammenhænge, men vi er inspireret af systemteorien og bagvoren valg og fokus på mikro- eller grundfagligheden er Stacey's (Stacey 2003, 2007) mikrosociologiske tilgang til og forståelse af organisationer, som tusindvis af komplekse mønstre af mening og handling, hvor interaktioner består af gentagelser med små ændringer, altså kæder af gestus og respons fx mellem alle deltagere i familierådslagning helt

ned til enkelte ord, udsagn, ansigtsudtryk og deres kæder af respons (Rasmussen og Jæger 2019). Familierådslagning består så at sige af relationer mellem unikke, men gensidigt afhængige individer og forstås som selv-organiserede mønstre af mening, der på sigt former den personlige og faglige identitet og påvirker handlingerne. Faglig udvikling, læring og handlinger kobles hermed til de mange komplekse interaktioner og identitetsdannelsen på mikroniveauet. Vores forståelse og definition af mikrofaglighed er: *Mikrofaglighed er den identitetsskabende faglighed, der ligger bag og kommer ud af de professionelle mange konkrete iterative interaktioner af gestus og respons.* (Rasmussen og Jæger 2019). Det er alt det som socialrådgiveren og samordneren siger og gør i mødet med deltagerne i familierådslagning, og deres mange responser, fx når socialrådgiveren tilbyder en rådslagning, når samordneren besøger en bedstemor, når samordneren sætter rammen for møder, osv., så er der tale om en serie af gestus og respons, hvor nogle oplever dem som anerkendende, inddragende, saglige, informative, tillidsfulde og andre det modsatte.

I det foregående har vi præsenteret forskellige teorier, som vi har anvendt i forhold til børne-, forældre og netværksperspektivet i familierådslagning. Vi anskuer og vurderer familierådslagning dels som en demokratisk inddragende beslutningsmodel og dels som en evidensbaseret metode, der har fokus på barnets trivsel og udvikling. Begge perspektiver har hver deres legitimitet og vi er især interesserede i koblingen mellem disse to tilgange. Børneperspektivet vurderer vi ud fra to tilgange som er, 'børneperspektivet set indefra' - den måde barnet oplever og vurderer dets situation på og barnet eller den unges ønsker til fremtiden, og det andet er 'børneperspektivet set udefra', som er der, hvor de professionelle og det private netværk indsamler, analyserer og vurderer information om barnet og dets omgivelser og finde de bedste løsninger for barnet. Det første 'indefra' perspektiv kan på mange måder karakteriseres som et etisk og demokratisk perspektiv, hvor 'udefra' perspektivet i højere grad kan karakteriseres som et kvalitets- og effektivitetsperspektiv. Vi har fokus på anerkendelses- og bevidningsprocesser i de enkelte cases og deres betydning for børnene. Og i undersøgelsen har vi valgt at sondre mellem inddragelsen og myndiggørelsen. Inddragelsen fører ikke altid til en aktiv handling og derfor kobler vi det aktive svarende til barnets initiativer sammen med myndiggørelsen, der jo i høj grad handler om den proces, hvor barnet bliver aktør i eget liv, altså hvor inddragelsen fører til eller giver mulighed for et 'indefra' børneperspektiv og vi har fokus på hvorvidt og hvordan det enkelte barn har været inddraget i problemdefinition, formulering og gennemførelse af løsningerne forstået og konkretiseret i og omkring barnets plan. Børnerådets tilgang til inddragelse via de fire typer af spørgsmål anvendes i vores spørgeguide og analyse. For at forstå koblingen mellem inddragelsen og myndiggørelsen, er vi endvidere inspireret af Social Cognitive Theory. I en rådslagnings sammenhæng er teorien først og fremmest interessant, når vi undersøger, analyserer og vurderer barnets 'agency' og dermed barnets forudsætninger for og aktive myndiggørelse, der ifølge teorien handler om deres forventninger til responsen fra de betydningsfulde voksne og dermed troen på at de selv kan gøre en forskel i realiseringen af deres 'indefra' perspektiv. Bag dette eklektiske teorivalg er vi inspireret af især den mikrosociologiske del af systemteorien, der forstår familierådslagning som tusindvis af komplekse mønstre af mening og handling, altså kæder af gestus og respons mellem alle deltagerne i familierådslagning helt ned til enkelte ord, udsagn, ansigtsudtryk og deres respons. Og her bliver de professionelle mikro- og grundfaglighed vigtig i realiseringen af barnets behov og ønsker og dermed et 'indefra' børneperspektiv.

Forskningsspørgsmål

- Hvordan har børnene/ de unge oplevet deres familierådslagning, berunder deres eget perspektiv tilgodeset?*
- Hvilke elementer, berunder inddragelse og myndiggørelse i familierådslagningsprocessen, har hvilken betydning for børnefokus, barnets perspektiv og børneperspektivet i familierådslagning?*
- Hvilken betydning har familierådslagning for realisering af et børnefokus, barnets perspektiv og børneperspektivet?*

Med et børnefokus forstår vi, at barnet er i centrum for alle valg i forbindelse med den konkrete rådslagning og dermed fra tilbuddet om en rådslagning og til den sidste afsluttende opfølgning. Barnets perspektiv anvendes synonymt med 'indefra' børneperspektivet og da er vi især optaget af barnets behov og ønsker, sådan som de selv ser dem og giver udtryk for dem. Vi anvender som regel begrebet børneperspektiv sammen med betegnelserne et 'indefra' og et 'udefra' børneperspektiv, hvor 'udefra' perspektivet er de voksnes formulering af barnets behov og ønsker.

Metode og analysestrategi

Der er først og fremmest tale om et empirisk case-studie (Flyvbjerg 1998, 2001). Dybdegående casestudier, hvor vi sammenligner sagsforløbene, bidrager med detaljeret viden omkring selve casen og mulighed for at forstå komplekse kontekstafhængige sagsforløb (Brinkmann & Tanggaard 2015, Flyvbjerg 2001). Der indgår data fra familierådslagningens første fire år i Esbjerg Kommune, hvor der er produceret en meget stor mængde skriftligt materiale, ligesom der er indsamlet data fra de enkelte rådslagninger (registreringsskema til cirka 779 rådslagninger) og foretaget flere evalueringer, indstillinger og afrapporteringer. Alene det kvantitative materiale består af 5 datasæt med 3251 besvarelser fra familie og netværk og 360 børn og unge. Antallet er baseret på udbetalinger fra kontoplanen krydstjekket med rådgivernes registreringer og udlevering af skemaer (Rasmussen og Sandgaard 2018). Det kvalitative datasæt og antallet af dokumenter i perioden fra 2014-2018 er ligeså omfangsrigt, hvor der er tale data fra interne evalueringer, hvor der indgår udtalelser og interviews med børn, familier, samordnere og rådgivere, ligesom de indeholder kommunens indstillinger, strategiplaner, implementeringsplaner, mindre analyser af målgrupper, cases, mv. I undersøgelsens Del 1. er disse data bl.a. anvendt til at analysere familierådslagningen, belyse det historiske rids og implementeringen af familierådslagningen i Esbjerg.

I denne undersøgelse af børneperspektivet anvender vi i begrænset omfang data fra vores første undersøgelse, men henviser til dem, da de udgør den kontekstuelle ramme for vores 8 cases, hvor de anvendes til at supplere og understøtte vores analyser og konklusioner. Vi betragter dem dog som sekundære data, da de ikke er indsamlet med henblik på forskning i børneperspektivet. Vores primære data i denne undersøgelse er derfor de data, der er indsamlet i forhold til de 8 cases.

Casestudiet er således baseret på data fra:

- Forskningsrapporten Del 1. 'Familierådslagning i Esbjerg Kommune 2014-2018' (Rasmussen og Sandgaard 2018). Herfra har vi trukket data fra de 779 rådslagninger. Vi har haft adgang til dokumenterne (henvendelse, spørgsmål, udredning, handleplan, barnets plan, opfølgning, evalueringer og interviews, mv.)
- Semistrukturerede interviews med 8 børn og unge, 2 familieinterviews, 2 interviews med socialrådgivere og 2 med samordnere.

Udvælgelseskriterierne for de 8 cases har været alderen mellem 6 -18 år, ligelig fordeling mellem drenge og piger, at de har haft mindst en opfølgning og at rådslagningsforløbet har været i perioden 2017-2018. Den semistrukturerede interviewguide har fulgt rådslagningsprocessen med åbne spørgsmål, hvor der var plads til respondentens egen fortælling. Interviewene er foretaget i familierådslagningshuset og de er optaget på Notability og transskriberet. Dokumenterne og sagsakterne har været anonymiseret, udskrevet og opbevaret forsvarligt af Esbjerg Kommune. Kommunen har sørget for underskrivning af samtykkeerklæringer, kontakten til og koordinering med respondenterne. Analysemodellen og den tilhørende interviewguide er inspireret af forløbsmodellen fra 'Det danske forsøg med Familierådslagning' (Rasmussen og Hansen 2002) Der er udarbejdet matricer for hver case med alle respondenternes svar på spørgsmålene, oplysninger fra dokumenterne, og efterfølgende er der udarbejdet en samlet matrice indeholdende alle 8 cases til den komparative analyse. Endvidere er der for hver case anvendt en narrativ inspireret tilgang til identifikation af casens centrale problemstillinger, fortællinger og bidrag til besvarelse af forskningsspørgsmålene (Czarniawska 2002).

Forskningsundersøgelsen er som nævnt en del af et større forskningsamarbejde mellem Esbjerg Kommune og UC SYD, hvor der er hyppig og tæt dialog mellem samarbejdspartnerne. Den ene forsker er samtidigt ansat som koordinator af familierådslagning i Esbjerg. Det giver forskningen indlysende fordele, at en af forskerne er så tæt på den daglige drift, men udgør samtidig en af de metodiske udfordringer i dette forskningsprojekt, nemlig at der kan stilles spørgsmål til habilitet og resultaternes gyldighed. Dette imødegås dels ved at projektet gennemføres i et samarbejde med en ekstern og uafhængig forsker docent, ph.d. Bo Morthorst Rasmussen fra UC SYD, der er ansvarlig for forskningen og har forsket i familierådslagning og netværksinddragelse, siden han var ansvarlig for evaluering af 'Det danske forsøg med familierådslagning' i 1999-2001. Derudover er forskningsdesignet åbent og transparent og overholder de videnskabelige krav til denne type forskning, og er samtidigt underlagt den videnskabelige kvalitetssikring på UC SYD.

Introduktion til de 8 casebeskrivelser

Dette kapitel indeholder relativt udførlige beskrivelser af de 8 cases, hvor den primære beskrivelse er citeret fra interviewet med barnet eller den unge. Citaterne er udvalgt i forhold til casepersonernes oplevelser før, under og efter rådslagningsforløbet og følger dermed rådslagningsprocessen, svarende til opbygningen af interviewguide, analysemodel og matricer. Læseren kan således se, at når vi fx konkluderer, at stort set alle har været nervøse for deres første rådslagning, men ikke nervøse i forhold til opfølgningerne, så er det baseret på deres udtalelser og nervøsiteten med dens individuelle rådslagning. Deres oplevelser og håndtering kan kobles direkte til forældrene, familien, socialrådgiveren og samordneren omkring dem og ikke kun det nye ukendte, som rådslagningen er for alle, der for første gang prøver det. Vi giver således læseren mulighed for at følge vores analyser og foretage deres egne, således at en rådgiver (initiativtager), samordner, informant eller tværprofessionel samarbejdspartner i Esbjerg såvel som andre steder i landet kan spejle deres faglighed, indsigt og vurderinger ind i casene.

Vi har haft mange overvejelser i forhold til anonymisering og formidling af casene i denne rapport. Vi kunne helt have undladt dem eller have samlet udsagnene i en samlet casebeskrivelse og analyse, men da en af vores udgangspunkter og konklusioner er, at alle rådslagninger er unikke, og at der indenfor rammerne af familierådslagning udfolder sig en mangfoldig social- og pædagogfaglig verden, at det er her den mikro- og grundfaglige

udvikling bør udfolde sig, og at man skal kunne anvende denne forskning til dette, så faldt valget på den mere udførlige beskrivelse af hver case. Vi har valgt, at gøre dem så anonyme og beskrivende som muligt og primært valgt at gengive børn og unges oplevelser og erfaringer med deres familierådslagning. De direkte aktører i den enkelte rådslagning vil kunne genkende sagen, men vi har undladt oplysninger som gør, at andre vil kunne genkende dem eller at deres udtalelser kan såre andre eller stille dem selv i et dårligt lys. Det svarer på mange måder til andre forskningsrapporter og vi håber, det er lykkedes for os.

Hver case starter med en kort faktaboks med rådslagningens spørgsmål, sådan som de er formuleret i et samarbejde mellem barnet/den unge, rådgiver og forældre. Vi har begrænset mængden af fakta i forhold til alder, køn, familieforhold og problemstilling, således at de ikke er personhenførbare. De vil som nævnt sandsynligvis - selv om de er anonymiserede - kunne identificeres af de deltagende børn og familier og aktører, der har været direkte involveret i dem, men der står ikke noget, som de ikke er bekendt med eller som udstiller dem, da vi har fokus på børneperspektivet og har 'renset' dem.

Samtlige interviews er gennemført af forskerne ud fra den samme interviewguide (se bilag), der er inspireret af og følger familierådslagningsprocessen. Fremstillingen af casene følger interviewguiden og består primært af udvalgte citater. Det første gennemgående spørgsmål til alle 8 børn og unge er, hvad de drømmer om og ønsker for deres liv. Derefter fortæller de åbent om deres rådslagning, hvorefter de ledes ind i interviewguiden og bliver spurgt om, hvad de tænkte inden deres rådslagning, første møde med rådgiveren, deres spørgsmål osv. Og således fortsætter interviewet til deres oplevelser under deres rådslagning og efter deres rådslagning.

Casene afsluttes hver især med en opsummerende analyse, hvor vi har særligt fokus på det unikke ved denne case, da det viser den mangfoldighed og forskellighed, der udfolder sig indenfor rammerne af familierådslagning.

Emma 17 år – case 1

Emma er 17 år, hun går i 10. klasse og har meget fravær fra skolen. Emma bor ved sin mor og har påtaget sig et stort ansvar gennem årene. Forældrene er skilt og faderen har fået en ny familie. Forældrene taler ikke sammen. Emma har bl.a. angst.

Emma havde et ønske om hjælp og kontakt til familien og netværket. Faderen kendte ikke til hendes situation, kun nogle få af Emmas veninder kendte til situationen. Emma havde haft voksenansvar hele sin barndom og havde et ønske om at få hjælp fra familie og netværket.

Spørgsmålene til Emmas familierådslagning:

Hvordan opdager netværket at Emma har brug for hjælp?

Hvad gør netværket, når de har mistanke om at Emma har brug for hjælp?

Før rådslagning

Ofte er det sådan at det kan være vanskeligt for barnet eller den unge at sige ja til en familierådslagning og det var det også for Emma, da hun ikke havde lyst til at deltage til en familierådslagning, hvor hun skulle drøfte moderens problemer. Dette beskriver Emma.

Emma: *"Gad ikke helt og sidde og diskutere min mors problemer, men da vi kom i gang med det var det fint og jeg fandt ud af hvad det handlede om, det har været fint"*.

Barnet eller den unge fortæller ofte før deres familierådslagning, at de er nervøse, men dette var ikke så meget tilfældet for Emma. I hendes interview fortalte hun, at det var ikke hende som var nervøs, men mere hendes mor.

Emma: *"Jeg talte meget med min mor om det, min mor var mest utryk ved det, men jeg var ikke nervøs for hvordan det kom til at fungere"*.

Under interviewet med Emma fortæller faderen noget omkring hans opfattelse af familierådslagningen. Han var negativ og havde ingen indflydelse, men han ønskede at støtte hans datter i det.

Far: *"Jeg blev ringet op af en samordner, jeg snakker ikke med Emmas mor, så skulle vi bare i gang, hvis det var sådan det var, var det sådan det var, vi aftalte en tid og tog en snak, og fik det fremlagt, det var sørme godt, og jeg fik forståelse for familierådslagning og jeg var nervøs for Emma, Familierådslagningen var rykket ned over hovedet på os og Emma havde problemer på dette tidspunkt. Jeg fik ikke meget at sige, jeg var der for at støtte min pige, alle aftaler var uden om mig"*.

Som regel vil der blive udnævnt en støtteperson for barnet eller den unge inden deres familierådslagning og til Emmas familierådslagning valgte Emma at hendes farmor skulle være støtteperson. Under forberedelserne til Emmas familierådslagning blev moderen indlagt og som Emma giver udtryk for var hun tryk ved hendes samordner. Sammen med sin mor fandt Emma de rigtige deltagere for hende. Det var nemt for Emma at beslutte hvem der skulle med, som hun beskriver i sit interview.

Emma: *"Min mor og mig talte om hvem der skulle med, jeg tog dem med som var tættest på mig – det var nemt at vælge hvem det skulle være, jeg valgte en støtteperson, sammen med min mor, det blev farmor og samordneren gjorde det godt, jeg var tryk ved det"*

Samordneren til Emmas familierådslagning blev også interviewet. Og inden familierådslagningen beskriver hun: *"En mor som havde det dårligt ..., der var en kærlig kontakt mellem dem, og det italesatte jeg. Hun følte sig som en dårlig mor og som forældre gør du det bedste du kan, hun følte sig stemplet, jeg kunne se der var varme imellem dem, Emma var den voksne."*

Under familierådslagningen

Til Emmas familierådslagning var der to informatorer med og hun havde læst deres oplæg.

Emma: *"Min gamle lærer og psykolog kom, jeg havde ingen problemer med de kom, jeg fik tilsendt det de sagde inden"*

I Emmas interview giver hun udtryk for at stemningen var god, men også presset og at hun var lidt bekymret for at begge familier skulle samles. Emma fortæller også, at det var en god plan som blev udarbejdet til hendes familierådslagning. Emma noterede sig også at hun havde fået noget sagt under hendes familierådslagning.

Emma: *"Vi fik snakket om, hvad vi skulle, jeg syntes selv jeg havde god indflydelse på det, jeg sagde noget under rådslagningen, og stemningen var en smule presset, da min mor ... i forhold til min fars familie, så det var en presset situation, vi sad og jokede, gode aftaler blev lavet."*

Emmas plan blev som følgende:

Svar på spørgsmål 1

Netværket skiftes til at ringe til Emma, så hun får opkald mindst en gang ugentligt, så det med tiden bliver mere naturligt for Emma at åbne sig. Når behovet ikke er der længere, stopper ordningen efter Emmas ønske. Dog ikke mor, far og farmor, da de har en større kontaktflade og derfor snakker oftere med Emma. Hvis Emma ikke kan tage mobilen er Emma forpligtet til, at ringe tilbage eller sende en besked om, hvornår hun kan modtage opkald.

Vi varsler Emma dagen før opkaldet.

Svar på spørgsmål 2:

Emma vil kontakte en fra netværket, når hun af den ene eller den anden grund har brug for at en lægger øre til, og netværket går ikke videre med problematikken uden Emmas viden og tilladelse.

Netværket vil gøre sit til at hjælpe Emma med hendes selvværd og få bygget på.

Hvis Emma får brug for hjælp kontakter hun en fra netværket som vil støtte op om Emma med det hun har brug, for eksempel at hente Emma, gå en tur og få snakket om det der fylder.

Far: *"Selv om Emmas mor var med og der var en trykket stemning blev der fundet en god løsning og vi fik en konstruktiv snak, vi fandt en løsning og vi kunne prøve at hjælpe Emma med planen."*

Efter familierådslagningen

Emma beskriver efter hendes familierådslagning, at hun har fået den hjælp fra familien som hun havde ønsket inden hendes rådslagning. Hun nævner også i interviewet, at hun er blevet mere åben overfor sine forældre og Emma har fået mod til at tage telefonen og ringe, når hun har brug for hjælp

Emma: *"Jeg skulle ringe hvis jeg havde brug for hjælp, hvis min mor blev syg, så jeg kunne blive hentet. Efter familierådslagningen trådte det i kraft og jeg gjorde det og tog mod til at gøre det, jeg blev mere åben både overfor min mor og far, jeg havde det meget dårligt og havde på det tidspunkt en dårlig periode."*

Emma: *"Det har gjort mig en smule mere åben, og givet mod til at tage telefonen og ringe til onkel eller andre, hvis der var noget."*

Faderen nævner under interviewet at familierådslagningen har ændret meget for hans datter.

Far: *"Det har ændret noget for Emma..."*

I interviewet med Emmas socialrådgiver pointerer hun også, at det var gode aftaler for Emma, og alle bortset fra mor var lettede og glade.

Socialrådgiver: *"De var glade og lettede, god aftale om Emma og hun vil komme godt ind i sit voksenliv, moderen ringer og sagde det var det hårdeste vi har prøvet og det var hårdt at bære, det var ikke nemt, her får bedsteforældrene også mulighed for at stille spørgsmål om Emma"*

Opfølgning på familierådslagningen

Ved Emmas opfølgning var der ikke de samme med som ved familierådslagningen, da moderen meldte afbud. Her nævnte Emma at stemningen blev anderledes, da moderen ikke deltog til opfølgningen. Emma beskrev at stemningen var god.

Emma: *"Min mor var der ikke, så stemningen var ikke presset og 2. opfølgning var ikke så nødvendig så jeg vidste godt hvad der skulle gøres, stemningen var god og forskellen er, at jeg er blevet mere åben omkring det og jeg tænker ikke noget kunne være bedre, syntes ikke det var svært."*

Emmas far gav også udtryk for i sit interview, at planen blev overholdt og Emma var i stand til selv at bede om den hjælp hun havde behov for, og dette blev nævnt i planen.

Far: *"3. gang sagde hun, at hun ikke havde brug for det mere og hele planen blev overholdt, hun kontaktede os, når hun havde brug for det, planen blev skrevet under med det samme og rådgiver kontaktede os ikke undervejs og vi har ikke noget med kommunen at gøre mere."*

Samordner gav udtryk for følgende:

"Nogle ting var nemmere for dem. Emma var afslappet. Hun skulle flytte hjem til far. Det har været omkring 2. opfølgning."

Emmas socialrådgiver afslutter sagen efter familierådslagningerne, da spørgsmålene er udtømte, og Emma er kommet til at bo ved far og videre med sit liv.

Socialrådgiver: *"Forståelse for at der er et problem hun fik afsluttet sin folkeskole og er super stolt og var startet gymnasiet, vi afslutter familierådslagningen og spørgsmålene er udtømt"*

Familierådslagningens betydning

Nu er Emma bosat ved hendes far, som var det som hun ønskede sig. Det kunne man ikke læse ud af spørgsmålene, men det har hun fortalt os i interviewet. Emma er startet på gymnasiet. Moderen har fået forståelse for at Emma ikke længere skal have voksenansvar og får nu prøvet at være ung. Der er nu en form for åbenhed i hele familien og netværket. Emma havde en taknemmelighedsfølelse overfor afholdelse af familierådslagning. Emma havde et ønske om at bo ved faderen og kunne via rådslagningen få det opfyldt. Selv om moderen var nervøs for familierådslagningen, og faderen og hans nye familie noget skeptiske, så formåede Emma at fastholde sin dagsorden.

Skal vi vurdere rådslagningen ud fra et "indefra" perspektiv med udgangspunkt i deres rådslagningsproces, deres spørgsmål, planen og realiseringen, så blev hendes plan som Emma ønskede det. I hendes spørgsmål synes der dog mere at være udtryk for "et udefra"

perspektiv fx står der: *Hvordan opdager netværket at Emma har brug for hjælp?*, men hun vurderer selv, det var de rigtige. Hun fik på den måde mulighed for at kunne ringe rundt til hele netværket og bede om hjælp, og alle vidste qua hendes informanter, hvordan Emma havde det og hvordan hendes hverdag så ud. Hun kom meget tættere på hendes familie og de viste omsorg og forståelse for hendes situation. Men hendes helt store ønske om at komme til at bo ved far og hans nye familie var ikke på dagsordenen. Det kan der være flere grunde til, men uanset disse, så fik hun selv realiseret dette.

Vurderer vi rådslagningen fra et ”udefra” børneperspektiv, så kom pigen til at bo ved far og fik afsluttet sin skole og kom i gymnasiet, og var ikke længere en sag i familierådgivningen. Hun gik fra at have angst, være den voksne i hjemmet, ikke at komme i skole, isolere sig fra familien og til at få et mere eller mindre almindeligt gymnasieliv.

Det er selvfølgelig lidt mere kompliceret, men vi vil ikke skrive alt om denne eller for den sags skyld de andre sager. Men vi har en pige, der har det rigtig dårligt og har haft det sådan alt for længe, hvor rådslagningen giver hende mulighed for at handle og komme ud af den negative spiral. Og det er ikke mindst farmor som støtteperson og hele familiens erkendelse af og forståelse for hendes situation, der giver hende denne mulighed for at flytte ind til far og hans nye familie. Hvordan det går med mor og hendes relation med mor ved vi ikke, men set ud fra et samlet børneperspektiv, så har hun både været reelt inddraget og kommet i trivsel og udvikling. Hun har endda fået positiv respons på at være aktiv og tage initiativ i sit eget liv, hvilket kan have stor betydning for hende senere i livet.

Ud over ovenstående analyser og vurderinger relateret til forskningsspørgsmålene, så er denne sag interessant på flere andre måder. Den er et tydeligt eksempel på, at når først familien og netværket er mobiliseret, så sker der ofte rigtig meget som ikke involverer de professionelle eller kan læses i de offentlige dokumenter. Casen er et eksempel på en ret almindelig ’hemmelighed’, som familien og netværket får kendskab til, forstår, anerkender og bevidner barnet og dets situation og selv tager ansvar og håndterer på deres måde udenom systemet.

Amalie Louise 15 år – case 2

<p>Amalie Louise er 15 år og bor hjemme ved sin mor da forældrene netop er flyttet fra hinanden. Amalie Louise har tre diagnoser og daglige smerter som har været vanskeligt at få afklaret. Amalie Louise har et ustabil fremmøde i skolen og hun har sparsomt med venner.</p>

Amalie Louise havde et ønske om at alle i netværket kunne forstå hendes situation og hun var bekymret for sin fremtid også i forhold til skolefravær.

Ved Amalie Louises familierådslagning blev der udarbejdet to spørgsmål:

- Amalie Louise har haft ondt i maven og derfor svært ved at komme i skole, hvordan kan hun støttes, så dagen slutter godt alligevel?
- Amalie Louise er bekymret for fremtiden grundet sit høje fravær i skolen, hvem kan eventuelt hjælpe hende med lektier og med at få større sikkerhed på egen formåen?

Før rådslagning:

Amalie Louise fortalte, at før hendes rådslagning var hun meget nervøs. Amalie Louise begrundede sin nervøsitet med at forældrene lige var flyttet fra hinanden, at hun ikke havde prøvet det før, at kommunen var farlig og den manglende forståelse for hendes smerter. Amalie Louise havde tidligere været en aktiv pige som aldrig var hjemme, og nu fortæller forældrene, at hun altid var hjemme og kæmpede en kamp for at være aktiv trods hendes smerter.

Amalie Louise: "Uh, ha jeg var godt nok nervøs, det må man sige, jeg har altid troet at kommunen det var sådan et farligt sted, de kommer for at fjerne børn, men min familierådslagning den overraskede mig godt nok"

Amalie Louise havde ikke mødt forståelse for hendes udfordringer, og det var den del, som hun har været mest påvirket af. Det er en fast procedure at samordneren tager ud og besøger dem i netværket, som barnet har inviteret. Amalie Louise havde bestemt deltagerne og synes det var de rigtige, som kom med. Hun gav udtryk for i interviewet, at hun syntes det var rart at alle i netværket blev besøgt af samordneren. Samordneren ringede først op til netværket og derefter besøgte han dem alle med de to spørgsmål som Amalie Louise havde udarbejdet sammen med hendes socialrådgiver og samordner.

Amalie Louise: "Samordneren havde været ude at snakke med familien om det her, det gjorde jo bare, at der var en forståelse for det inden vi gik ind til det møde – så det var jo bare som vi var derhjemme til en helt almindelig familiemiddag"

Amalie Louise havde et ønske om at skabe en forandring. Hun havde været med til at formulere spørgsmålene sammen med hendes rådgiver og samordner, hun følte det havde været de rigtige spørgsmål for hende.

I interviewet med Amalie Louise gav hun udtryk for den betydning som forståelsen for selve familierådslagningen havde. Amalie Louise fik lov til at tænke lidt over om hun ville have en familierådslagning og talte med forældrene om det over nogle dage, inden hun skulle give svar til rådgiver.

Amalie Louise: ”De sagde at jeg skulle gå efter hvad jeg ville og hvad jeg følte for, de ville ikke presse mig ud i noget, og jeg skulle ligesom synes det var en god ide, og det var ikke bare nogle fra kommunen som kom. ”

Amalie Louise: ”De kom faktisk både rådgiver og samordner hjem til mig med de spørgsmål, som vi skulle have rettet til, og snakkede om det igen og vi fik kaffe og hyggede med det og grinte og det”

Humor var også væsentligt for hende og det fremhævede hun i hendes interview. Det var både rådgivers og samordnerens humor og det at de havde grint meget sammen havde haft en positiv betydning.

Ved Amalie Louises familierådslagning blev der inviteret en informatør fra psykiatrien, som kendte hende og en skolelærer fra hendes tidligere skole, som Amalie Louise selv havde valgt skulle deltage. Derudover havde rådgiver også et oplæg omkring den aktuelle situation for Amalie Louise.

Amalie Louises gav i interviewet udtryk for at den manglende forståelse for skolefravær og de daglige smerter pressede hende. Det kunne svinge meget hvor social hun kunne være, og hun var ikke længere så meget sammen med veninderne. Kontakten til veninderne var ofte onlinekontakt, men veninderne besøgte hende dog stadig hjemme.

Da der skulle vælges deltagere fra familie og netværk var Amalie Louise meget i tvivl, om hvem der skulle deltage. Med støtte og hjælp fra hendes samordner fik hun valgt de rigtige for hende.

Amalie Louise: ”Jeg valgte jo min mormor, hende vidste jeg ikke rigtig om jeg ville have med, hun havde altid gået og sagt, at det var pjat det jeg gik og snakkede om og det egentlig bare var fis, fordi jeg ikke gad gå i skole, men samordneren fortalte mig, at det nok var en meget god ide at få hende med, så hun ligesom kunne finde ud af det, og det fandt hun jo så også ud af, at det ikke bare var pjat.”

Amalie Louise: ”Det var godt hun kom med – jeg har fået min mormor tilbage”.

Under rådslagning:

Generelt har det stor betydning for barnet og den unge, at der bliver inviteret en informatør og det uanset om det er en generel eller specifik informatør. Ved Amalie Louises familierådslagning var det netop vigtigt for hende, at hendes psykolog deltog som informatør, således at det kunne forklares, hvorfor hun var nødt til at gå hjem fra skole på grund af smerter. Hele netværket hørte oplæggene fra informatørerne og kunne hermed forstå hendes situation og udarbejde planen ud fra Amalie Louises spørgsmål.

Amalie Louise: ”Det var rart, fordi min psykolog har ligesom set mine op og nedture og kunne ligesom forklare om mine nedture, som ikke alle får at se, det var rart hun også var der, jeg vidste godt hvad hun ville sige, for jeg har også snakket med hende, når jeg var oppe ved hende, hvis hun skulle med til familierådslagningen så var der nogle ting jeg helst ikke ville have hun skulle sige som ex kærestesorger og alt sådan noget, men ellers måtte hun fortælle så meget som hun ville - så der var ligesom en forståelse for tingene”.

Amalie Louise: ”Jeg tror altid man bliver nervøs, jeg var i hvert fald super nervøs, jeg tror også gerne jeg ville have min families godkendelse, for de mindste ting, det har jeg altid fået, der var ikke noget at være

bange for, min farmor havde lavet en hel liste af spørgsmål, en A4 side til samordner, rådgiver og min psykolog, det var sjon egentlig for de spørgsmål hun stillede, kunne hun jo bare have stillet mig inden. ”

Amalie Louise har været med til at bestemme dem skulle deltage til hendes familierådslagning og dermed være med i den private del. De var meget disciplinerede i hendes familie og hun var selv meget ind over planen.

Amalie Louise: ”Ordstyreren begynder at fortælle om spørgsmålene, så tager man spørgsmål et og så kommer der forslag til det og så er der en som skal skrive ned, fordi så var der ikke alle mulige som snakkede i munden på hinanden, de holdt sig til planen”.

Amalie Louise: ”Jeg var meget med ind over planen, der skulle ikke skrives noget som ikke skal være der og som ikke er nødvendigt, så jeg var rigtig meget selv inde over det, også hvordan jeg egentlig selv havde det”

Hun havde oplevelsen af at stemningen var god og der var støtte fra hendes støtteperson og familien under hele familierådslagningen. Hun fortæller, at det var hende som hele tiden var i fokus, og at det blev en god plan for hende.

Amalie Louise: ”Han (støttepersonen) satte sig næsten ved siden af mig og kunne se mine kropsbevægelser, for når jeg er nervøs sidder jeg tit og nulrer fingre, så han kan læse det tydeligt, jeg syntes der var en god stemning hele tiden og fordi det er ens tætte der sidder der, det gik stille og roligt også fordi man har en ordstyrer. ”

Amalie Louise: ”De snakkede godt sammen derinde, til at starte med var der en trykket stemning, fordi de ikke havde set hinanden et par dage, men det havde alle ligesom også regnet med, men da de kom derind, var det ligesom de lagde alt til side, og så handlede det kun om mig og de her spørgsmål. ”

Amalie Louises plan lød sådan, som hun selv beskrev den i interviewet.

Amalie Louise: ”Vi fik lavet et par aftaler - hver anden onsdag er jeg hjemme ved min mormor og bedstefar, og sover der, fra onsdag til torsdag, nogle gange bliver det så længere fordi vi hygger os så meget, og så ringer min faster hver tirsdag/torsdag kl. 20 og spørger hvordan min dag er gået, om jeg har det godt, og hvad der lige sker i mit og det, og så min far, han er rejsemontør, han er så hjemme lige for tiden, så skal han ringe mandag og fredag med sproglektier og høre hvordan det går, og om jeg skal have hjælp til det ellers skal jeg så ringe til ham.”

Amalie Louise plan er hendes plan, der vedrører private aftaler i familien og netværket udarbejdet på baggrund af spørgsmålene til hendes rådslagning. Men her som i mange andre sager kan der sagtens være aftaler og handleplaner som involverer de professionelle, der fungerer parallelt med den private plan. Det var der også i denne sag, og efter rådslagningen blev der et tværfagligt samarbejde med skolen og taget nogle nye tiltag til Amalie Louises fordel.

Efter rådslagningen

Efter familierådslagningen var det altafgørende for Amalie Louise, at blive forstået bedre af skolen og familien. Amalie Louise nævnte i interviewet at rådgiver havde talt med skolen og hun havde fået hendes mormor tilbage. Den mormor som hun havde været i tvivl om skulle inviteres.

Amalie Louise: ”Overraskende mange ting faktisk, nu har jeg det her med skolefravær, fordi jeg er så syg som jeg er, at det har rådgiver snakket med skolen om og de har fået taget hånd om det. Når der er blevet snakket med skolen, har det været ligesom de ikke ville lytte til mig, så der har rådgiver hjulpet mig.

Amalie Louise: ”Skolen har ikke villet tage hånd om det, jeg har spurgt efter en briks i klassen, fordi når jeg får så ondt og vi sidder på nogle rigtig dårlige stole, så kan jeg ikke gå nogen steder overhovedet, og så er det, at jeg er nødt til at tage hjem, for så gør det så ondt at jeg går grædende derfra, og nu har jeg nu fået en briks derinde efter at rådgiver har snakket med skolen. ”

Amalie Louise: ”Der har ikke været den samme forståelse for hvad jeg fejler inden familierådslagningen, så jeg tror ikke selv vi kunne lave de her aftaler”

Der var blevet udarbejdet en plan for støtte og hjælp til hende og fra familiens side havde de overholdt den. Og samtidigt havde det professionelle system med initiativ fra familierådgiveren fået lavet aftaler med bl.a. skolen.

Opfølgning på rådslagningen:

Det er sådan at rådgiver eller samordner kontakter familien og barnet/den unge inden en opfølgning, da der kan være kommet nye spørgsmål, der skal tages stilling til eller der er brug for at invitere nye personer fra netværket. Der kan ligeledes være brug for en ny informator med specifik viden om barnet eller generel viden om problemstillingen. Ved Amalie Louises opfølgning var der ikke nye deltagere eller nye spørgsmål.

Amalie Louise: ”Det er den samme plan, men man får et nyt stykke papir, hvor det egentlig står på og så kan man ændre aftaler eller lave nye aftaler, for at være sikker på at aftalerne blev holdt og jeg var så glad for de aftaler, opfølgningen gik egentlig rigtig godt og jeg ville helst ikke have flere. ”

Amalie Louise: ”Vi fik mad igen og så gik vi bare i gang det gik jo egentlig hurtigt, der var ikke noget der skulle ændres, det hele var jo godt, og vi fik gjort de ting vi skulle og folk de var fokuserede på, at vi skulle igennem de ting, der var ikke alt muligt andet vi skulle lave. ”

Amalie Louise gav i sit interview udtryk for at hun var træt af at skulle fortælle hendes historie gentagne gange. Det var nemmere, forklarede hun, at det blev fortalt til alle på en gang.

Amalie Louise: ”Jeg er rigtig god til at sætte en facade op der ligner at jeg altid er glad og har det godt, de ser jo egentlig ikke de dårlige dage, de er jo ikke i min hverdag hele tiden, når de så hører om det, så giver det jo lidt bedre forståelse for, hvad det her egentlig handler om, og hvorfor jeg egentlig gør de ting og hvorfor de her ting de sker. ”Jeg tror bare det bliver trættende hele tiden at skulle gentage den samme historie gang på gang og skal igennem det samme følelsesregister hele tiden og den samme historie gang på gang og igen og igen, så er det nemmere at forklare det på én gang til alle sammen. ”

Amalie Louise tager ud og fortæller andre unge som hendes familierådslagning om hvilken forskel det har gjort for hende, således at andre unge kan få en bedre forståelse for familierådslagning. En af vores hovedkonklusioner er at børnene ofte bliver dagsordensættende i forhold til deres familierådslagning. Det er netop det som Amalie Louise selv havde håbet på, og at omgivelserne bedre kunne forstå hende efter familierådslagningen og den viden også kunne bruges senere.

Amalie Louise: *"Jeg synes ikke det har været dårligt, jeg synes det har været en fed oplevelse, det har givet mig rigtig meget, som jeg kan bruge senere hen med min familie. "*

"Det gør en hel masse for mig og jeg tør stå op overfor mine klassekammerater og fortælle om det nu, ikke bare gemme mig væk med det, så jeg svarer, jeg ved ikke hvorfor, men det føles bare meget nemmere for mig at skulle forklare dem det. "

Amalie Louise forklarer i interviewet, at det var nemmere at være hende nu og hun behøvede ikke at gemme sig væk. Amalie Louise var ikke klar over at hendes rådgiver kunne gøre så stor en forskel, så erfaringen med kommunen, som hun var lidt skeptisk overfor, blev meget bedre.

Amalie Louise: *"Rådgiver klarede det rigtig godt, hun tog mig som jeg skulle tages, hun grinede lidt og fjollede, det var slet ikke i den kategori, det var i den helt anden ende, og så grinte jeg lidt med på det, så fandt jeg ud af, at de ikke var slemme deroppe på kommunen overhovedet, de er jo også bare mennesker som vi er og pjatter og griner og de er ikke så hårde i det, som de godt kan virke udadtil. "*

Hverdagen for Amalie Louise havde allerede ændret sig efter et par uger.

Amalie Louise: *"Et par uger efter, vi er kommet langt om det hele, det gør en hel masse for mig at jeg tør stå op overfor mine klassekammerater og fortælle om det nu, ikke bare gemme mig væk med det, så jeg svarer på det nu, jeg ved ikke hvorfor, men det føles bare meget nemmere for mig at skulle forklare dem det mine kammerater. "*

Et år efter Amalie Louises familierådslagning har hun fået en mentor og netværket har fortsat været med til at støtte op om planen. Det har betydet at hun gennemførte sin 9. klasse i folkeskolen og fået en god start i gymnasiet. Den øgede trivsel i skolen fik mindske mavesmerterne. Amalie Louise kommer regelmæssigt på gymnasiet og hendes sociale liv er begyndt at tage en mere positiv drejning. Amalie Louises sag i familierådgivningen blev lukket efter 2. opfølgning.

Familierådslagningens betydning

Anskuet ud fra et 'indefra' børneperspektiv fik hun hendes ønsker og behov opfyldt. Hun fik den forståelse fra familien som hun havde drømt om og en plan som blev realiseret. Hun fik sin mormor tilbage og hjælp til samarbejdet med skolen. Hun var inddraget i hele forløbet og der blev taget hensyn til hendes ønsker. De kontekstuelle og rammesættende faktorer havde stor betydning, ligesom at familien og den unge var meget disciplinerede og faciliteret af en samordner og rådgiver, der forstod hende. Det var et meget fint valg, at hendes psykolog deltog som informator, således at hun kunne forklare og bevidne hendes situation.

Anskuet ud fra et 'udefra' børneperspektiv så havde de voksne professionelle og private deltagere på mange måder hver skabt deres egen forståelse af hvad det handlede om og hvad der var godt for hende uden egentlig at forstå hende som hun ønskede. Hun oplevede at de havde fået en fælles forståelse af, hvad det vil sige at være hende qua rådslagningen og at de nu støttede hende. Så på en måde er der kommet overensstemmelse mellem 'indefra' og 'udefra' perspektivet. Og meget hurtigt efter rådslagning blev der handlet fra både det private netværk og det professionelle, så hun begyndte at komme i trivsel og i skole.

Hun myndiggøres eller bliver allerede fra hun har sagt ja til rådslagningen meget aktiv i sin egen sag. Hun er aktiv i formuleringen af hendes spørgsmål, var tydelig på hvad hun ønskede, lavede selv invitationen, valgte informatorerne og havde fortalt dem, hvad de gerne måtte fortælle og hvad de ikke måtte fortælle noget om. Hun var meget aktiv i udformningen af planen og i dialogen med socialrådgiveren, herunder at få hjælp til dialogen med skolen. Vi kan måske forstå det ud fra 'agency' og self-ekspektation teorien, hvor hun gennem hele forløbet får positiv respons på det hun siger og gør, og dermed tror mere og mere på, at hun selv kan gøre en forskel.

Noget af det der træder helt tydeligt frem i denne sag er netop, at hun har været så aktiv igennem hele forløbet. Her har socialrådgiveren og samordneren spillet en stor rolle for hende, ligesom at hun har haft opbakning fra hendes mor. Hun har meget hurtigt forstået rådslagningens muligheder fx at informanterne kunne være med til at fortælle hele familien og netværket, hvordan hun har det og dermed få den accept og forståelse som hun søgte. Det at psykologen og hendes gamle lærer fortalte om hende gjorde at hendes udfordringer og kvaliteter blev synliggjort og dermed fik de en større forståelse. Alle tilstede har både set og hørt det samme (bevidnet). Og så havde farmor med alle hendes spørgsmål jo også været med til få ekstra viden fra informatorerne. På den måde var alle deltagere blevet klædt på inden de startede med spørgsmålene og selve rådslagningen. Det forhold, at hun faktisk fik denne fælles accept og forståelse, som hun havde ønsket, har på en eller anden måde sat hende fri til at handle også i andre situationer fx i skolen og overfor klassekammerater.

Det er endvidere interessant, at hun får sin elskede mormor tilbage. Historien er, at hun har været meget tæt knyttet til sin mormor, men at deres relation havde været konfliktfuld og kompliceret siden pigens sygdom og skolefravær. Hun ville faktisk ikke invitere sin mormor til rådslagningen, men samordneren fik hende til det. Det handlede om, at mormor ikke forstod hende og bare syntes hun skulle tage sig sammen. Og måske var den vigtigste aftale i planen, at hun en gang om ugen skulle besøge mormor efter skole og overnatte der. Den aftale har de holdt, og hun fortæller både hvor kompliceret det har været, at hun har savnet hende og hvor vigtigt det har været at få hende tilbage.

I denne sag er socialrådgiverens og samordnerens fine mikrofaglige arbejde og samarbejde ligeledes interessant. De havde humor og grinte sammen og fik hurtigt en fin relation til hende, hvor hun blev tryk, inddraget, udfordret på og støttet i hendes valg og været der for hende gennem hele forløbet, og rådgiveren hjælper hende umiddelbart efter med en aftale med skolen. Hun går fra at være bange for kommunen til at være taknemmelig for kommunens hjælp.

Hugo 14 år - case 3

Hugo er 14 år og bor sammen med sin mor og storesøster. Der blev sendt en underretning til Familierådgivningen fra skolen, der havde en bekymring for Hugos trivsel og udvikling. Hugo havde skiftet skole og havde bl.a. et ustabil fremmøde. Hugo ønskede at se sin far noget mere og faderen var bosat i en anden del af landet. Hugo bekymrede sig for sin mor og hvem der tog sig af hende. Desuden ønskede Hugo mere tid med sin stedfar.

De spørgsmål som Hugo udarbejdede sammen med sin socialrådgiver var følgende:

- Hugo savner sin far og vil gerne se ham noget mere - gerne fast. Hvordan kan det lade sig gøre?
- Hugo vil gerne have noget mere tid alene med stedfar. Hvordan kan det lade sig gøre?
- Hugo har svært ved at stå op om morgenen og han vil gerne blive bedre til dette? Hvordan kan det lade sig gøre?
- Hugo vil gerne styre sin vrede bedre. Hvordan kan det lade sig gøre?
- Hugo kan mærke mor er stille og arbejder meget lige nu, han er ked af det på mors vegne og tænker på hvem der hjælper mor. Hvem hjælper mor?

Før familierådslagning

Om tiden op til Hugos familierådslagning fortæller han i interviewet, at han var nervøs for familierådslagningen også i forhold til, hvad det hele handlede om.

Hugo: *"Socialrådgiveren fortalte om familierådslagning og hvad man lavede og hvad det gik ud på, sjovt på en god måde, med familie, i starten var jeg lidt nervøs og det der skete var fint nok."*

Mor: *"Socialrådgiver tog en snak med Hugo og Hugos søster, der gik nogle tanker inde i hovedet om jeg skulle det, eller ikke skulle det, men det ville jeg gerne"*

Spørgsmålene udarbejdede Hugo sammen med socialrådgiveren, som er en del af familierådslagningen. Hugos socialrådgiver arbejdede med spørgsmålene ud fra emojis, en glad emoji, en som er ked af det eller en sur. Hugo har gennem samtalen med socialrådgiveren fundet frem til de spørgsmål som han ønskede, der skulle tages stilling til. Dialogen med børne og de unge varierer alt efter hvilken rådgiver, der er tale om.

Hugo: *"Det var noget mig og socialrådgiveren vi havde snakket om og talte med samordner om dem, og jeg snakkede med samordner om spørgsmålene, hvad vi skulle gøre og hvad det gik ud på, de kom hjem til os hjemme ved os."*

Mor: *"Socialrådgiveren havde lavet en masse spørgsmål og så skulle Hugo sætte en sur smiley og en glad smiley eller ked af det Smiley, og vi fik fortalt at der var 80 glade smiley og Hugo har behov for hans far og mændene i familien, Hugo har haft et savn."*

Barnet og den unge taler med deres socialrådgiver og/eller med deres samordner om hvilke deltagere som skal inviteres til deres familierådslagning. Det var også det Hugo gjorde, og han valgte dem, som han var mest knyttet til. Derefter sendte Hugo og hans mor en sms til familien og netværket om hvad familierådslagning var, hvilket de beskriver i interviewet.

Hugo: *"Dem som jeg var mest knyttet til og bedst kunne tale med, det blev mormor, stedfar, far, onkel, tre hjemmefra og moster. Jeg var ikke i tvivl"*

Mor: *"Vi sendte en sms ud, hvad det var, og jeg sms'ede med samordner undervejs og var sideorienteret, jeg holdte mig til samordneren og var ikke nervøs, men glædede mig til at se hvordan det fungerede."*

Under familierådslagningen

Da dagen for Hugos familierådslagning kom var han ikke længere så nervøs og i interviewet fortalte Hugo, at det hele gik stille og roligt, og han syntes det var en fin plan, der blev lavet.

Hugo: *"Det var stille og roligt, jeg var ikke nervøs, bordet var dækket op da vi kom og jeg kom med min mor, søster og stedfar, de snakkede om hvad der skete og hvordan dagen foregik, det var normal, stille og roligt."*

Mor: *"Han ville gerne have mere kontakt med sin far, man tog det spørgsmål som omhandlede en."*

Hugo: *"Jeg var spændt på, hvad min far ville sige, jeg havde det fint med det, vi sad og skrev lidt på dugen – lidt til hinanden, og jeg aftalte med min far, at vi taler sammen én gang om ugen, socialrådgiveren og samordneren gik ud med planen og kom ind igen, jeg syntes det var en fin plan."*

Efter familierådslagningen

Hugo fortæller i sit interview at det er gået godt efter familierådslagningen og at han nu har fået kontakt til sin far.

Hugo: *"Min far har skrevet en SMS, jeg havde det fint efter familierådslagningen, og det er gået godt."*

Mor: *"Aftalerne er overholdt og til maj er der opfølgning, hvis det fungerer fint og vi mødes, behøves de fra København ikke at komme igen, planen gik ud på fritiden, de mænd som han havde i sit liv og stå op om morgenen."*

Opfølgning på familierådslagning

Der blev aftalt opfølgning, men familien og Hugo vurderede, at der blot skulle afholdes et opfølgende møde med socialrådgiveren, som efterfølgende lukkede sagen.

Familierådslagningens betydning

Hugo fik lavet aftale med sin far og stedfar, som var det Hugo ønskede. Der var tale om en form for forebyggende rådslagning på baggrund af en underretning, hvor Hugo fik den opmærksomhed fra de voksne, som han havde brug for. Han sad ved siden af sin far ved selve familierådslagningen og den markering eller positionering var helt bevidst og måske medvirkende til at deres relation og samvær blev genoptaget. Sagen blev lukket fra Familierådgivningen og Hugo har skiftet skole igen.

Anskuet ud fra et 'indefra' børneperspektiv, så fik Hugo det, han havde ønsket sig. Kontakt til sin biologiske far og opmærksomhed fra sin bonusfar med en eller anden form for ham vigtig balance, og han fik på den måde nogle mænd, han kunne have en relation til og spejle sig. Han blev endvidere lettet for sin bekymring i forhold til hans mor. Det er der nu andre i familien, der også er opmærksom på, og de har taget over.

Anskuet ud fra et 'udefra' børneperspektiv, så har der ikke i denne sag været så stor forskel på de to perspektiver, da mor og socialrådgiver har lavet spørgsmålene med inddragelse af ham, og det er muligt, at de via samtaler og emojis har været med til at gøre ham tydelig på sine behov og ønsker, og formuleret dem i fællesskab.

Ser vi på myndiggørelsen og Hugos aktive handlen i egen sag, så er der tale om mindre initiativer godt hjulpet af mor, socialrådgiver og ikke mindst samordneren, der var i tæt kontakt med ham op til rådslagningen. De har hjulpet ham til at give udtryk for sine behov og ønsker i spørgsmålene, at han har fået inviteret de vigtige, fået sms'et til dem, kommet til at sidde ved far under rådslagningen, osv. Han har på den måde fået erfaring med at kunne få sine ønsker opfyldt og at de voksne omkring ham tager ansvar.

Der er måske tale om en relativ ukompliceret sag, hvor drengen i en længere periode har det dårligt, forsømmer skolen, er ensom og familien er presset. Han er nok ikke helt selv klar over, hvad det handler om. Det får han hjælp til qua rådslagningen. Og han får det så godt, at sagen afsluttes uden en opfølgende rådslagning, men et almindeligt familiemøde med socialrådgiveren.

Hvad er interessant i denne case udover at drengen qua familierådslagningen og børneperspektivet fik det bedre og sagen kunne afsluttes. Den ene er det fine mikrofaglige arbejde og samarbejde mellem socialrådgiver og samordner, der gør ham tryk og hvor de på hver deres måde hjælper ham på vej. Det andet kan være værdien af, at alle de betydningsfulde for ham kommer, at både far og bonusfar er der sammen med ham og der laves nogle aftaler som alle hører eller bevidner. Det tredje er, at der ikke skulle mere til i denne sag, hvor man naturligvis må stille spørgsmålet; kunne de ikke have klaret det selv eller med et par psykologsamtaler til drengen. Det ved vi ikke, men sandsynligheden for at hele hans familie og netværk med både far og bonusfar ville være samlet omkring hans behov og ønsker, og havde lavet en aftale, er nok ikke stor.

Ludvig 12 år – case 4

Ludvig en dreng på 12 år, der er presset mellem sin mor og far. Der er konflikt mellem forældrene i forhold til samværet. Ludvig bor ved sin mor og sine andre søskende. Ludvig har ikke set sin far i seks måneder og han ønsker mere samvær med faderen. Ludvig har ofte vanskeligt ved at koncentrere sig i skolen og Ludvig har haft flere skoleskift.

Ludvig havde mange ønsker om samvær med sin far og ønskede at være mere sammen med hans bror. Han kunne ønske sig at hans far kom og så ham spille fodbold nogle gange. Ludvigs spørgsmål blev:

- Når Ludvig er ked af det, vil han gerne have en fra familien/netværket som kan være opsøgende og som Ludvig kan tale med, hvordan kan det lade sig gøre?
- Ludvig vil gerne tilbringe mere tid med sin storebror, hvordan kan det lade sig gøre?
- Ludvig har ikke set sin far siden april og vil gerne inden for et par måneder have samvær med sin far igen, hvordan kan det lade sig gøre?
- Ludvig går til fodbold og vil gerne have en fra familien/netværket deltager når Ludvig spiller kamp, hvordan kan det lade sig gøre?

Før familierådslagningen

Ludvig har en helt tydelig erindring om sin rådslagning som en god oplevelse, at det var hans rådslagning og spørgsmål, og han fortæller:

Ludvig: *"Først meget godt - det gik rimeligt godt, og vi fik gennemgået tingene ret fint, det gik rimeligt hurtigt, på grund af vi arbejdede godt sammen og fandt nogle gode løsninger, og så snakkede vi egentlig bare om, de ting der skulle nås og de spørgsmål som jeg havde stillet, om hvad der kunne blive bedre, lidt mere af og lidt mindre af."*

Ludvig var inden hans familierådslagning meget klar på hvilke ønsker han havde for sit liv og hvordan han kunne forbedre sin hverdag. Ludvig var ked af det – han havde flere ønsker omkring samvær både med far og storebror. Ludvig beskrev sig selv inden interviewet, som en dreng der var isoleret på sit eget værelse og ikke havde mange venner.

Ludvig: *"Jeg er sådan lidt wow! hvad er det, da det var første gang jeg skulle herud, jeg var megabange og det var 6 måneder siden jeg har set min far, jeg tænkte, uf gider jeg dette her alligevel, det var sådan lidt svært, jeg var slet ikke kommet ud af bilen, hvis min skolelærer ikke havde været der, ellers var det bare, jeg var rigtig spændt og spændt og glædede mig."*

Forståelse og motivation hænger sammen, når barnet og den unge skal præsenteres for metoden. Ludvig syntes det blev gjort på en god måde. Han var selv med til at formulere spørgsmålene, og ringede selv rundt til familie og netværk.

Ludvig: *"Det var en rådgiver, altså hun præsenterede det på en ok måde, og på en måde jeg kunne forstå det, og på en måde jeg havde lyst til at komme derud på, det var en god måde, hun snakkede om nogle spørgsmål og hvordan det var at komme herud, mor var derhjemme, og sad på værelset, hvis det ikke gik så godt, hvis jeg blev ked af det."*

Ludvig lavede selv sine egne spørgsmål, han havde en dagsorden og var bevidst om hvilke spørgsmål som skulle stilles. Invitationen lavede Ludvig sammen med hans mor, således var Ludvig en stor del af forberedelserne.

Ludvig: ”Jeg lavede jo selv spørgsmålene, jeg sad hjemme på mit værelse og så sagde min mor der er snart familierådslagning, så fandt jeg på fire spørgsmål, det var at jeg var begyndt at savne min far lidt, og begynde at se ham igen, og den beslutning vi fandt ud af med det spørgsmål var, at jeg skulle se ham en gang hver uge og vi tog ud et bestemt sted, og så har vi afholdt en rådslagning mere, hvor vi fandt ud af at jeg skulle derud hver anden weekend, fra fredag til lørdag, et af de andre spørgsmål var at jeg gerne ville være mere sammen med min storebror, og hvordan det skulle lade sig gøre? Og vi snakkede lidt om det, og blev enige om at det var en gang hver måned - en søndag, og så det 3. spørgsmål hvor det var at vi kom ud til fodbold og nogen kunne se de kampe jeg spillede, så var et af spørgsmålene, at jeg ville gerne snart have nogen ud og se mine kampe, og hvordan kunne det lade sig gøre? ”

Børnene og de unge er selv med til at bestemme, hvem der skal deltage på deres familierådslagning. Ludvig var meget sikker på, hvem der skulle deltage, men andre gange kan det være vanskeligt for børnene at vælge, hvem der skal med. Ludvig har ikke set faderen i lang tid og ønsker at han skal med, da han er en af de vigtige personer, som også spørgsmålene handler om. Processen op til familierådslagningen har for Ludvig været tryk, men han var meget nervøs for at se hans far igen.

Ludvig: ”Det var fuldstændig mig selv, hvem jeg ville være tryk ved at have med, jeg ringede selv rundt og hørte om de ville med, det var dejligt de alle ville med, og støtte op om det.”

Under familierådslagning

Ludvig fortæller om sine følelser op til hans familierådslagning. Der er ofte mange følelser på spil.

Ludvig: ”Jeg var lidt nervøs og lidt spændt, og min mor og jeg var begyndt at tale om, holde fokus som jeg overhovedet kunne, så da jeg kom derud var det svært at komme ud af bilen, som jeg sagde før, på grund af at min far holdt i bilen ved siden af, jeg gik lidt i panik og gemte mig omme bag sæden åh, nej! bliver han nu sur på mig igen, jeg gemte mig omme bag sædet og så gik vi så ind, han står lige ved døren, og så giver jeg ham en kæmpe krammer.”

Som informator havde Ludvig valgt sin skolelærer og det fortæller han ikke videre om bortset fra at han var der og fortalte om Ludvig i skolen.

Ludvig: ”Min skolelærer var der”

Børnene og de unge er generelt meget optaget af stemningen under deres familierådslagning, det fortæller de alle om i vores interviews. Ludvig var nervøs for, hvordan det var at møde sin far igen efter seks måneder og hvordan det ville gå mellem forældrene. Ludvig beskriver også i sit interview at det var rart at blive hørt i forhold til, at han ønskede at se sin far, men ikke ønskede at være ved sin far i flere dage. Og så var samordneren særligt aktiv, da rådslagningen var ved at ændre fokus.

Ludvig: ”Den første var stemningen meget god, men måske en lillesmule uro, men så fik jeg fat i samordneren, og han gik ind og stoppede den uro, han sagde, nu starter vi på en ny og tager fokus på de spørgsmål og skal ikke tage fortiden med.”

Ludvig: ”Jeg var selv med til at sige fra, på grund af der var nogle gange, hvor far spurgte om jeg ville blive der nogle dage, men det var jeg ikke klar til endnu, det var lidt dejligt, at det var mig som blev hørt på, i stedet for at folk deres egne meninger om, hvad de tror der er sket, og så at vide hvad der faktisk er sket. ”

Ludvig var tilfreds med planen, den var som han havde ønsket.

Ludvig: *"Jeg fik meget godt ud af det, jeg syntes det var en god plan, det var noget som jeg godt ville være med til at lave."*

Ludvigs plan:

-Ludvig har mulighed for at ringe til alle i familien. Mormor ringer til Ludvig en gang om ugen om fredagen kl. 19.00. Ludvig ringer efter behov i løbet af ugen.

-Broderen ringer til Ludvig den sidste weekend i måneden og laver mindst en aftale om aktiviteter. Ludvig får 100 kr. med til hver gang de mødes.

-Ludvig skal mødes med far på aftalte datoer, og morfar henter og deltager i samværet. Hvis Ludvig fortryder samværet, giver morfar besked til far. Der laves ikke en ny aftale. Hvis Ludvig bliver syg, laves en ny aftale.

-Der laves aftaler om hvem og hvornår der kommer nogle og ser på kampe.

Efter familierådslagningen

I interviewet fortæller Ludvig, at han følte sig lettet og kunne starte på ny, og beskriver også at familien havde fået mere forståelse for ham.

Ludvig: *"Jeg var lidt lettet og sådan noget bagefter, og så har vi endelig fået det løst og helt normalt, og kan starte på en ny, måske fået et bedre humør og måske lidt mindre temperament, og har ikke så svært ved at tale med folk længere, som jeg har haft engang, på grund af jeg var bange for at folk blev sure på mig, hvis jeg havde sagt noget som de mente jeg skulle sige, som der ikke var noget galt med, og så jeg har haft det lidt svært at skulle tale med folk, lidt dem jeg er sammen med, nogle nye venner og komme ud og opleve den anden verden, som jeg faktisk ikke har oplevet endnu, den virkelige "mig" verden."*

Ludvig: *"Jeg føler de forstår mig lidt mere og de ved hvor hårdt jeg har det."*

Opfølgning på rådslagningerne

Ludvig har haft en opfølgning efter hans familierådslagning.

Ludvig: *"Kun en opfølgning, min mosters mand ville gerne med, nej havde ikke kontakt med socialrådgiveren, jeg havde mere kontakt med samordneren, jeg har snakket med ham nogle gange, hvis jeg bliver ked af det, eller får en dårlig mavefølelse, er der et eller andet der skal ændres her, så ringer jeg til x (samordner). Og så snakker vi om det."*

Ludvig: *"Der var ikke nye aftaler, der blev lavet nogle nye løsninger og nye aftaler efterhånden som der var gået noget tid, og hvordan jeg var blevet mere tryk ved at være sammen med min far og sådan, og skulle lige mærke og være klar til at være sammen med min far, og hjemme ved far, det kunne jeg godt, jeg kunne mærke, at jeg var klar til at gøre det her igen."*

Omkring opfølgningen gav Ludvig udtryk for i sit interview, at der var en lidt dårligere stemning og deltagerne begyndte at være uenige.

Ludvig: *"Lille smule dårlig og nogle begyndte at skælde hinanden ud og sådan noget... Lidt dårlig stemning, og der kunne samordneren ikke få dem til at stoppe, jeg havde ikke verdens bedste mavefornemmelse og da jeg kom hjem, var jeg lidt ked af det, jeg havde jo glædet mig til at komme ind til det her igen, der var lidt uro, far blev lidt frustreret over, at jeg kun gad og være der en dag, og heldigvis kom samordneren ind og hjalp og sagde, "vil du have ham hjemme ved dig eller vil du ikke have ham hjemme ved dig"?"*

Der blev ikke afholdt en anden opfølgning, da der ikke var brug for det.

Ludvig: *"Rimeligt meget fokus på mig, rimelig dejlig at folk gad og lytte til hvad jeg sagde, jeg tænker måske lidt, hvis man har været udsat og noget jeg har været igennem, måske noget der er meget slemmere, eller kontakte børnetelefonen, det har hjulpet mig, hvis ikke det har været for den her, havde jeg ikke været den jeg er i dag. "*

Ludvig: *"Nogle gange tror de voksne, at de ved hvad der er bedst, men det ved de ikke",*

Sagen blev lukket kort efter familierådslagningens opfølgning. Socialrådgiverens vurdering var, at de udfordringer der var tilbage, var i forhold til skolen.

Familierådslagningens betydning

Anskuet ud fra et 'indefra' børneperspektiv, så har Ludvig selv formuleret spørgsmålene, der er udtryk for hans ønsker og har fået dem realiseret. De er endda blevet præciseret under processen fx at han kun ønsker at være sammen med far en dag og ikke ønsker at sove ved ham og at morfar har en rolle i samværet.

Anskuet ud fra et 'udefra' børneperspektiv, så er Ludvig er ikke længere genert og indelukket. Han har fået flere venner, nogen der kommer og ser ham til fodbold, aftaler med sin far, mere tryghed ved samvær med sin far og er blevet en glad dreng, der er kommet i trivsel og har mere kontakt til sine bedsteforældre på både fars og mors side. Han er kommet ud i virkeligheden igen, som han selv udtrykker det. Han er kommet i bedre humør, har mindre temperament og er blevet bedre til at tale med folk.

Der er mange eksempler på, at han myndiggøres og bliver aktiv i eget liv. Det starter med spørgsmålene og invitationerne, hvor han bl.a. selv ringer rundt til alle dem han inviterer. Under rådslagningen tager han fat på samordneren og får ham ind for at få processen på sporet og han får sagt til sin far, at han gerne vil have kontakt, men kun se ham en dag ad gangen og han får morfar til at have en særlig rolle i forhold til at være tryk ved samværet med far. Han har fået en positiv respons på sin meget aktive del i sin rådslagning og at han selv kan gøre en forskel, som han giver udtryk for at han også bruger udover i hans familierelationer. Det er et godt eksempel på hvordan hans 'efficacy expectations' og 'outcome expectations' udvikler sig i forbindelse med rådslagningsprocessen ved at få troen på selv at kunne gøre en forskel og få sine ønsker opfyldt.

Her er tale om sag, hvor rådslagningen har haft meget stor betydning for den unge mand. Han er meget taknemmelig og eksplicit i forhold til at de voksne ikke ved, hvad der er bedst for barnet, men at når de som ham får mulighed for at fortælle det, så kan de tage ejerskab og handle sammen med ham. Vi ved ikke, hvad der er sket i forholdet mellem ham og hans far eller hvorfor kommunikationen i familien er gået i stykker eller at han har lukket sig inde i sig selv, men vi kan se at han tager initiativer gennem hele forløbet for at få det han ønsker. Og han bruger det aktivt, at familien er samlet og får forståelse og kendskab til hans situa-

tion. Han tager kontakt til samordneren undervejs i forløbet, herunder går samordneren ind i det private rum, når han synes det løber af sporet. Samordnerens rolle i denne sag er meget interessant, da det er som om drengen har fået en særlig relation til samordneren og bruger den aktivt. Samordneren er som udgangspunkt en neutral facilitator af familierådslagning, som barnet kan henvende sig til inden rådslagningen, hvis de er usikre eller har brug for viden. Og deltagerne kan under rådslagningens private del tage en timeout eller få samordneren ind, hvis der er konflikter eller brug for information. Men i denne sag har samordneren, ifølge drengens udtalelse, hjulpet drengen i forhold til at få sit ønske omkring samvær med far på plads. Vi kender ikke de helt konkrete detaljer, men det synes at være en udvidelse af samordnerrollen og giver anledning til mikrofaglige drøftelser af den. I denne sag er der dog ingen tvivl om, at drengen har haft stor gavn af sin samordner.

Alma 11½ år – case 5

Forældrene henvendte sig til Familierådgivningen da de efterlyste rådgivning omkring deres familiedynamik og Alma manglede hjælp til hendes videre forløb. Forældrene var blevet henvist af Almas skolepsykolog.

Alma er en pige på 11½ år og Almas forældre er skilt.

Alma savner sin far og ved ikke hvordan hun skal få lavet aftaler med ham. Alma bor aktuelt med hendes mor og hendes stedfar og Alma vil også gerne lære stedfar bedre at kende.

Alma har et ønske om at samarbejdet mellem far og stedfar bliver bedre.

Alma har tillige et ønske om at komme til at se sin far noget mere.

Almas spørgsmål til hendes rådslagning lød som følgende:

- Alma savner ofte sin far – hvad kan Alma gøre, når hun savner far i form af aftaler?
- Hvordan kan det blive bedre for Alma hjemme ved mor sammen med stedfar?
- Alma vil gerne lære stedfar bedre at kende – hvordan kan det lade sig gøre?
- Alma vil gerne at hende og far og stedfar skal tale noget mere sammen. Hvordan kan det lade sig gøre?

Før familierådslagning

Før Almas familierådslagning skete det, som er proceduren før en familierådslagning, at hun sammen med hendes socialrådgiver og samordner får en grundig information om hendes forestående familierådslagning. Alma har forinden udarbejdet spørgsmål sammen med hendes rådgiver og rådgiveren har vist Minna-tegnefilmen for Alma, således at Alma kan få en god forståelse for hvad familierådslagning indeholder samt hvad der kommer til at ske for Alma. Inden Almas familierådslagning giver hun udtryk for, at hun er nervøs og fortæller at hun har talt med sin mor om det.

Samordneren har før familierådslagningen en betydningsfuld rolle, da Alma sammen med samordneren taler om, hvem der skal deltage og om det er de rigtige som kommer med. Det var det. De talte også om hvilken menu, der skulle serveres ved Almas familierådslagning, hvilket tema der eventuelt skulle være omkring borddækningen og om der skulle laves bordkort. Nogle børn og unge laver også en bordplan, da de på forhånd har nogle tanker om hvem der skal sidde sammen for at det bliver mindst konfliktfyldt.

Alma: *"Der var en socialrådgiver som besøgte mig og fortalte om familierådslagning, hun viste en video, en tegnefilm".*

Mor: *"Alma var ked af at vi var blevet skilt og far og stedfar skulle snakke mere sammen"*

Alma: *"Jeg talte med mor om det, jeg var bare nervøs for hvad der skulle ske, da jeg havde set videoen forstod jeg godt hvad det var, det handlede lidt om mor og far."*

Mor: *"Hvordan du får det bedre hjemme ved mor og stedfar, bedre hjemme ved far, hvordan far og stedfar kunne komme til at tale lidt mere sammen, at få koblet de to verdener, far og stedfar kunne få en snak og det var det som kunne gøre samarbejdet lidt bedre."*

Efter Alma havde besluttet, hvem der skulle deltage i hendes familierådslagning ringede samordneren rundt til alle i familien og fortalte dem om, at Alma skulle have en familierådslagning og at hun ønskede de skulle deltage. Herefter tog samordneren på besøg hos det udvidede netværk og viste dem de spørgsmål, som Alma har været med til at lave og som der skulle tages stilling til ved rådslagningen. Alma gav i interviewet udtryk for, at hun var glad for samordnerens arbejde. Det er vigtigt, at der er en god relation mellem samordner og Alma, og Alma gav også udtryk for at hun var meget tryk ved sin samordner, hvilket også havde stor betydning for den videre proces. Ved alle familierådslagninger skal der i det udvidede netværk findes en støtteperson til barnet. Det var Alma selv som valgte den person, som hun ønskede skulle være hendes støtte under selve rådslagningen, og til Almas familierådslagning blev det hendes mor. Det anbefales normalt ikke, da de har hver deres perspektiver og brug for omsorg.

Alma: *"Først var det min papstoresøster, to brødre og kæreste, far og farfar, og mor og stedfar, 10 personer, og socialrådgiveren og mig snakkede lidt om hvem der skulle med, det var de rigtige der kom med og samordneren ringede rundt og samordneren var god til det og han talte med min hund - han var sød - til min familierådslagning fik vi sandwich, Nachos og kakao"*

Almas mor gav udtryk for at det var samordneren, der ringede rundt til familien og det øvrige netværk og besøgte dem. Samordneren fortalte netværket om familierådslagningen og gjorde i det hele taget opmærksom på, at det nu var Alma som skulle have fokus, da det er hendes rådslagning med fokus på børneperspektivet. Dette fokus og perspektiv på barnet fremfor de voksne informerer samordneren om i netværket. Det gav mening for dem, og Alma fik den opmærksomhed, som hun havde brug for.

Alma: *"Jeg glædede mig til min familierådslagning."*

Mor: *"Nu havde han snakket med farfar og drengene, det havde været hyggeligt. Os der er involveret i det og det er ikke os der skal formidle det - så Alma var hende som det drejede sig om. Det kan jeg huske du sagde, du var nervøs for, hvordan det skulle gå og du fulgtes med mor og stedfar"*

Inden børnene og de unges familierådslagning er det vigtigt, at der tages udgangspunkt i barnets eller den unges egne erfaringer, perspektiver og ønsker. Derfor er det grundlæggende vigtigt at lytte til børnene og de unge og give dem mulighed for at fortælle netop deres historie ud fra deres perspektiv. Det er rådgiverens og samordnerens opgave. Det afspejler sig i spørgsmålene og at de rigtige for barnet inviteres til rådslagningen. Det synes at være tilfældet i denne case.

Under familierådslagning

Under Almas familierådslagning deltog der en rådgiver som informator med et oplæg omkring hendes ressourcer, udfordringer samt hendes aktuelle situation. Alma gav i interviewet udtryk for, at der var en god stemning under hendes familierådslagning. Stemningen har stor betydning for børnene og de unge. De er generelt optaget af stemningen og bekymrede for om der kan opstå konflikter undervejs i mødet. Alma har også givet udtryk for at hun havde været nervøs for familierådslagningen.

Alma fortalte, at der ved hendes familierådslagning blev lavet nogle gode aftaler. De aftaler som blev lavet med hendes familie og netværket var hun tilfreds med. Alma fortæller, at den plan som blev lavet ud fra hendes spørgsmål, blev en god plan for hende. Alma oplevede sig i fokus, sådan som der var blevet talt med hende om inden selve familierådslagningen. Alle børn og unge deltager i deres familierådslagning med mindre det er højkonflikt familierådslagning, hvor der specifikt bliver vurderet, hvornår i forløbet de skal deltage. Børnene og de unge kan gå ud og ind af rådslagningen alt efter behov, men under Almas rådslagning gav hun udtryk for, at hun deltog under hele rådslagningen. Langt de fleste vælger at deltage i hele rådslagningen. Alma fortæller, at hun var helt tryk ved situationen og der var de deltagere med, som hun syntes var de rigtige for hende.

Alma: ”Stemningen var god, vi startede nogle jokes, nogle gange havde vi pauser, ja- jeg var der hele tiden og der blev lavet en god plan – altså sådan og der blev lavet gode aftaler – hver onsdag og torsdag skulle min far ringe til mig”

Efter selve familierådslagningen er det ofte sådan at barnet eller den unge bliver lidt og taler med sine gæster, og som oftest er de rigtig glade bagefter da hele familien og netværket er mødt op. Her i denne case for Almas skyld. Det gør som regel et stort indtryk på børnene og de unge, at alle de betydningsfulde voksne møder op og vil hjælpe dem. Efter Almas familierådslagning gik alle udenfor i haven og talte lidt med hinanden. Det havde betydning for Alma, da hun oplevede at far og stedfar stod og talte sammen. Det var lige det, som Alma havde ønsket de skulle.

Alma: ”Efter rådslagningen stod vi lige og sludrede udenfor, det var rart at alle var sammen.

Mor: ”Det gjorde indtryk på dig at far og stedfar talte sammen”.

Efter familierådslagning

Efter Almas familierådslagning gik familien og netværket i gang med at realisere planen. Der skulle følges op på planen og måske var der nogle andre fagprofessionelle, der skulle have kopi af planen således at den blev en del af det fremtidige tværfaglige samarbejde. Der blev givet samtykke til at dele planen med skolen, således at de aftaler og mål som blev skrevet i planen også kunne blive en del af deres arbejdsplaner sammen med familien og Alma.

Alma gav udtryk for at familierådslagningen havde gjort en forskel for hende, og det var bedre at være Alma efter hendes familierådslagning.

Alma: ” *Det var bedre at være mig og bedre at være Alma efter familierådslagningen* ”.

Det er en fast procedure at initiativtageren, her er det socialrådgiveren, ringer til familien, barnet eller den unge nogle dage efter familierådslagningen. Også her ringede Almas socialrådgiver til hende for at høre hvordan det gik efter hendes familierådslagning. Det er ofte rart for familien, barnet eller den unge lige at få en opfølgning på oplevelsen og om der er noget at være opmærksom på. Det er tillige en fast procedure for, at der bliver udnævnt en kontaktperson for barnet eller den unge fra netværket, som skal følge op på planen. Hvis den ikke bliver overholdt tages kontakt til initiativtageren. Dette sker inden opfølgningen som en form for status for at kunne vurdere, om der er nye aktuelle spørgsmål og eventuelt brug for ’nye’ personer, som skal med til opfølgningen.

Mor: *Socialrådgiveren ringede efter familierådslagningen, hun havde hørt det var gået godt og hun fulgte op på det*”.

Opfølgning på familierådslagningen

Til Almas opfølgning deltog der ikke nye personer fra familien eller netværket og der blev heller ikke tilføjet nye spørgsmål til opfølgningen. Alma gav udtryk for, at nu da hun havde prøvet en familierådslagning og vidste hvad det gik ud på og dermed en større forståelse for det, var hendes nervøsitet meget mindre til opfølgningen Alma mente endog, at det var lidt kedeligt til opfølgningen. Det savn til sin far, som Alma havde givet udtryk for inden hendes familierådslagning havde ændret sig. Faktisk savnede Alma ikke sin far mere, da der nu var lavet aftaler. Almas far var efter familierådslagningen også mere bevidst om, at Alma havde savnet ham.

Alma: ”*Tit har jeg ikke tid til at tale med far, og når jeg har brug for det, gør jeg det, jeg var ikke særlig nervøs til opfølgningen – fordi jeg havde prøvet det før og det var halvkedeligt til opfølgning og jeg savner ikke særlig meget far mere, jeg savnede min far før.* ”

Et af Almas ønsker og spørgsmål var, at hun ønskede at hendes far og stedfar talte mere sammen og dette blev opfyldt. Alma og moderen beskrev den glæde som Alma havde efter hendes familierådslagning, hvor far og stedfar nu talte sammen og det havde gjort en utrolig forskel for Alma, at afholde hendes familierådslagning.

Mor: ”*Far og stedfar taler mere sammen og det er ikke så farligt mere og det har gjort en utrolig forskel. Det blev en succes, vi var ikke forudindtaget og det var kanon, professionelt og de vidste hvad de skulle gøre og sige.* ”

Familierådslagningens betydning

Alma får hendes ønsker tilgodeset ud fra børneperspektivet og der har i rådslagningen været fokus på Alma og hendes behov omkring forældrenes skilsmisse. Inden Almas familierådslagning havde hun en forståelse for hvad familierådslagning var og inviterede dem hun synes var de vigtigste deltagere. Sagt med andre ord blev det hendes rådslagning og en form for demokratisk medbestemmelse, hvor hun var i fokus fra start til slut.

Til Almas familierådslagning var der informatører med, og hun syntes, der var en god stemning selv om hun havde været nervøs for rådslagningen. Alma tilkendegav, at det både var gode aftaler og en god plan for hende. Alma var i fokus og hun deltog under hele familierådslagningen. De var der, dem som hun havde tænkt skulle deltage, og hendes spørgsmål blev lavet om til en plan, som hun syntes var god.

Almas far og stedfar tog hendes ønsker alvorligt og begyndte at tale sammen. Dette havde en stor betydning for Alma. Allerede lige efter familierådslagningen så Alma, at de stod og talte sammen udenfor huset, og stemningen var god. For Alma var det meget vigtigt og en del af hendes drømme, at der blev indgået nogle faste aftaler både med hendes far og at de to familier kunne tale sammen.

For Alma havde det også en positiv virkning, at alle de rigtige var samlet til hendes familierådslagning og at hun følte, de var der for hende og stemningen var god. Den nervøsitet som Alma havde både før og efter hendes familierådslagning var også væsentlig for hende, da Alma beskriver at hun ikke var nervøs før opfølgningen. Alma har fået sat ord på sine ønsker om far og stedfars manglende kommunikation og fået sat fokus på, hvordan det er at være Alma i forhold til skilsmissemellem mor og far. Hun fortæller, det er blevet nemmere at være Alma. Denne case er endnu et godt eksempel på hvordan hendes 'efficacy expectations' og 'outcome expectations' udvikler sig i forbindelse med rådslagningsprocessen i og med at hendes ønsker realiseres og hun får troen på selv at kunne gøre en forskel og få sine ønsker opfyldt.

Der er tale om en såkaldt forebyggende familierådslagning i en skilsmisssag, hvor vi ud fra dokumenterne og interviewene kan læse at barnet føler sig klemmt og savner sin far. Spørgsmålene kan synes lidt 'lette', og måske ligger der andet og mere bag dem, men det er hendes spørgsmål og de inviterede tager dem alvorligt. Pigens behov kommer i fokus. Hun bliver forstået, lettet og får det meget bedre umiddelbart efter rådslagningen og kan koncentrere sig om sit skole- og fritidsliv. Det er på mange måder en ukompliceret sag eller en problemstilling og et forløb, der ender med at blive ukompliceret. Det er der givetvis mange grunde til, men det er helt tydeligt, at de voksne har fokus på hende og lader deres konflikter være i baggrunden. Hun oplever at blive anerkendt, opnår forståelse, støtte og kommer qua bevidningen og ikke mindst aftalerne ud af det konfliktfyldte rum.

Liam 10 år - case 6

Hvor skal Liam bo? Mor er flyttet til anden jysk by og Liam bor ved sin far i en lille lejlighed. Liam er ikke helt tryk ved sin stedfar. Liam har svært ved at tale om følelser og kan ikke huske de oplevelser han havde, da forældrene flyttede fra hinanden. Liam kunne ikke huske så meget fra sin egen FRS, derfor hjalp hans far ham under interviewet. Liam har nogle bedsteforældre som han savner og han er startet på ny skole.

Spørgsmålene til Liams familierådslagning:

- Liam vil gerne gå til spejder – han kan godt lide ” overlevelsesture” og at være ude i naturen. Hvordan kan det lade sig gøre?
- Liam kunne godt tænke sig at være lidt oftere hos sin far – er der mulighed for det og hvordan kan det lade sig gøre?
- Liam vil gerne en gang om måneden have en fast aftale, hvor han spiser sammen med sin mor og far. Hvordan kan det lade sig gøre?
- Hvordan kan Liam være sikker på at beskeder og oplysninger videregives mellem mor og far?

Før familierådslagning

I interviewet bliver Liam spurgt til sin rådslagning, og han svarer kort, hvorefter far svarer:

Liam *”Det ved jeg ikke, det var ok”*

Far: *”Det har virket indtil videre.”*

Liam kunne ikke huske hans spørgsmål, men syntes de var ok.

Far kunne til gengæld godt huske spørgsmålene og problemerne.

Far: *”Vi var uenige om at han skulle flytte, vi (mor og far) boede ved siden af hinanden, og hun ville flytte til langt væk, så var der nogle ting med stedfar, som vi gik videre med og det var sammen med socialrådgiveren, at spørgsmålene blev lavet på skolen.”*

Liam var med til at beslutte, hvem der skulle inviteres, men da det var 1½ år før interviewet var det vanskeligt for ham, at huske det hele. Samordneren ringede rundt til familien og besøgte dem efterfølgende. Familien var ikke var på talefod og mor og far havde ingen kontakt med hinanden.

Far: *”Samordner ringede rundt og inviterede alle.”*

Liam fortalte, at der kom fem fra familien og netværket til hans familierådslagning, faderen nævnte også i interviewet, at Liam var meget nervøs og følelsesmæssigt usikker under hele familierådslagningen.

Far: Liam ville bare gerne have det overstået og havde mange følelser i det.

Under familierådslagningen

Som nævnt tidligere har det stor betydning for børnene og de unge, at der er informatører og at de er trygge ved dem. Under Liams familierådslagning var det hans matematiklærer fra den tidligere skole, der deltog. Det havde stor betydning for Liam.

Liam: "Der var ikke nogen fra min skole. Min gamle matematiklærer fra den gamle skole kom, der var en god stemning, jeg var der under hele familierådslagningen eller gik en tur med min papfar med hundene."

Planen udtalte Liam sig om i hans interview og han fik lavet aftaler med hans netværk og Liam fortæller, at det var gode aftaler.

Liam: "Ja - gode aftaler. "

Planen indeholdt følgende:

- Vi visker tavlen ren og al kontakt om Liam foregår mellem mor og far.
- Mor og Liam ringer sammen inden samvær og Liam tager kontakt til morfar, når han gerne vil hjem.
- Hver anden mandag ringer Bedste til Liam og det starter på mandag.
- Liam går til spejder nu, og i forhold til e-sport vil far undersøge om Liam kan gå til det.

Efter familierådslagningen

Der sker mange ting i Liams liv lige omkring og efter rådslagningen. Først og fremmest at han flytter hjem til sin far i Esbjerg. Hans mor og far begynder at tale sammen igen. Han starter til spejder og har nogle venner, som han spiller med. Liam var glad for sin nye skole, men havde lidt svært ved at acceptere, at nogle troede han pjækkede fra skole, når han ikke havde det godt. Skolen og far lavede en aftale om, at han blev hjemme fra skole de dage, hvor han ikke havde det godt psykisk. Liam er glad for at bo ved sin far, bl.a. fordi han er glad for sin nye skole. Han er ikke så meddelsom i interviewet og svarer kort på, hvad der er sket efter rådslagningen:

Liam: "Det ved jeg ikke. Ja, at mor og far taler sammen og ved familierådslagningen boede jeg ved mor"

Opfølgning på familierådslagning

Til selve opfølgningen boede Liam så ved sin far, hvilket han var glad for, men der var problemer med samværet med mor og stedfar i den forstand, at han ikke havde lyst til at besøge mor og stedfar.

Far: "Det gik hurtigt – i løbet af 1/2 års tid, Liam ventede ikke, han tog afstand fra det hele. vi havde brug for en mægler, og Liam havde brug for at jeg sagde nogle ting på hans vegne."

Familierådslagningens betydning

Anskuer vi sagen ud fra et 'indefra' børneperspektiv så har Liam langt hen af vejen fået sine ønsker opfyldt. Hans forældre begyndte at tale sammen igen. Han kom hjem til Esbjerg og bo ved sin far. Han skiftede skole og fik nye venner og kontakt til sine bedsteforældre igen.

Anskuer vi sagen fra et 'udefra' børneperspektiv, så er der tale om en dreng, der er blevet flyttet væk fra sin far, skole og venner, da mor flytter sammen med sin nye kæreste langt væk. Han mistrives og savner 'at komme hjem'. Hans forældre begynder at tale sammen igen og han flytter tilbage. Han begynder at trives igen, men der er noget med samværet med mor og stedfar, der ikke er helt på plads.

Data i denne case er sparsomme og fragmenterede, så det er vanskeligt at identificere, hvor Liam er aktiv handlende i egen sag. Ud fra spørgsmålene kan vi se, at han har fortalt socialrådgiveren noget om sine ønsker, men vi kan ikke læse, at det største ønske er at flytte hjem. Hans mest aktive og betydningsfulde handlinger er måske hans åbenlyse mistrivsel i den nye familie, skole og sted, og at han fortæller det til far og sin socialrådgiver.

Det er en noget mere kompliceret sag end vi her har valgt at fremstille og igen kan den som alle andre sager tolkes på mange måder. Men vi har en sag, hvor barnet gennem længere tid ikke har haft det godt, og hvor det går helt galt, da mor tager ham med til en anden by og en ny stedfar. Vi ved ikke helt, hvad der er sket i det nye hjem og skole, men noget tyder på, at det går helt galt og drengen reagerer voldsomt. Forældrene siger sandsynligvis ja til en rådslagning, fordi drengen har det så dårligt det nye sted. Rådslagningen betyder, at der kommer fokus på drengen, at der kommer en forståelse for barnets situation og det får forældrene til at tale sammen, og der bliver lavet en plan. Og i forbindelse med rådslagningsprocessen og realiseringen af planen finder de en række forskellige løsninger, hvor nogle af dem er svar på de stillede spørgsmål og andre er afledt af dem eller det endnu større ønske om at flytte hjem. Det er næsten som om, at drengen på en eller anden indirekte måde fastholder presset på forældrene indtil beslutningen om at flytte hjem er taget. Og så kommer han langsomt i trivsel. Sagen bliver lukket efter den anden opfølgning.

Maja 8½ år - case 7

Maja er 8½ år og bor ved mor og far. Går stabilt i skole og går i SFO. Forældrene mangler retningslinjer for hvordan de skal tackle konflikter med Maja, særligt når hun får sine vredesudbrud. Forældrene har også konflikter indbyrdes. Maja har svært ved at navigere i sociale fællesskaber, og vanskeligt ved at aflæse andre børn
---

Tema for familierådslagningen. Hvordan kan Maja undgå at have så mange konflikter med sin mor og far.

- Maja ønsker ikke at ende ud i konfliktsituationer med forældrene, hvordan kan det lade sig gøre?
- Maja ønsker at blive mødt af mere ensartethed af forældrene i forhold til opdragelse, hvordan kan det lade sig gøre?
- Maja vil måske profitere af kortere dage i SFO, hvordan kan det lade sig gøre?
- Maja kunne bruge mere tid alene med mor og far, hvordan kan det lade sig gøre?

Før familierådslagningen

Maja var, som mange af de andre børn og unge, nervøs lige før familierådslagningen, men samtidig var hun også meget bevidst om at netop hun måtte bestemme og fik lov til at være i fokus. Det eneste Maja ikke kunne bestemme var, at det skulle holdes i huset for familierådslagning og derfor et neutralt sted. Maja var også lidt nervøs for hendes spørgsmål og hvordan det ville blive modtaget.

Majas spørgsmål er udarbejdet af socialrådgiveren sammen med Maja og hendes mor. Efterfølgende er spørgsmålene blevet reformuleret til en aktiv 'jeg' form, således at de fremstår mere vedkommende og som børnenes spørgsmål. De har så sagt ja til spørgsmålene.

Maja "Hun hjalp os bedre, det var hyggeligt, man fik mad og sådan, og der var mange som kom med gode tilbud til os, de har kunnet hjælpe mig meget."

Maja fortæller at spørgsmålene var de rigtige. De rigtige blev indbudt og de inviterede kom næsten alle sammen og det var lige dem som Maja ønskede.

Maja: "Ja, de rigtige spørgsmål. Der var en der hjalp mig med at skrive en invitation, samordneren var ude og fortælle om familierådslagning, de kom alle sammen undtaget nogle som havde et lille barn, jeg var rigtig nervøs, vildt fedt, jeg måtte bestemme, det hele, der var ikke en eneste ting, som jeg ikke måtte bestemme. Det eneste jeg ikke måtte bestemme, skulle være at det skulle holdes et andet sted, jeg var lidt nervøs for hvilke spørgsmål som blev stillet "

Under familierådslagningen

Maja havde været med at lave bordkort sammen med samordneren. Samordneren gav Maja ros og hun fortæller, at hun har været meget glad for hendes samordner. Det har haft stor betydning for Maja.

Maja: " Jeg kørte med min mor og far, de stod alle foran huset og der var dækket bord og vi havde lavet bordkort, de var alle var kommet, jeg sad ved siden af min mor og far, sad på begges skød, jeg var meget træt. "

Mor: *"De læste lidt op, samordner sagde goddag og hvorfor vi sad der, Der skulle laves nogle tiltag derhjemme, og vi skulle skrive en belønningstavle, så skulle vi have noget hjælp om hvordan vi skulle tackle Maja og hendes små særheder."*

Maja fik sin livret til hendes familierådslagning og hun synes, at det var hyggeligt derinde – der var en god stemning. Maja gik lidt frem og tilbage og ud og ind fra sin familierådslagning, men sad det meste af tiden på skødet af både mor og far. Det var en tryk base for hende, når hun kom og gik.

Maja: *"Vi fik noget at spise, det var min livret, så legede vi og jeg sagde det var hyggeligt nok derinde, jeg rendte lidt frem og tilbage, jeg syntes familien var gode nok, de kunne godt hjælpe."*

Efter familierådslagningen

Maja havde en god oplevelse, man kan næsten sammenligne det med en familiefest, hvor hun er i centrum. Samordneren er den person, der tager sig af børnene, når de lige skal ud for at lege eller andet og det synes moderen er fint og hun var meget glad for samordneren.

Maja: *"Jeg var meget glad bagefter, der var mange der stillede nogle gode spørgsmål, jeg synes det hjælper, nej jeg fortæller ikke andre om familierådslagningen, så vil jeg sige at det var sådan at der kommer nogen, så kom der en man ikke havde snakket med, så fik man noget at spise og så snakkede man om de ting der var sket derhjemme, det er en god ting."*

Mor: *"En god samordner, den måde hun fortæller på, den måde hun er på og tog sig tid til, hun skal have ros."*

Maja beskriver, hvor godt hun synes det har været for hende og sætter ord på de ting som har været en positiv oplevelse, og det har været godt at alle har hørt hvordan det er at være Maja og at tale med andre om det, som kan være svært.

Maja: *"Samordneren var rigtig sød, det er blevet bedre efter vi har snakket om det, det har ændret sig, hvis man kan sige det sådan, det er blevet bedre at være Maja, efter vi har haft nogle at snakke med."*

Opfølgning på rådslagningen

Maja var desværre syg under hendes opfølgning, og hun gav udtryk for at det havde været en lang køretur dertil. Maja var glad for at alle kom til hendes opfølgning undtaget morfar.

Maja: *"Det var fint, og alle kom igen, morfar kom ikke."*

Mor: *"Faderen og jeg går fra hinanden, vi fik hjælp 3 dage efter, men de var der alle for Maja og det var det vigtigste, nogle ting blev evalueret på, vi får hjælp fra nogle pædagoger og dem syntes Maja hjælper hende godt, det var måske ikke det rigtige tilbud til os, men Maja har tænkt det har været godt."*

Her fortæller mor, at de ikke syntes, at tilbuddet om familierådslagning har været det rigtige - men det syntes Maja - og det er det vigtigste siger mor. Der er og har været fokus på Maja og selv om forældrene ikke syntes de kunne bruge rådslagningen, så har Maja en anden vurdering. Maja synes der har været en god stemning og der er lavet nogle gode aftaler.

Efter opfølgningen blev Maja spurgt om det havde gjort en forskel for hende at afholde familierådslagning og om tingene har ændret sig til det bedre.

Maja: ”*Det har det!*”

Familierådslagningens betydning

Anskuet ud fra et ’indefra’ børneperspektiv så har Maja været med til at formulere spørgsmålene, hun oplever at de er blevet realiseret og det er bedre at være Maja nu. Hun er blevet mere glad og hele familien og netværket forstår hende og hendes udfordringer bedre. Hun nævner, at de voksne har stillet mange spørgsmål til hende, men vi ved ikke hvilke og betydningen af svarene. Flere af de formelle spørgsmål til hendes rådslagning synes at udtrykke et ’udefra’ børneperspektiv fx spørgsmålene: *Maja ønsker at blive mødt af mere ensartethed af forældrene i forhold til opdragelse, hvordan kan det lade sig gøre? ...vil måske profitere af kortere dage i SFO*, men det kan på mange måder forklares med, at der er tale om en pige på 8½ år.

Anskuet ud fra et ’udefra’ børneperspektiv, så svarer det i denne sag meget til ’indefra’ perspektivet, og det at hele familien har været samlet omkring Maja lige inden far og mor går fra hinanden, har måske haft en positiv betydning for Majas oplevelse af skilsmissen og af den samværsplan, der blev lavet med far. Så det virker som om, forældrene har haft fokus på deres barn og børneperspektivet frem for deres egne konflikter.

Det er vanskeligt at identificere Maja’s initiativer i rådslagningsprocessen med de begrænsede data vi har. Hun har langt hen ad vejen udfyldt de roller der er tildelt hende og deltaget i formulering af spørgsmålene, været med til at bestemme hvem der skulle med, lavet invitationer, bestemt maden, har hørt informationerne om, hvordan det er at være hende, været med til at lave planen og måske været med til at skabe den gode stemning. Og hun nævner flere gange, at hun har bestemt, hvem der skulle med, maden, bordkort, osv. Og så fortæller hun, at de voksne har stillet mange spørgsmål til hende, men som tidligere nævnt, så ved vi ikke hvilke eller kender hendes svar og betydningen af dem. Det virker som hun har oplevet sig inddraget, været i fokus, og det har haft en betydning for hende. Så hun har fået positive erfaringer med og respons på sine ønsker.

Det er en case, der kompliceres af, at far og mor går fra hinanden tre dage efter rådslagningen. Det ved de godt og har muligvis vidst længe inden de siger ja til rådslagningen eller også har en af dem måske håbet på at rådslagningen kunne få dem til at blive sammen. Så der er flere dagsordner på spil og der foregår meget andet end de spørgsmål, der skal tages stilling til. Det kan måske være en af grundene til, at de (mor) ikke har oplevet sig hjulpet med familierådslagningen. Maja har derimod oplevet sig set og hørt og ikke mindst taget alvorlig. Hun siger faktisk i interviewet, at det er blevet bedre at være Maja. Vores vurdering er, at rådslagningen har været med til at flytte fokus fra de voksne til deres fælles barn Maja og det har gjort skilsmissen bedre for Maja, måske har den endda gjort det nemmere for hende. Under alle omstændigheder har familiens fælles forståelse af hendes udfordringer og eventuelt nye handlemuligheder betydet at Maja bliver mødt på ny og bedre måde fra familien og netværket.

Malte 6 år - case 8

Malte er 6 år og bor sammen med sin mor og bror, faderen er ukendt. Malte bliver født 6 uger for tidligt og har et fysisk og mentalt handicap. Malte går sparsomt i skole. Maltes mor har brug for at få sit overskud tilbage og har vanskeligt ved at bede familien om hjælp. Familien har ikke forståelse for Maltes handicap.

Spørgsmålene til Maltes familierådslagning var:
-Hvordan kan Malte få en bedre hverdag med sit handicap
-Hvorledes kan Malte komme i bedre trivsel
-Hvordan kan man hjælpe mor til større overskud og familien få forståelse for Maltes handicap.

Malte er kun 6 år, så det er begrænset hvad han har fortalt i interviewet, der er foregået sammen med mor, men det suppleres med udsagn fra interview med samordneren og socialrådgiveren.

Da Malte skal fortælle om sin rådslagning kan han ikke fortælle meget, men han ved hvad det er.

Malte: ”På mandag igen og mormor og morfar var med.”

Før familierådslagning

Maltes mor var meget spændt før familierådslagningen. Moderen var indstillet på, at der skulle være fokus på Malte.

Mor: ”Inden var jeg meget spændt – vil de nu hjælpe mig, og hvordan vil de tage imod det, hvordan vil Malte tage imod det på grund af hans handicap, du skal tage det roligt og det skal nok gå, jeg skulle tage det stille og roligt og fokus på min dreng, fokus på barnet. ”

Socialrådgiveren har megen fokus på at få informatører ind til Maltes rådslagning for at få den gode plan.

Socialrådgiver: ”Familierådslagning mangler vigtigheden i at have gode informatører, at få holdt et godt oplæg, som kan fortælle hvordan barnet har det. Ved Maltes familierådslagning fortalte en om ADHD, også for at få de ku lave gode planer. ”

Samordneren har et fokus på tryghed for barnet og hun betoner vigtigheden af en god kontakt til barnet.

Samordner: ”Det er barnets dag og barnets set up, og det er vigtig at man får en god kontakt til barnet og vigtigt med tryghed, det er vigtigt de er trygge ved os som samordner. ”

Mor: *"Jeg talte med socialrådgiveren i forbindelse med at Malte skulle starte op i skole, vi skulle have det rette tilbud, det var første gang jeg hørte om det, jeg skulle lige tænke over det og fik en folder, der gik ikke længe så sagde jeg ja, det foregik hjemme med socialrådgiver og samordner, og inden da havde socialrådgiveren og jeg snakket om spørgsmålene, så jeg havde tænkt lidt, på hjemmebesøget fik vi skrevet ned. 5 spørgsmål."*

Mor: *"Det var svært - svært at bede om hjælp - jeg har altid bedt mine forældre om hjælp. Bed nu om hjælp, så det ikke bliver så svært for mig, hvem kan give Malte nogle oplevelser? Låne mig bilen og hvem har lyst til at have Malte en dag for at jeg kan få mere energi?"*

Samordneren har fået en opgave i forhold til en dreng, som har meget vanskeligt ved at skabe og fastholde kontakten og har derfor været en del sammen med Malte inden hans familierådslagning

Samordner: *"Malte har ikke været så god til kontakt, så jeg har hele tiden været inde omkring Malte, han skal have lov at være tryk ved dem han vælger, Malte har fået lov til at tegne en tegning, som var på invitationen."*

Malte fik tegnet en bil til hans invitation og han siger i vores interview:

Malte: *"Nu skal jeg lige prøve det, det har jeg sagt til mine venner. "*

Socialrådgiveren nævner at rådslagninger kan være vanskelige, når der både skal være fokus på barnet og mor. Men hun har taget Malte og hans drømme og behov som udgangspunkt også i forhold til spørgsmålene omkring mor.

Under familierådslagningen

Det var en udfordring for Malte at afholde familierådslagning. Det var vanskeligt for Malte at sidde stille samtidigt med alt det nye og det at være spændt. Moderen beskriver det således:

Mor: *"De stod klar til os, modtaget godt og klar, det var fedt, de vidste lige hvordan de skulle tage imod Malte, og han gik ikke i baglås, han fik så meget ud af det, hver gang jeg siger nu skal vi til rådslagning, så bliver Malte glad, han glæder sig og den første gang var bare godt. "*

Der var informatører med som kendte Malte og mor beskriver her, hvordan det gik for Malte under hans rådslagning. Her har informatørerne informeret om ADHD og hvordan det er at være Malte.

Mor: *"Det gjorde mig ikke noget at høre oplæg, det vi siger nu – er ikke noget du ikke har hørt før, ellers info, dejligt med de fagpersoner, som kender ham, familierådslagningen var hyggelig og der var dækket op, mine unger elsker at komme derud, de ved hvor legetøjet er, planen var fin og det var seriøst."*

I formuleringen af planen blev Malte inddraget:

Mor: *"Hvad kan du tænke dig?? Mor syntes det var Maltes spørgsmål. Hvem kan være sammen med mig når mor...? Både mor ind i det men mest Malte. "*

Socialrådgiveren fortæller at planen var god og at familien selv havde arbejdet med spørgsmålene uden at de havde bedt om hjælp fra hverken socialrådgiver eller samordner.

Samordner: *"Vi blev ikke kaldt ind, jeg fik forelagt plan, en suveræn god plan. Lillebror til far og Malte kommer så til onkel, mormor ville passe ham så mor kunne gå til gymnastik, Malte skulle på ture alene og sammen med mor, og Malte strålede som en lille sol, det var mere end jeg havde forventet."*

Malte syntes hans familierådslagning havde været hyggelig, det gav han udtryk for i sit interview.

Malte: *"Lidt hyggeligt, altså var ude med bilerne."*

Efter familierådslagningen

For Malte var det nemmere at være ham efter hans familierådslagning og det blev hverdag igen. Familien og vennerne havde nu en større forståelse for hvilke udfordringer mor og Malte havde i deres hverdag. Moderen havde stadig vanskeligt ved at bede om hjælp, men efter familierådslagningen var alle nu oplyst om deres aktuelle situation og der var lavet en plan.

Mor: *"Aftalerne var folk mere opmærksomme på og at tilbyde Malte hjælp, min veninde kunne tage ham med, inden familierådslagningen vidste veninden ikke om hun kunne tage Malte med, men ved familierådslagningen blev hun klar over dette, jeg havde åbnet mig op at det var ok, det åbnede øjne for os alle. Malte er bedre til at træffe nye mennesker, han er ikke god til nye folk, der kommer to kompetente mennesker samordner og rådgiver ind, det virker på Malte, de ser ikke over hovedet på ham og han fandt ud af de var der for ham, der er større opmærksomhed på Malte."*

Når Malte svarer på: Hvordan det var efter hans familierådslagning, så er han faktisk mest optaget af at skulle skifte skole.

Malte: *"Nu skifter jeg skole"*

Socialrådgiverens afsluttende kommentarer til denne familierådslagning er, at hun vurderer empowermentdelen i familierådslagning som havende stor betydning. Hun har iagttaget at Maltes familie og netværk har fået medansvar og de handler selv og laver aftaler fremadrettet.

Socialrådgiver: *"Mor får et selvtillidsboost, hun var presset og har fået det bedre og er startet på uddannelse, jeg kan se det på hjemmet, trivsel på mor og overskud og haven bliver ordnet."*

Opfølgning på familierådslagningen

Malte fortæller om hans opfølgning, og ikke mindst vigtigheden af maden.

Malte: *"Jeg kan godt huske det, vi fik lasagne, lasagnen var stærk, vi skal have medister til næste gang."*

Moderen fortæller, at der var forskel på stemningen både under selve familierådslagningen og 1. opfølgning. Der havde under familierådslagningen været en noget spændt stemning, men til opfølgningen var det en mere afslappet stemning, for nu vidste deltagerne, hvad det gik ud på. Det kan være meget forskelligt hvordan børn og voksne oplever stemningen. Børnene kan synes det har været en god stemning og de voksne mener den har været spændt

- og omvendt. Børnene og de unge er ofte meget optaget af stemningen, hvor de voksne er mere optaget af processen og planen. De unge er dog også optaget af planen, da de ofte selv har en dagsorden.

Mor: *"Ingen nye personer, venindes mand kom ind som ny til familieråd, spørgsmålene havde ikke ændret sig, det var de samme som var med, aftalerne blev løbet igennem og redigerede i det og lavet nye aftaler, de nye aftaler skrev vi ned, det som fortsatte som før, skrev vi ned igen, ved familierådslagningen var der lidt spændt stemning, 1.opfølgning var mere afslappet og også ved 2. opfølgning, som om roen havde sænket sig."*

Familien havde arbejdet videre på planen og selv udviklet på den. Det blev besluttet, at der skulle være en 3. opfølgning og aftalerne blev holdt. Dette er fra interviewet med socialrådgiveren.

Socialrådgiver: *"Familien arbejdede videre selv på planen, og sagen bliver lukket, Malte skal starte i skole, så vi besluttede 2. opfølgning, hvor planen blev repeteret."*

Samordneren har ligeledes været opmærksom på, at de var mere bekymrede til familierådslagningen end til opfølgningen. Hun fortæller, at familien ligefrem blev skarpe i deres roller omkring Malte og her nævner hun igen børneperspektivet i forhold til spørgsmålene og Maltes plan.

Samordner: *"Dejligt at se dem igen, de kommer glade og frejdige, hvor de var mere bekymrede til familierådslagningen, de skriver under på planen, 2. opfølgning samme set up, de glæder sig når de skal mødes, sidste gang havde jeg dækket op udenfor, og havde tænkt over tavshedspligt - aften og 25 grader, Maltes familie blev skarpe på at få en rolle i forhold til Malte. Mor er under uddannelse, og har rykket sig, det virker når de sidder til familierådslagning, Børneperspektivet... spørgsmålene er med til at få fokus på børneperspektivet."*

Familierådslagningens betydning

Anskues rådslagningen ud fra et 'indefra' børneperspektiv, så har Malte ikke i samme udstrækning som nogle af de ældre og mere kognitivt velfungerende børn og unge kunnet give udtryk for sine egne behov og ønsker. Det kan man også læse ud af spørgsmålene, der i højere grad er udtryk for et 'udefra' perspektiv. Dermed ikke sagt, at de ikke samtidigt rammer hans behov og ønsker. Og der er ingen tvivl om, at der har været fokus på ham og hans behov eller at familien og netværket qua spørgsmålene, informanterne og dialogen med mor har fået øjnene op for hans behov, familiens hverdag, og de har i den grad bidraget, således at både mor og søn er kommet i trivsel. Mor er endda kommet i uddannelse og socialrådgiveren har iagttaget, at der nu er ryddet op.

Myndiggørelsen af Malte er svær at få øje på. Det er muligt at han nu bliver mødt på en helt anden måde fra familien og netværket, der igen har betydet at han er blevet mere aktivt dagsordenssættende i sit liv, men det kan vi ikke konkludere ud fra vore data bortset fra at de bliver ved med opfylde planen og mor fortæller at han er blevet bedre til at møde nye mennesker, så han får en positiv respons fra mennesker omkring ham og dermed nye værdifulde erfaringer.

Det er på mange måder en sag, hvor underskud på mange niveauer er blevet vendt til overskud. Malte og hans mor blev efter familierådslagningen mødt med forståelse for deres situation og for hans handicap. Det udvidede netværk er gået ind og har hjulpet både mor

og barn og det er de fortsat med ved opfølgningerne. Familierådslagningen har mobiliseret netværket og de har holdt fast, så der gradvist er skabt udvikling og trivsel for dem begge.

Der er flere interessante dimensioner i denne sag. Den ene er, at der er tale om et barn med handicap, hvor mor er i underskud. Det er ikke ualmindeligt, men hvad er det, der gør at familien og netværket mobiliseres og lykkes med det udover at de tilfældigvis får tilbuddet og siger ja til en familierådslagning. Den ene er forståelsen for barnet og mors håbløse situation og den anden er viden om drengens handicap og håndteringen af dette. Informatørerne, der kender Malte har informeret om ADHD og hvordan det er at være Malte på en måde som familien kunne bruge. Og så er det nok, at deres plan og indsats lykkes og at der ikke er nogen forstyrrende voksenkonflikter i denne sag.

Kort samlet beskrivelse af casene

Der er - som i alt socialt og pædagogisk arbejde - tale om 8 meget forskellige og unikke cases med hensyn til aktører, deres relationer, viden, faglighed, engagement, historik, problemstillingernes tyngde, deres møde med familierådslagning, osv. Men der er også fælles træk, noget der har betydning i alle cases, når vi sætter fokus på børnene og de unges oplevelser af familierådslagning og dermed børneperspektivet set 'indefra' og 'udefra'.

Børnene og de unges alder varierer fra 6 - 17 år. De har alle kontakt med socialforvaltningen og deres problemer og løsninger har - uanset deres tyngde vurderet i forhold til barnets og eller forældrenes situation - alle det til fælles, at barnet ikke trives eller udvikles, at dette forhold ikke er noget nyt eller akut, at der skal gøres noget ved det, og at forældrene og barnet ikke kan løse det selv. Men familierne har faktisk prøvet på at løse problemet selv og sammen med en eller anden form for professionel hjælp fra fx daginstitutionen, skolen, PPR eller fra familierådgivningen. Så uanset hvor alvorlig sagen er beskrevet af os eller vurderet af læseren, så er familiens og rådgiverens vurdering, at barnet har brug for hjælp. Og den hjælp er andet og mere end 'normal/almensystemet' kan klare. Derfor er det familierådgivningen, der i disse cases er initiativtager til familierådslagningen. I de fleste casene er kontakten til familierådgivningen foregået via barnets mor, da barnet ikke bor sammen med sin biologiske far.

I den tidligere præsentation af de 8 cases har der været lagt vægt på inddragelsen, børneperspektivet, myndiggørelsen og det særligt interessante ved hver case. Nedenstående er en opsamling af alle casene, der samtidigt forsøger at svare på forskningsspørgsmålene: *Hvordan har børnene/de unge oplevet deres familierådslagning, herunder deres eget perspektiv tilgodeset?* Opsamlingen følger familierådslagningsprocessen

Før familierådslagning

Der er i alle casene en eller anden form for erkendelse af at der er brug for hjælp, men da de får tilbudt familierådslagning, så er det ikke lige det de har forestillet sig. De ved ikke, hvad det er. De fleste er lidt tilbageholdende og nervøse ved at invitere deres familie og netværk så tæt på. Det gælder også børnene og de unge.

De har hver deres grunde til at sige ja, og det handler meget om socialrådgiverens mikrofaglige møde med dem. Dette første møde er afgørende og kan skabe forståelse, tryk og mening for mor og barn eller det modsatte. Det er kontakten, kommunikationen, humoren, timingen, koblingen til problemet, osv. Barnet eller den unge skal gerne med i dialogen fra starten for at opleve sig reelt inddraget og det får ofte rådslagningen til at give mening og allerede her er det vigtigt at børneperspektivet set 'udefra' kobles til 'indefra' perspektivet.

Spørgsmålene og formuleringen af dem har meget stor betydning for alle rådslagninger. De skulle gerne afspejle barnets ønsker og behov, så dette fokus kan fastholdes gennem hele rådslagningen. I alle casene er der tydelige tegn på inddragelse af børnene og et tydeligt børnefokus og børneperspektiv, når man analyserer spørgsmålene. I nogle cases er 'indefra' perspektivet helt eksplicit og de interviewede børn og unge kan fortælle, hvordan deres ønsker og behov blev skrevet ind. Alder og kognitive evner spiller her sammen med socialrådgiverens mikrofaglighed og relationen til mor. De har alle været tilfredse med deres spørgsmål. I slutningen af dette kapitel er der en selvstændig analyse af spørgsmålene og planerne i de 8 cases.

Når **samordneren** kommer ind i billedet, har familien som regel sagt ja og spørgsmålene er formuleret. Der er en kort overlevering fra rådgiveren til samordneren på et fælles møde med forældrene (mor) og barnet. Samordneren bliver hos familien, når rådgiveren går, og de afdækker familien og netværket for at finde ud af, hvem der skal inviteres. Det er ifølge børnene de rigtige, der er blevet inviteret til deres rådslagning.

Invitationen laves af barnet eller den unge sammen med samordneren og den sendes ud, men ofte ringer eller sms'er den unge eller mor rundt til de inviterede fra familie og netværk inden samordneren kommer på besøg. Samordneren besøger alle de inviterede. De indbudte ved heller ikke rigtigt, hvad de er inviteret til og har mange spørgsmål. Samordneren informerer om familierådslagning og gennemgår de spørgsmål, der skal tages stilling til i barnets rådslagning. Budskabet er, at det handler om støtte til barnet og ikke de voksne og deres konflikter. Barnet er spændt på, om de alle siger ja til at komme. Og det gør de med få undtagelser.

I forløbet op til og i øvrigt under hele processen, **så sker der noget i familien og netværket**. De begynder at tale sammen om den her rådslagning, som de skal til. De får fokus på barnet. I nogle rådslagninger taler de alle sammen og ringer til barnet og forældrene, og i andre er det mere opdelt i fars og mors familie, der taler sammen. I nogle familier har alle kendskab til problemet, men ikke nødvendigvis talt sammen om det og i andre kommer det som en stor overraskelse fx for den far, der havde fået en ny familie eller de bedsteforældre, der har haft begrænset kontakt. Der er ofte voksenkonflikter og voksenproblemstillinger på spil og i vores cases er der mange skilsmisser. Det håndterer familierne selv, og hvad der sker med kommunikationen i familierne, ved vi ikke så meget om, men ifølge børnene så har de hyppigere kontakt med familien, og den handler om dem og deres rådslagning. De har også mere fokuseret kontakt med mor og med den talsmand, som de har valgt fra familien.

Der sker ofte noget med barnet eller den unge i denne proces op til rådslagningen og generelt i hele rådslagningsprocessen. De fleste er nervøse og håber, at alle kommer. De har lavet spørgsmålene og invitationen. De har allerede talt med mange fra deres familie om rådslagningen og de er spændte, ligesom den dreng, der var spændt på om far kom og næsten ikke kunne komme ud af bilen, da han så ham. Da han fik et kram af far slappede han af. Der er mange følelser og stemninger på spil. De har deres drømme og ønsker, og nogle af dem handler bevidst for at opnå dem ved fx at vælge en bestemt talsmand og andre er afventende og bare overvældede over at være i centrum.

Lige inden selve rådslagningen stiger intensiteten og nogle af børnene kan være lige ved at melde afbud. For nogen er der rigtig meget på spil og for andre har der allerede i processen op til været forventningsafstemmende familiedialoger. Det synes som om, at det er feltet mellem barnets oplevelse af problemstillingen, familiens interne dialog med barnet og samordnerens facilitering, der har betydning for hvor nervøs og klar barnet er til sin rådslagning fx har nogle ringet til samordneren op til rådslagningen og dermed fået ro på.

Under familierådslagningen

Alle deltagerne fra det private og professionelle netværk bliver budt velkommen af samordneren, der er en form for vært, der er kommet før og har dækket fint op eventuelt sammen med barnet. Samordneren har mødt alle, og når alle deltagere har hilst på hinanden og taget plads ved bordet, ofte med bordkort lavet af barnet eller den unge, så bliver de rolige. De har alle svaret at stemningen var god, men intens.

Samordneren indleder og sætter rammen. De er blevet informeret om den, men har brug for at få den konkretiseret. Nogle bruger humor for at lette stemningen, andre er personlige og nogle mere formelle, men de gennemgår proceduren, læser spørgsmålene højt og fortæller at mødet handler om at svare på dem og dermed barnets ønsker og behov og ikke om de voksne. Og at de skal lave en plan for deres hjælp til barnet, da de er de vigtige i barnets liv.

Samordneren introducerer efterfølgende informatorerne. Socialrådgiveren (initiativtageren) er som regel den første informator og efterfølgende kan der være både være specifikke og generelle informatorer. Det, de fortæller, er beskrivende og konstruktivt i forhold til barnet. Og barnet og forældrene ved, hvad der vil blive sagt. Der lyttes intenst og det har stor betydning for barnet, hvad der bliver sagt og at det bliver sagt til alle de betydningsfulde i familien og netværket. De hører det samme. Det bevidnes, og alle børnene og de unge i de 8 cases oplever en større grad af forståelse fra deres egen familie. Nu ved de, hvordan det er at være mig, siger flere af dem. Den større forståelse, som de oplever, handler ikke kun om informanterne, men det behandles senere som en af hovedkonklusionerne.

Der er nu mulighed, for at familien og det private netværk går i dialog med de professionelle. I de otte cases varierer dialogen fra en farmor, der havde en A4-side med spørgsmål til de professionelle informanter og til slet ingen spørgsmål. Det hyppigste er en begrænset dialog. De vil bare i gang, som en respondent sagde.

I den private del af rådslagningen drøfter og svarer familien og netværket på spørgsmålene. Efter lidt løs snak går de typisk i gang ved at ordstyreren eller en anden tager initiativ. De mindre børn kan gå ud og ind af mødet, men de fleste bliver der hele tiden. Det kan gå relativt nemt eller være konfliktfyldt i perioder, hvor de voksne har glemt børneperspektivet. I to af rådslagningerne har man hentet samordneren ind for lige at få fokus på spørgsmålene og barnet. Ellers kan de holde pauser og spise, når det passer dem. Der er taget meget hensyn til børnene, og især de unges ønsker, og ingen af dem har fået en plan, de ikke kunne leve med. Mange synes at have haft en form for vetoret i den forstand at familien respekterer at det er dem der ved bedst og skal leve med beslutningerne. Og anskues planerne ud fra et 'indefra' børneperspektiv, så lever de i høj grad op til det, men graden hænger meget sammen med spørgsmålene og dermed hvor explicit barnets ønsker er formuleret.

Når de har lavet planen, så kalder de samordneren og socialrådgiveren ind i lokalet og læser deres plan op og giver den til rådgiveren, der lige bruger lidt tid til at læse den igennem for at komme med eventuelle mere konkrete forslag. Det er typisk konkretisering af aftaler, der drøftes med familien og skrives ind. Så bekræftes planen og alle skriver under og den kopieres så alle kan få en kopi. Stemningen er som regel meget lettet og positiv, når planen er lavet og de alle kan tage hjem. Der er ikke sådan at alle voksenkonflikterne er forsvundet, og en enkelt mor i en af de 8 cases har følt sig presset og hun kom heller ikke til opfølgningen, men familien havde været enige om planen, og datteren kom efterfølgende til at bo hos far og hans nye familie.

Børnene og de unge har typisk været lettede, taknemmelige og håbefulde efter deres rådslagning, men der har ofte været mange sammensatte følelser på spil i forløbet og de kan godt være både glade og taknemmelige samtidigt med at de er kede af noget, der er blevet sagt eller ikke sagt under rådslagningen.

Efter familierådslagningen

Nogle rådgivere ringer til forældrene eller den unge nogle dage efter rådslagningen. Det er de glade for. Men ellers er barnets plan og realiseringen af den omdrejningspunktet for tiden efter rådslagningen. De fleste kommer ret hurtigt i gang med de meget konkrete aftaler som fx at ringe sammen og komme på fast besøg ved bedstemor eller far. I nogle tilfælde er planen blevet justeret af familien, da behovet ikke længere var der eller nogen ikke kunne leve op til det aftalte. Den der synes bedst til at fastholde aftaler, men kan have brug for støtte til det, er barnet og den unge. Når de opnår en form for myndiggørelse eller agency og dermed bliver aktive i deres eget liv, så styrer de det selv. Hvornår i processen og i hvilket omfang de bliver aktive afhænger af mange forhold fx alder, modenhed, familiens respons og positive erfaringer. Alle otte børn og unge opnår en eller anden grad af myndiggørelse, men det behandles senere som en af hovedkonklusionerne.

I de rådslagninger, hvor der samtidigt foregår eller er brug for professionelle indsatser, er det vigtigt, at rådgiveren tager initiativ til dette. Et godt eksempel er den rådgiver, der hjælper pigen i forhold til hendes skole. Der er en større og noget mere kompliceret problemstilling omkring at få den professionelle støtte til at inddrage og spille sammen med den private støtte, ligesom der tænkes netværksinddragelse og børneperspektiv ind i hele sagsforløbet, men det kan vi ikke sige så meget om ud fra de 8 cases, bortset fra at der i flere af dem har været opmærksomme og dygtige rådgivere, der har hjulpet barnet og familien samtidigt med at det private netværk har realiseret deres plan.

Der sker selvfølgelig alt muligt andet og meget mere med børnene og de unge end realiseringen af planen. Nogle har set deres forældre gå fra hinanden i den periode, andre har set dem komme tættere på hinanden. Og dem, der har fået kontakt til deres bedsteforældre igen, har typisk fået et fri- og udviklingsrum. Andre har i denne periode fået fred til at udvikle sig og nogle har fået eller selv taget muligheden for at handle, som fx den pige, der flytter ind til far og hans nye familie, eller den dreng, der får accept til at bo ved sin far. Børnene og de unge har nogle ønsker, der kommer til udtryk i de indledende spørgsmål, men de får nye muligheder og ønsker i løbet af hele processen. Og de realiseres ofte udenom den formelle plan.

Opfølgning på familierådslagning

Opfølgningerne er generelt meget nemmere for børnene. Nu kender alle proceduren og der følges op på realiseringen af planen. Der justeres i nogle planer, men det er begrænset, lige som der ikke synes at være kommet nye spørgsmål i de 8 cases eller har været indkaldt nye informatorer. De fleste af deltagerne fra den første rådslagning har deltaget i opfølgningerne og det er kun den ene mor, som vi har kendskab til, der ikke deltog grundet andet end sygdom og arbejde. Og der er et enkelt barn, der har oplevet større voksenkonflikter i opfølgningen. Sagerne er alle blevet lukket allerede efter første eller anden opfølgning. De fleste af børnene og de unge har været meget tilfredse med realiseringen af deres plan og synes ikke der var brug for flere opfølgninger.

Det er sådan, børnene har svaret og det kan være udmærket for både kommunen og familien at få lukket sagen, men da der foregår rigtig meget positivt for barnet i selve processen er spørgsmålet om barnets 'nye' ønsker med fordel kunne komme ind som nye spørgsmål til opfølgningen og der kunne være brug for 'ny' og mere information ind i familiesystemet, så man kunne fortsætte det netværksinddragende børneperspektiv og der-

med give barnet endnu flere muligheder for at være aktiv og opnå forståelse fra sin familie. Et eksempel er den familie, hvor den unge pige helt sikkert har fået det bedre, men mor på en eller anden måde er efterladt. Der kunne også være sager, som man ikke kunne lukke, men hvor familien og netværket løbende kunne bidrage til at barnet udvikler sig, samtidigt med den professionelle indsats. Der er altid tale om en konkret individuel vurdering i forhold til åbne og lukke sager, og her har alle ønsket dem lukket. Det bliver interessant at se om nogen af sagerne er blevet åbnet igen, hvilket vi undersøger i den sidste forskningsundersøgelse Del 4., herunder om man i så fald har inddraget deres familie og netværk igen, men på selve interviewtidspunktet var de alle lukkede og børnene inde i en positiv udvikling.

Hovedresultaterne vedrørende børnefokus, barnets perspektiv og børneperspektivet

Beslutningsmodellen og dens rammer skal sikre, at der er fokus på barnet eller den unge, når der er tale om familierådslagning på børn- og ungeområdet. Esbjerg Kommune har fra 2016 prioriteret børneperspektivet og det har i alle undersøgelsens 8 cases resulteret i et tydeligt børn- og ungefokus. Børnene og de unge fortæller alle, at de selv har sagt ja til at få en familierådslagning, nogle uden helt at vide, hvad det indebar, men de har altid været i dialog med og fået accept af eller accepteret forældrenes ønsker. De har i høj grad været med til at formulere deres egne spørgsmål, været med til at bestemme hvem der skulle inviteres, har deltaget i familiens private rum, haft indflydelse på planen osv., når de selv fortæller om deres rådslagning. Så børnene og de unge har alle mere eller mindre været reelt inddraget, når vi vurderer ud fra deres udsagn og når vi analyserer og sammenligner deres konkrete spørgsmål, der næsten alle er udtryk for deres behov og ønsker og dermed 'et indefra' børneperspektiv.

Graden af inddragelse i processen før, under og efter rådslagningen varierer og har i hver case sine unikke grunde, hvoraf vi kun kan identificere nogle af dem. Der udspiller sig ofte et komplekst kommunikativt og relationelt voksenniveau i familie og netværk, som få professionelle har adgang til, men som er børnenes daglige realitet, som de påvirkes af og som ofte forhindrer dem i at udvikle sig og trives. I en stor del af de 8 cases er der tale om forskellige konflikter mellem de voksne og deres familier. Samordnerne får glimtvis indblik i voksenkonflikterne. Og her er samordnerens budskab, at rådslagningen handler om barnet, hjælp til barnet og ikke om de voksne og deres eventuelle konflikter. Det accepterer og forstår de indbudte og de kommer rent faktisk, fordi de er inviteret af barnet. De ønsker ikke at deltage i de voksnes eventuelle konflikter (Rasmussen og Sandgaard 2018). Det betyder naturligvis ikke, at forældrenes og de voksnes perspektiv, behov, interesser eller konflikter er fraværende, men fokus i kommunikationen flyttes til barnet og rådslagningen giver en formaliseret ramme til dette fokusskift, ligesom det får de voksne i familien og netværket til at tage ansvar og ejerskab.

Familierådslagningen, forstået som en beslutningsmodel med den systematiske netværksinddragelse, trækker i retning af barnets perspektiv, men hvor meget reel fokus og inddragelse det enkelte barn får varierer alt efter de professionelle og betydningsfulde voksne omkring det, og så barnets egen vilje og styrke til at gribe muligheden forstået som myndiggørelse. Det handler meget om barnets alder, modenhed og især positive eller negative erfaringer med at blive inddraget og selv handle aktivt i eget liv. Men konklusionen er, at alle børnene i de 8 cases har haft positive erfaringer med inddragelsen, men nogle har været meget mere aktive og dagsordenssættende end andre. De professionelle og deres mikrofaglighed har en stor betydning for, om børneperspektivet 'set indefra' realiseres, og

de nedenstående fire hovedkonklusioner skal ses i den sammenhæng, da vi forsøger at identificere 'det aktive stof' i realiseringen af børneperspektivet og dermed udgangspunkterne for udviklingen af de professionelle mikrofaglighed, når de skal understøtte børneperspektivet.

Vi har fire hovedkonklusioner, som svar på forskningsspørgsmålene: *Hvilke elementer, herunder inddragelse og myndiggørelsen i familierådslagningsprocessen, har hvilken betydning for børnefokus, barnets perspektiv og børneperspektivet i familierådslagning? Hvilken betydning har familierådslagning for realisering af et børnefokus, barnet perspektiv og børneperspektivet?*

Børnene og de unge kommer i fokus

Alene valget af familierådslagning som en systematisk inddragende beslutningsmetode betyder, at barnet og den unge kommer i fokus, når de relativt få og enkle procedurer overholdes. Det ved vi fra den nordiske forskning (Rasmussen & Haldbø 2002, Hansen, Hansen & Rasmussen 2003, Hoverak 2006, Hyrve 2006, Mortensen 2007, Heino 2009, Vik 2009, Havnen & Christiansen 2014, Slettebø 2016, Rasmussen og Sandgaard 2018).

Det betyder dog ikke, at alle børnene oplever det sådan eller at der ikke kan være store forskelle på hvor meget og hvordan de kommer i fokus i den enkelte rådslagning, men i familierådslagning er det barnet og dets behov, der er i centrum. Det er ikke forældrenes behov og konflikter, der skal tages stilling til og laves en plan for. Det er barnets udvikling, trivsel og læring, der er i fokus. Der er tale om et mindset og en formaliseret ramme med mange vigtige elementer, men spørgsmålet er om der er noget i den model, der i særlig grad har betydning for børneperspektivet. *Og her peger vores analyser på, at det vigtigste omdrejningspunkt er spørgsmålene*, der formuleres (inddragelsen) sammen med barnet eller den unge, og som bør indeholde barnets behov og ønsker (børneperspektivet 'set indefra'), og som samordneren tager med rundt til alle de inviterede (netværksinddragelse), og som der på rådslagningen skal informeres om af de professionelle (forståelse, viden, bevidning ind i det private), og der svares på og laves en plan for (fælles beslutning og aftale). Analyserne viser, at spørgsmålene kendes af alle, de refererer ofte til dem og de medvirker til et løbende fokus på barnet. Analyserne viser ligeledes at børneperspektivet set 'indefra' faciliteres af børneperspektivet 'set udefra' qua rådgiverens viden, faglighed og inddragende dialog omkring spørgsmålene.

I den første periode af familierådslagning i Esbjerg var spørgsmålene i høj grad udtryk for et 'udefra' børneperspektiv og socialrådgiverens problemforståelse og formulering (Rasmussen og Sandgaard 2018). I perioden efter maj 2016, hvor disse cases kommer fra, har der været et fokus på, at spørgsmålene skulle udtrykke et 'indefra' perspektiv. De ord og begreber, der er anvendt i spørgsmålene, er for det meste, men dog ikke altid udtryk for barnets eget sprog som eksempelvis *ensartethed i opdragelse eller mor har brug for aflastning*. Der er også forskel på, om der står: *Hvordan opdager netværket at Emma har brug for hjælp?* eller der står *Hugo savner sin far og vil gerne se ham noget mere - gerne fast. Hvordan kan det lade sig gøre?* De sidste er begge udtryk for et børneperspektiv, men det ene mere 'indefra' og aktiv end det andet i det der står: *'at han gerne vil...'* Der kunne måske have stået, at Hugo fortæller: *'Jeg savner min far...'* Det synes at være nemmere at fastholde børneperspektivet med og et "indefra" perspektiv, når der anvendes det personlige 'jeg-form'. Men da det er socialrådgiveren (initiativtageren) der formulerer spørgsmålene på baggrund af inddragelsen og der måske er en pointe i at fastholde dette og den positionering af barnet, som det er udtryk for, så er vores vurdering, at ovenstående formulering fungerer udmærket, og at det vil kræve helt andre data og analyser for at kunne svare mere fyldestgørende på dette.

I alle spørgsmålene fremgår barnets navn. Nogle få spørgsmål er dog mere set ud fra forældrenes perspektiv og et enkelt handler om aflastning af mor. Der er sket en betydelig udvikling af spørgsmålene fra hvem, hvad og hvordan til en præcisering af børnenes ønsker og behov og til det åbne afsluttende spørgsmål: *'Hvordan kan det lade sig gøre?'* Der er således kommet en større åbenhed i forhold til løsningerne end tidligere. Der anvendes ligeledes nogle lidt længere og mere mundrette formuleringer af børnenes ønsker og behov. Børnene synes som nævnt godt om spørgsmålene og synes hver især, at deres er de rigtige, så spørgsmålene ser ud til at fungere, men der kunne være brug for en dybere undersøgelse af dem og deres betydning i hele processen, herunder sammenhængen mellem den mikrofaglige håndtering og realiseringen af børneperspektivet.

Det er socialrådgiveren (initiativtager), der sender børnenes og de unges spørgsmål til samordner eller præsenterer dem på det første hjemmebesøg. Problemdefinitionen er på den måde overladt til dialogen mellem socialrådgiveren, forældremyndighedsindehaveren og barnet, hvor der i alle de 8 cases er taget hensyn til barnets ønsker og behov jf. spørgsmålene. Initiativtager skriver spørgsmålene ind i skabelonen og mailer dem til samordneren, barnet og forældrene. Det er samordneren, der har ansvar for at bringe spørgsmålene med på besøgene ved den øvrige del af familien og netværket. Samordner sender endvidere invitationen ud til alle på mail noget tid før rådslagningen.

Der er udarbejdet en færdig skabelon til at indsætte spørgsmålene i og der er en vejledning, der findes i en Børn og Unge-håndbog udarbejdet af Esbjerg Kommune. I håndbogen findes desuden en række andre hjælpeskabeloner og vejledninger. I skabelonen skrives barnets navn og dato for rådslagningen samt spørgsmålene. I skabelonen er der plads til at familien og netværket kan skrive aftaler ned og skrive under på planen, samt en ny dato for den opfølgende rådslagning. Planen kopieres til alle deltagerne og børnene får en mappe til deres plan, samt deres oplæg fra informatørerne. Der findes en separat skabelon til den opfølgende rådslagning og flere forskellige til invitationen, som børnene kan vælge i mellem. Skabelonerne er en stor hjælp for alle og sikrer en ensartet pæn plan uanset formuleringsevne og håndskrift.

Sammenligning af spørgsmålene og planerne i de 8 cases

De gennemgående temaer, ønsker og behov var savnet af en far, mere tid sammen med enten far, mor eller bonusforældre, kontakt til og samvær med bedsteforældre, hjælp eller reduktion af konflikter, hjælp til skole, hjælp til aktiviteter, hjælp til nogen at tale med eller bekymringer for mor. Set udefra kan det synes som relativt beskedne ønsker om at være sammen med far, søskende og bedsteforældre eller hjælp til at komme i skole, men bag disse kan der være meget konfliktfyldte og komplicerede relationer og historier.

Spørgsmålene handler meget om familieforhold og børnenes og de unges relationer og kontakt til andre i familien, hvor kontakten til far og bedsteforældre er indeholdt i flere. Bag mange af spørgsmålene ligger voksenkonflikterne i form af skilsmisser og andre konflikter, som børnene er påvirket af og ønsker at komme ud af enten ved igen at kunne få kontakt til bedsteforældre og fædre eller ved at komme ud af loyalitets forhold, forældres skænderier og komplicerede følelsesmæssige bindinger og gensidige forventninger. De kan på en eller anden måde ikke være i det og det forhindrer dem i at udvikle sig og trives. Ved at inddrage børnene i formuleringen af spørgsmålene ud fra et 'indefra' perspektiv omkring deres behov og ønsker, inddrages de så at sige i problemforståelse, målsætning og løsninger svarende til det Krogstrup og Tjalve (2006) finder vigtigt i et inddragelsesperspektiv.

Når vi sammenligner spørgsmålene med planerne, så er de i høj grad svar på børnenes ønsker og behov i forhold til kontakten til eksempelvis far og bedsteforældrene. Der bliver lavet aftaler om, at de ringer sammen og kommer på besøg. Og i nogle tilfælde kombineres det med bestemte aktiviteter som at gå til spejder og fodbold, hvor et familiemedlem tager med. Det lykkes langt hen af vejen at få skabt en direkte sammenhæng mellem spørgsmålene og svarene i planen. Fx når et barn i spørgsmålene har givet udtryk for et ønske om mere kontakt med far eller bedsteforældre, så bliver der lavet en aftale og en plan for dette. Aftalerne bevidnes af alle de betydningsfulde deltagere og de skrives ind i planen. Man kan ikke bare løbe fra dem, som en af dem siger. Og selv i den sag, hvor barnet ønsker kontakt til far, men ikke at overnatte (det kan ikke læses i spørgsmålene), så tages der højde for dette. I den plan er morfar indskrevet som kontakten mellem barnet og far. Der er helt sikkert en grund til det, som vi ikke kender. Pointen er, at familien har lyttet til barnet og fundet en løsning, hvor morfar varetager kontakten, sikkerheden og omsorgen. Så når vi analyserer og vurderer på inddragelse i forhold til problemdefinition, så er netværket alligevel involveret og trækker på al deres eksklusive viden, som i denne case, hvor vi kun kan forstå svaret på spørgsmålet og dermed planen ud fra en forestilling om at familien ved noget, som de tager højde for. Så selv om at spørgsmålene er styrende og helt centrale, så bliver der ofte taget højde for, aftalt og svaret på noget af det, der er vanskeligt at få formuleret eller som familien ikke ønsker kommer til de professionelles kendskab.

Når vi sammenligner spørgsmålene med den konkrete hjælp til barnet, eksempelvis at stå op om morgenen for at komme i skole, støtte til lektier, nogen at tale med om det der er svært, at styre sin vrede, at gå til forskellige aktiviteter, selv at bestemme, mv., så laves der også konkrete aftaler i forhold til disse spørgsmål. Der svares på spørgsmålene i planerne. Spørgsmålene tages alvorligt og der er aftaler i planen, men vi kan ikke læse noget om indholdet i de aftaler eller hvad der har været talt om og hvordan, da det foregår i det private rum. Der tages dermed hånd om problemet ved at barnet fx kan tale med moster eller bedstemor, men ikke noget om hvad den samtale skal indeholde og hvordan de skal nå målet. Der er således svaret på spørgsmålet og fordelt et ansvar. Vi havde en antagelse om, at der hvor de professionelle informanter har været særligt gode til at beskrive og skabe en forståelse for, hvordan barnet eller den unge har det, at det vil være i de familier, den mere individuelle hjælp har størst nytte på grund af den viden og forståelse som det private netværk får fra de professionelle. Det kan vi ikke se ud af vores data, selv om der er noget der tyder på det, men vi kan se at gode informanter kan skabe en stor forståelse for barnet i dets egen familie og at det er meget vigtigt for dem.

Invitationerne og deres betydning

Invitationerne laves af barnet sammen med samordneren. Der findes forskellige skabeloner til layout i håndbogen og nogle laver deres egne. Invitationerne ligner på mange måder en invitation til barnets fødselsdag og på invitationen står der, hvor, hvornår og på hvilket tidspunkt familierådslagningen afholdes og adressen. Der står ligeledes hvem der er initiativtager og samordner og samordnerens mobilnummer, hvis der er spørgsmål eller afbud. At rådslagningen varer omkring tre timer, står også på invitationen, og somme tider er menuen nævnt. Maden er ifølge børnene og de unge meget vigtig og især at de selv bestemmer, hvad de skal spise. Det aftales de sammen med samordneren. Børnene har ofte lavet fine tegninger eller indsat billeder og figurer. Invitationerne er forskellige, men stadig indenfor en fælles ramme. Og de hænger ofte på køleskabet eller opslagstavlen i hjemmene som andre invitationer. Der står ofte hvem der er inviteret og på nogle invitationer står spørgsmålene også.

Invitationerne afspejler på mange måder barnets indledende engagement i deres rådslagning. Dem, der er mest personlige, hvor der er gjort meget ud af invitationen og hvor der eksempelvis står, at *'Jeg vil gerne invitere dig til min rådslagning'* fungerer bedre end dem, hvor der står *'Invitation til Maltes rådslagning'*. Det er vigtigt, at alle informationerne står på siden og det er ligeledes vigtigt, at alle deltagere får spørgsmålene inden, men at spørgsmålene står på invitationen er ikke nogen god ide, da samtykket gælder de inviterede, og ender invitationen på et køleskab, kan alle der kommer i det pågældende hus se dem.

Der har i den grad været et børnefokus i de 8 cases. Det handler om mindsettet, rammerne og de professionelle socialrådgiveres og samordneres inddragende praksis, herunder fokus på spørgsmålene. Det vigtigste omdrejningspunkt synes at være spørgsmålene, som formuleres sammen med barnet/den unge, og som indeholder barnets behov og ønsker, og som samordneren tager med rundt til alle de inviterede og som der på mødet skal svares på og laves en plan for. De gode spørgsmål og det at de er skrevet ned som en form for grænseobjekt (Star & Griesemer 1989), der forbinder deltagernes sociale verdner, er med til at holde et løbende fokus på barnet eller den unge og et 'indefra' børneperspektiv.

Børnene og de unge føler sig i højere grad forstået af deres familie og de professionelle

Samtlige børn og unge har oplevet en større forståelse for dem og deres udfordringer. De nævner primært forståelsen fra deres egen familie og netværk, men de professionelle nævnes også. Den pige der fortæller, at hun har fået sin elskede mormor tilbage, har en nuanceret fortælling om, hvordan deres gode trygge relation gradvis blev ødelagt, fordi mormoren ikke kunne forstå hendes angst og skolefravær. Men da hendes psykolog og lærer som informatører fortalte hele familien om hende - med hele deres faglige indsigt i og iagttagelser - så fik hele familien en forståelse af, hvordan det var at være hende og hendes situation og problem. Og der blev lagt en plan, så hun hver torsdag kunne besøge mormor efter skole, mv. Pigen fik som nævnt sin mormor tilbage, men også socialrådgiveren og læreren fik i denne sag en anden forståelse for pigen, og dét og de hjalp pigen i skole igen.

Der er som minimum én informatør og det er socialrådgiveren (initiativtageren), der bidrager med information om barnet eller den unge ind i familiesystemet. Informationen kan være mere eller mindre hjælpsom. Det gælder ligeledes for eventuelt andre informanter, hvor der sondres mellem specifikke informanter, der har kendskab til barnet, som fx psykologen eller læreren i ovennævnte eksempel, og de generelle informanter, der ved noget om problemstillingen. Fordelen ved den specifikke informanttype er deres indgående kendskab til barnet, som de kan formidle videre til familien. Fordelen ved de generelle informanter er, at de har dyb viden om barnets eller familiens problemstilling fx angst, ADHD, depression, børn af psykisk syge, mv., som de kan formidle videre til familiesystemet og som barnet kan genkende. Og denne information, uanset om den er specifik eller generel, er særdeles vigtig for barnet, da alle de betydningsfulde voksne omkring dem hører det. De er i centrum. Det fortalte bliver bevidnet og der er mulighed for at stille spørgsmål til de professionelle. Det er ofte svært og intenst for børnene og de unge, da de er bekymrede for, hvad der vil blive sagt, også selv om de alle har set eller fået at vide, hvad informanterne vil sige. Selv de mindre børn lytter intenst og der skal ikke så meget negativ og diskvalificerende information til, før nogle af børnene reagerer. Det har vi eksempler på i andre cases.

Men i de 8 cases vi har i denne undersøgelse, da har de i mere eller mindre grad oplevet sig forstået især af deres egen familie og netværk. Det har været en stor lettelse for dem og så vigtigt, at de gentager det med at føle sig forstået på forskellige steder og måder i interviewene. Forståelse sådan som respondenterne udtrykker det, er en individuel følelse, der refererer til noget meget forskelligt i casene, lige fra det åbenlyse, at nu ved de hvordan det er at være mig, til at ansvaret flyttes fra barnet og til de voksne, eller at nu forstår de at jeg har brug for hjælp, eller nu tager de mig alvorligt, eller nu lytter de, eller nu kan jeg tro på, at de vil hjælpe mig, eller nu har de forstået mine ønsker.

Rådslagningsprocessen synes på mange måder, at fungere som en form for anerkendelsesproces, hvor børnene bliver set og hørt af deres egen familie qua spørgsmålene, informanterne og planen, og derved får de mulighed for selvudfoldelse, selvrepræsentation og udvikling af personlig identitet som Taylor (1994) skriver, hvor han trækker på den filosofiske anerkendelsestradition (Hegel 1807, Honneth 1992). Den anden mere pædagogiske og udviklingsorienterede tradition har blik for de konkrete anerkendelsesprocesser, der er med til at skabe udvikling og trivsel. Der er informanter, der fortæller, hvordan børn og unge intenst lytter og nikker, når der bliver fortalt om dem, eller der fortælles hvordan det er at have angst eller være barn i en skilsmissekonflikt. Og det hører alle de betydningsfulde voksne omkring dem. Det kan man i den tilgang forstå som en bevidningsproces (Holmgaard og Holmgaard 2016). Det er ikke længere et problem, som ingen eller kun få i familien ved noget om. De har alle hørt det samme og det kommer fra de professionelle udenfor familiesystemet. Igen er det ikke lige meget, hvad der bliver sagt eller hvordan det bliver sagt, men rammesætningen betyder, at alle de inviterede er tilstede, de professionelle giver information, der handler om barnet og de spørgsmål der skal tages stilling til og det er ikke længere kun barnet der er problemet eller har et problem. Der foregår egentlig mange store og små 'udefra' og 'indefra' bevidningsprocesser igennem rådslagningsforløbet, herunder også de professionelle bekræftelse og anerkendelse af den plan familien har udarbejdet. Vi har ikke data eller teoretisk indsigt nok til at analysere dem i dybden, men vi kan ud fra vores data se, at de har stor betydning og at de professionelle mikrofaglighed er afgørende i mange af dem. Vi kan ligeledes iagttagelse, at der både fra de private og de professionelle er bevidste til og fravalg i forhold til det, der bevidnes eksempelvis det informanterne fortæller om barnet. Og at indgangen til den faglige balance for de professionelle handler om at lytte til barnet, tage hensyn til barnet, iagttagelse barnet og at holde sig til det beskrivende og konstruktivt fremadrettede. Ikke alt hverken kan eller bør bevidnes, men det væsentlige er, at det er barnet eller den unge som giver udtryk for, hvad de har brug for og ønsker. De professionelle og forældrene kan godt have et velbegrundet ønske om, at noget bestemt kommer på dagsordenen ud fra et 'udefra' børneperspektiv, men hvis ikke barnet er klar til det, så er det måske til opfølgningen at barnet er klar eller også skal problemstillingen drøftes i en anden sammenhæng.

I nogle af casene kender alle deltagerne til problemstillingen og i andre bliver de meget overraskede. Fx den pige der endte med at flytte hjem til far og hans nye familie. Far vidste slet ikke, hvor dårligt hans datter havde det, før han kom til rådslagningen. Og selv i de cases, hvor de fleste kendte til problematikken, så var der ikke tale om en fælles fokuseret professionel viden om barnet, som alle havde hørt og bevidnet sammen med barnet, men mange forskellige fortællinger med helte og skurke.

Børnene og de unge er interviewet efter de har haft deres rådslagning og opfølgning. Så den øgede forståelse og på mange måder taknemmelighed som de giver udtryk for, handler ikke kun om informanterne, men om hele rådslagningsforløbet, hvor der i de enkelte cases er stor forskel på, hvornår og hvordan de oplever sig forstået af hvem.

Det er tale om en inddragelses-, anerkendelses-, bevidnings-, og forståelsesproces på mange niveauer, hvor der allerede inden selve rådslagningen lyttes til barnet. Og hvor familiens kommunikation ændres til at have fokus på barnet alene qua de spørgsmål, der kommer rundt til alle de inviterede, som en form for dagsordens forberedende forståelse. I nogle familier er der megen kommunikation inden og i andre er den begrænset, ligesom involveringen af barnet eller den unge i denne kommunikation kan være stor eller lille. Det er så i rådslagningens første informationsfase, at alle de voksne omkring barnet hører den samme information, som de har med ind i det private rum. I det private rum oplever børnene forståelsen i praksis, når familien skal lave planen og det foregår som regel i respekt for børnene med en plan der svarer på spørgsmålene og hvor familiemedlemmerne byder ind med hver deres hjælp, uanset om det er at tage med til fodbold, som i den ene case eller ringe en gang om ugen som i en anden case eller en fast ugentlig aftale om at komme på besøg som i en tredje. Ovenstående er alle konkrete udtryk for forstående handlinger, så der er nok mere tale om en proces, hvor børnene efterfølgende giver udtryk for, at noget af det vigtigste har været oplevelsen af at blive forstået og anerkendt af deres egen familie, hvor forståelsen ikke kun handler om informanterne og bevidningen.

De aktive børn og unge får deres ønsker opfyldt og 'myndiggørelse' er en proces

Flere af børnene og de unge var lidt afventende og skeptiske i forhold til at have en familierådslagning. De vidste ikke rigtigt, hvad det indebærer, nogle vil nødvendigvis være i centrum og andre synes ikke at deres problemer skal offentliggøres. Men når de først har sagt 'ja', så begynder de fleste at forholde sig til, hvad de ønsker og herunder, hvad de ikke ønsker, der skal tales om eller ske. Inddragelsen er som regel forudsætningen for at barnet bliver aktør i egen sag (Andersen 2017), og her er især det inddragende møde med rådgiveren og efterfølgende med samordneren vigtig. Alle børnene og de unge i de 8 cases er mere eller mindre blevet mødt inddragende. De har sagt ja til rådslagningen og spørgsmålene afspejler på mange måder deres ønsker og behov og dermed et 'indefra' børneperspektiv. Allerede inddragelsen i spørgsmålenes formulering sætter noget i gang ved de fleste af børnene. Vi kan se på spørgsmålene om de er formuleret af rådgivere eller i et samarbejde med eller af børnene. Vi kan også qua vores data se om de er udtryk for barnets perspektiv, men vi kan ikke altid iagttage en direkte sammenhæng mellem spørgsmål, myndiggørelse og realisering af barnets ønsker, og dermed barnets eller den unges aktive rolle. Det forudsætter yderligere data om familiens interne kommunikation og en dybere og mere kompliceret caseundersøgelse.

I nogle af casene er det dog relativt enkelt. Barnet har givet udtryk for nogle ønsker, der er formuleret i spørgsmålene, og familien og netværket har lavet en plan til realisering af disse, fx drengen der ønsker kontakt til og gerne vil besøge sine bedsteforældre. Han får qua spørgsmålene formuleret en plan med løbende aftaler om besøg. Han er helt konkret blevet inddraget i problemformuleringen og løsningen, og har dermed fået opfyldt sit ønske. Inddragelsen var så at sige forudsætningen for at dette 'indefra' børneperspektiv både kom til at indgå i problemformulering og løsningen (Krogstrup & Tjalve 1999), men nærlæser vi vore data, så har den dreng faktisk ikke været så aktivt handlende i egen sag, bortset fra at han jo ved hjælp af den inddragende socialrådgiver fik formuleret sine behov og ønsker i et fra rådgiveren ligeså inddragende samarbejde med mor. Tager vi Børnerådet og Harts stigemodel (Børnerådet 2017), så er der her tale om et vokseninitiativ med beslutninger i fællesskab, der er med til at realisere et 'indefra' børneperspektiv, men i andre cases har de været meget aktive og taget initiativ.

I alle de 8 cases er der i en eller anden grad tale om realisering af barnets 'indefra' perspektiv i den enkle konkrete form, der jo i høj grad afhænger af de professionelle inddragende mikro- og grundfaglighed og samarbejde med forældrene. Myndiggørelsen eller barnets 'agency' og aktive handlen er noget mere kompliceret og udtryk for en unik proces i de enkelte cases, hvor barnet afprøver og tager initiativer, får respons, osv. Altså der hvor barnet og den unge kommer meget højere op på Harts deltagelsesstige efterhånden som barnet forstår og erfarer muligheden for at gøre en forskel i eget liv og får en positiv respons fra omgivelserne (Mayall 2002).

En af de cases, der meget fint illustrerer denne myndiggørende proces, er en meget kompliceret case med den pige, der i forbindelse med rådslagningsforløbet finder ud af, at hun gerne vil bo hos far og hans nye familie, og rent faktisk får det til at lykkes. At pigen ender med at bo hos far, kan vi ikke læse ud af spørgsmålene eller planen. Det er noget hun og i øvrigt også hendes socialrådgiver fortæller om i interviewene med dem. Myndiggørelsesprocessen sker i løbet af rådslagningsforløbet, hvor hun først lidt modvilligt siger ja til en familierådslagning, pga. hendes meget store behov for hjælp og 'en familiehommelighed', der presser hende. Da hun har haft den første rådslagning, hvor far deltager, opstår ideen eller ønsket om at flytte ind til ham. Og det forfølger hun, indtil det lykkes, men det foregår ved siden af rådslagnings-dagsordenen og er på hendes initiativ. Det har bestemt ikke været nogen ukompliceret proces, hverken i forhold til hendes mor eller far eller i forhold til hans nye familie. Men det er helt tydeligt, at det er pigen, der har handlet og kæmpet for at det skulle lykkes. Og så har hun haft hjælp og bevidst valgt hjælpere, fx hendes farmor som talsmand i rådslagningen. Set udefra er det tydeligt, at hun ikke kunne bo hjemme længere, så der ville sandsynligvis være blevet tale om en eller anden form for anbringelse, men det fik hun selv løst med hjælp fra sin socialrådgiver og nogle familiemedlemmer.

Hendes aktive handlen og ressourcemobilisering opstår sandsynligvis i det for hende frigørende rådslagningsmøde, hvor bindingen til og loyaliteten i forhold til hendes mor lettes. Hun kom i fokus og hendes problemer kom helt ud i det åbne familierum, men ikke alt blev delt med de professionelle. Hendes far vidste ikke, hvordan hun havde det og sammen med farmor har far hjulpet hende, men det er pigen selv, der tager initiativ og er aktivt handlende i forhold til hendes 'indefra' perspektiv. Så i denne sag kommer vi i løbet af processen helt op i toppen af inddragelsesstigen, hvor hun meget hurtigt går fra en svag self-efficacy til en stærk self-efficacy (Banduro 1994), hvilket vil sige at hun går fra ikke at tro på, at hun kan ændre sin situation til at tro på hun kan gøre det. Det handler ifølge teorien om den respons hun får fra omgivelserne. Her er det givetvis responsen fra far og farmor, der i første omgang hjælper hende sammen med den følelsesmæssige frisættelse fra hendes mor. Banduro (1994) opererer med fire områder der kan hjælpe til at udvikle troen på egen adfærd. Det er egne erfaringer, observerede erfaringer, sproglig overtalelse og oplevede følelser. I denne sag synes den unges følelsesmæssige oplevelser og bindinger sammen med egne erfaringer at have været vigtige for pigens 'agency'.

Myndiggørelsen og 'indefra' børneperspektivet begynder med formuleringen af spørgsmålene, der næsten kun kan blive gode, såfremt de er baseret på en reel oplevet inddragelse af barnet, hvor både barnets behov og ønsker kommer til udtryk i spørgsmålene, som fx *Jeg vil gerne på besøg ved min farmor eller jeg vil gerne spille fodbold og hvordan kan det lade sig gøre? Eller hvem kan hjælpe mig med lektierne?* Når disse ofte meget beskedne ønsker bliver taget alvorligt, og familien får de vigtige informationer fra de professionelle og der bliver lagt en plan i forhold til spørgsmålene, hvor barnets ønsker tages alvorligt, så oplever børnene at de kan gøre en forskel og at de voksne tager dem alvorligt. Og da planen

er konkret, underskrevet og bevidnet af de professionelle, så forsøger familien at leve op til den. Og her får børnene igen den positive respons. Stort set alle børnene og de unge i de 8 cases erfarer helt konkret, at de kan gøre noget selv, og at de får hjælp fra deres familie og at en aftale forsøges overholdt. De meget vellykkede inddragelsesforløb indeholder alle Banduras fire indikatorer; egne erfaringer, observerede erfaringer, sproglig overtalelse og følelsesmæssig oplevelse, til opbygning af troen på at kunne ændre ved sin egen situation. De to yngste børn er ikke helt så aktivt handlende, men de får deres ønsker opfyldt af ansvarlige voksne, der har fokus på dem. De unge synes meget hurtigt at kunne se muligheden for at få deres behov og ønsker opfyldt, og så handler de, ofte ved at finde hjælpere indenfor familien.

Samordnernes, socialrådgivernes og informatørernes vigtige mikrofaglighed

Ingen rådslagninger er ens, og ingen samordnere, socialrådgivere eller informatører gør det på samme måde. De har hver deres faglighed og mødes med lige så forskellige børn, familier og netværk, så indenfor rammerne af familierådslagningsmodellen udfolder der sig en mangfoldighed af mikrofaglighed med kæder af gestus og respons (Stacey 2003). Det er egentlig utroligt at den faglige kommunikation og handlinger lykkes så godt i de fleste rådslagninger, når så meget kunne gå galt i det inddragende samarbejde med familie og netværk. Vi kan ud fra vores kvantitative som kvalitative data iagttagelse, at det er gået godt i de fleste rådslagninger, men også at samordnere, rådgivere og informatørers mikro- og grundfaglighed har stor betydning for den enkelte rådslagning og at der er et udviklingspotentiale.

Den kvantitative undersøgelse viser et meget positivt billede som udtryk for, at børnene, de unge og deres familier og netværk generelt har haft en positiv oplevelse med familierådslagning og det har haft positiv betydning for barnets udvikling og trivsel. Det er på mange måder tegn på at de professionelle har leveret et solidt fagligt arbejde. Og det har de på hver deres måde indenfor rammerne af familierådslagning, hvor der er rig mulighed for at udfolde sin mikro- eller grundfaglighed i møderne og processerne med barnet, familien og netværket. De professionelle har stor betydning i alle deres møder og skriftlig kommunikation med barnet, forældrene og deltagerne fra familie og netværk i en familierådslagning. Og der er gode argumenter for løbende at udvikle den mikrofaglighed med udgangspunkt i det 'man gør' i dialog med professionelle kolleger og med feedback fra deltagerne, ikke for at ensarte den faglige praksis, men for at lære af hinanden og især udvikle sin egen faglighed.

Denne undersøgelse af børneperspektivet har fire hovedkonklusioner, hvor udviklingen af mikrofaglighed er en af dem, men hvad skal den udvikle sig hen imod og hvordan. De professionelle bør udvikle den i forhold til alle deres roller og funktioner i rådslagningsprocessen og med udgangspunkt i beslutningsmodellens mindset, etik, processer og rammer. Denne undersøgelse peger på vigtigheden af; fastholdelse af børnefokus, fokus på børneperspektivet 'indefra', at barnet oplever sig forstået af egen familie og de professionelle, at barnet myndiggøres og bliver aktiv i egen sag og at aftalerne realiseres. Spørgsmålet er hvordan de professionelle kan være med til at dette realiseres.

For socialrådgiverne (initiativtagerne) er de indledende og inddragende møder med forældrene og barnet særdeles vigtige, herunder formuleringen af spørgsmålene. Nogle rådgivere får ofte et nej, hvor andre næsten altid får et ja fra forældrene og barnet. Det er i sig selv en helt central problemstilling, der ligger udenfor denne undersøgelse, men også handler om mikrofaglighed. I denne undersøgelse har vi 8 cases med et ja, men det er også

et lidt forskelligt ja, ligesom spørgsmålene mere eller mindre er udtryk for barnets ønsker. Selv om de alle svarer, at det var de rigtige spørgsmål og de har været involveret i formuleringen af dem, så er der mulighed for faglig udvikling. Spørgsmålene bør være udtryk for barnets behov og ønsker ('indefra' børneperspektiv) og er helt centrale og gennemgående i hele rådslagningsprocessen. Den inddragende proces, formuleringen af og fastholdelse af dem er et centralt mikrofagligt udviklingspunkt for alle socialrådgivere (initiativtagere).

Når det drejer sig om barnets oplevede forståelse fra egen familie og netværk, så har rådgiveren en væsentlig rolle som informant og i forhold til valg af øvrige informanter sammen med barnet, forældrene og samordner, herunder at informanterne er klædt på til opgaven. Informatørerne har en begrænset, men særdeles vigtig rolle som dem der formidler den professionelle viden om barnet eller problemstillingen ind i familiesystemet. Børnene og de unge nævner dem specifikt i forhold til den betydning de har for den øgede forståelse de oplever fra deres egen familie og netværk. Da informatørerne sjældent har så mange erfaringer med rådslagninger, er det rådgivernes og samordnernes opgave at klæde dem på. Opgaven kan anskues som en anerkendelsesproces med bevidning, der handler om at informere om barnet og problemstillingerne på en sådan måde, at barnet genkender sig selv, føler sig set og hørt, at der skabes forståelse for barnet og der kommer brugbar professionel viden ind i det private familiesystem, som gør, at de kan svare på spørgsmålene og lave deres aftaler og plan. Alene i det ovenstående er der tale om mange vigtige mikrofaglige udviklingspunkter for den enkelte rådgiver, der kan være med til at kvalificere deres faglighed og realiseringen af børne-perspektivet.

Når det drejer sig om myndiggørelsesprocesserne, og dermed at barnet får oplevelsen af og erfaringer med selv at kunne gøre en positiv forskel, så har rådgiverne (initiativtagerne) en rolle gennem hele forløbet. Det starter med inddragelsen og spørgsmålene, hvor det er vigtigt at børnene oplever sig reelt inddraget og at spørgsmålene er udtryk for deres behov og ønsker. At rådgiverne er tilgængelige op til rådslagningen, at de taler med børnene om det, der bliver informeret om og at de i den sidste fase, hvor de læser og bekræfter planen foreslår præciseringer i aftaler, der er med til at gøre den realiserbar for barnet. Efter rådslagningen kan de ringe og holde kontakten, herunder støtte realiseringen med en eventuel samtidig professionel indsats, hvor barnets perspektiv og plan inddrages og balancere de professionelle indsatser med de private. Inden opfølgningen kan eller bør der tages kontakt til barnet og forældrene i forhold til eventuelle nye spørgsmål og informanter.

Samordnerne er på mange måder familierådslagningens kvalitetssikring, når det gælder mindsettet, processen og rammerne. De har kontakt til alle deltagerne, informerer om familierådslagningen, herunder spørgsmålene, og sikrer, at der er fokus på barnet. Det er dem, der som neutrale personer faciliterer selve rådslagningen fra det første møde med rådgiveren, barnet og forældrene. Børnene og de unge har været meget tilfredse med dem, kender deres navne og har oplevet sig mødt af dem. De kommer med hver deres faglige grunduddannelse og erfaringer, som de anvender på hver deres måde indenfor rammerne af familierådslagning. De har som 'ny faggruppe' udvekslet erfaringer og der er også her mulighed for faglig udvikling og gensidig læring i forhold til invitation af de betydningsfulde i familien og netværket, formidling af børneperspektivet til dem, facilitering af den konkrete rådslagning, så fokus holdes på barnet, at barnet oplever sig forstået af familien og de professionelle, at barnets ønsker er i centrum, osv.

Når det drejer sig om at fastholde fokus på barnet og især spørgsmålene, så har samordneren den rolle at have spørgsmålene med rundt til samtlige deltagere og med

udgangspunkt i dem informere om familierådslagning og hvad de er indbudt til. Det kan gøres og bliver gjort på mange måder. Deltagerne har ofte mange spørgsmål til rådslagningen og til barnets behov og ønsker. Selv om samordneren fortæller at de er neutrale, at det handler om barnets fremtid og ikke de voksnes eventuelle gamle konflikter, så er de med til at holde fokus på barnet og skabe en indledende forståelse for barnet gennem deres svar og gennemgang af spørgsmålene til rådslagningen. I informationsfasen har samordnerne ligeledes en central rolle, da de rammesætter informanterne og kan vælge at gentage noget af det sagte samt spørgsmålene. De styrer og faciliterer så at sige bevidningen, som har så stor betydning for børnene. Det gælder også, hvis de bliver kaldt ind til rådslagningen og i den sidste bekræftelsesfase, og det gælder til opfølgningen. De kan i løbet af hele processen være med til at skabe den gode stemning, tryghed og flytte fokus til børneperspektivet.

Når det drejer sig om myndiggørelsesprocesserne, så har samordnerne først og fremmest et ansvar for at beslutningsmodellens mindset og rammer overholdes og dermed understøtte mulighederne for at barnet eller den unge får muligheden for at opleve sig i centrum og får erfaringer med, at det de siger og gør, kan gøre en forskel. Helt konkret er det samordnerne, der sammen med barnet og forældrene finder ud af hvem der skal inviteres, være barnets talsmand, laver indbydelsen sammen med barnet og aftaler maden, herunder om der skal være bordkort. I de samtaler får barnet ofte denne fornemmelse for og erfaring med at kunne være aktiv. I casene er det meget forskelligt hvor meget de har talt sammen, men da de fleste kender samordnerens navn og har været glade for dem og for at nogen har taget kontakt til dem i løbet af processen, når de var usikre, så er de vigtige for skabelse af mening omkring deres rådslagning og de muligheder som børnene og de unge ser og handler på. Til selve rådslagningen rammesætter og faciliterer samordneren rådslagningen, og det kan gøres på mange måder, herunder måder der understøtter barnets mulighedsrum og aktive handlen ved at have fokus på spørgsmålene, spørge til barnets vurdering af planen. I opfølgningerne og især op til dem har samordneren en vigtig rolle i forhold til kontakten med barnet og forældrene, hvor der er mulighed for en fremadrettet status og proces.

De tre overordnede konklusioner vedrørende børneperspektivet bindes sammen med et fjerde fokus på de professionelle mikrofaglighed, hvor det for os er tydeligt, at mindsettet, etikken, processerne og rammerne kan noget for at sikre et inddragende børnefokus, men at det ikke kan lade sig gøre uden de professionelle faglighed. De professionelle rådgivere, samordnere og informatører trækker så at sige 'ubevidst' på deres grundfaglighed og folder den ud indenfor rammer af familierådslagning. Når vi spørger, hvad de helt konkret gør, så har de vanskeligt ved at svare på det og fra vore data kan vi se, at den enkelte professionelle gør det fremragende på nogle områder og på andre er der et udviklingspotentiale. Fokuseret dialog og træning kunne være vejen frem - ikke for at ensrette, men for at lære af hinanden. Og den fokuserede mikrofaglige udvikling kunne passende starte med de tre hovedkonklusioner fra denne undersøgelse, som vi ved har stor betydning for børnene og de unges 'indefra' børneperspektiv.

Og skal børneperspektivet give mening må det erkendes at børnene og de unge er aktive aktører i eget liv. De tiltag, som børn og unge ikke kan se mening i, bliver ikke en succes. Det er vigtigt at give plads til børnenes eget perspektiv, at dyrke metoder til at inddrage børns 'indefra' perspektiv i børneperspektivet. Vi kan kun få den særlige viden, hvis vi spørger børnene og de unge. Ingen kan som barnet og den unge kende kompleksiteten i eget liv.

Kort konklusion og undersøgelsens perspektiv

Familierådslagning i Esbjerg har siden 2016 haft et særligt fokus på børneperspektivet. Det kommer tydeligt frem i undersøgelsens Del 1., hvor især den kvantitative undersøgelse tegner et meget positivt billede af børnenes og de unges generelle tilfredshed med familierådslagningen som proces og som realiseringen af deres planer.

Denne kvalitative caseundersøgelse tegner et ligeså positivt, men et meget mere nuanceret billede af hvad og hvordan børnene og de unge oplever familierådslagning, herunder hvad der har betydning for deres inddragelse, et 'indefra' børneperspektiv, myndiggørelse og realisering af deres plan. Inddragelse og myndiggørelse er en proces, hvor de betydningsfulde voksne og professionelle omkring børnene spiller en stor rolle. Familierådslagning sætter rammerne for at barnet eller den unge kommer i fokus, men den enkelte rådslagning er unik, hvor de professionelles mikro- og grundfaglighed får afgørende betydning for om barnet oplever sig reelt inddraget, får sine ønsker og behov formuleret, oplever sig forstået af deres egen familie, får et handlerum, realiseret ønskerne og kommer i udvikling og trivsel.

Familierådslagning i Esbjerg er et tydeligt eksempel på at en inddragende rettighedsdiskurs med reel inddragelse kan fungere sammen med en effektivitetsdiskurs forstået på den måde, at man næsten tvinger et 'indefra' perspektiv frem via bl.a. spørgsmålene, og i og med at de er gennemgående og udtrykker barnets behov og ønsker, så bliver der svaret på dem i planerne og lavet konkrete aftaler. Det er forskelligt, hvornår de enkelte børn og unge bliver aktive i deres egne rådslagningsprocesser, men det gør de mere eller mindre, og da synes anerkendelses- og bevidningsprocesserne vigtige, især at de oplever meget mere forståelse og ansvar fra deres egen familie og bliver ofte frisat og får nye handlemuligheder. Hvor meget de selv bliver aktive aktører handler meget om alder, modenhed og især om de får positiv respons fra deres familie og erfaringer med at de selv kan gøre en forskel.

Det er vores håb, at de professionelle kan anvende denne forskningsrapport til at udvikle deres mikro- og grundfaglighed i forhold til kvalificering af lige netop de områder, som denne rapport peger på som væsentlige for at børnene og de unge kan udvikle og realisere deres 'indefra' perspektiv med hjælp fra de voksne omkring dem, både deres betydningsfulde familie, netværk og de professionelle.

Litteraturliste

- Andersen Maja (2017) Empowerment i velfærdsarbejde fordrer professionel læring. Aarhus: Artikel i *FPPU* vol.1, no.2. s37-52
- Andersen, John (2004) *Empowerment og social arbejde*. Kbh. Reitzels Forlag
- Bandura, A. (Ed.) (1995). *Self-efficacy in changing societies*. New York: Cambridge University Press.
- Brinkmann & Tanggaard (2015) *Kvalitative metoder*. Kbh. Reitzels Forlag
- Børnerådet (2017) *Gode råd til fagfolk om mødet med børn og unge*. Kbh. Børnerådet
- Cooperrider & Srivastva (1997) *Organizational Wisdom*. San Francisco. Lexington Press
- Creswell et al. (2003) *Advanced mixed methods research designs*. CA. Sage Publications
- Czarniawska (2002) Narrative, Interviews, and organizations. I: J.F. Gubrin & J.A. Holstein (red) *Handbook of interview research*, s.733-750. Thousand Oaks: Sage Publications
- Eigilson, S.P., Dybbroe, B. & Olsen, T. (2018) Brukermedvirkning og velferdstjenester. *Nordisk velfærdsforskning/ Nordic Welfare Research* 01, Volume 3.
- Faureholm, Jytte, Bo Morthorst Rasmussen, mfl.(2001) *Familierådslagning i Danmark - Demokratisering af familierbejdet*. Artikel i *Familierådslagning i Norden*. Stockholm: FOU- Södertörns skriftserie nr. 15/2001
- Flyvbjerg B (1998) *Rationality and Power – Democracy in practice*. Chicago: University of Chicago Press
- Flyvbjerg B. (2001) *Making social science matter*. Cambridge: Cambridge University Press
- Freire Paulo (1973) *De undertryktes pædagogik*. Kbh. Christian Ejlers
- Halldén, G. Källor (2007) *Den moderna barndomen och barns vardagsliv*. Stockholm: Carlsson Bokförlag
- Hansen Jytte, Thomas H. Hansen og Bo Morthorst Rasmussen (2003) *Familierådslagning i Danmark- 2. del af evalueringen af det danske forsøg med Familierådslagning*. Aabenraa: UFC Børn og Unge.
- Haven Karen & Christiansen Øivin (2014) *Knowledge Review on Family Group Conferencing*. Bergen. RKBU West
- Hegel (1807) *Åndens fænomenologi*. Kbh: Gyldendal
- Heino, T., Reinikainen S. & Bergmann M. (2004) *Familierådslag i Norden*. Helsingfors: Forskningsinstituttet vid Helsingfors Universitet
- Heino Tarja (2009) *Family Group Conference from a Child Perspective*. Nordic Research Report. National Institute for Health and Welfare
- Hjermitslev, H., Albrechtsen, T. & Rasmussen B. (2017) *Professionsdannelse og samarbejde på tværs*. Antologi under redaktion til DJØF-forlag
- Holmgren & Holmgren (2016) *Narrativ supervision og vejledning*. Snekkersten: DISPUK-forlag
- Honneth (1992) *Kampf um Anerkennung*. Frankfurt: Suhrkamp Verlag
- Hoverak, S. (2006) *Hvordan oplever ungdom at å delta i familieråd?* Annandale: Federation Press
- Hudson, J. (1996) *Family Group Conferences: Perspectives on policy and practice*. Annandale: Federation Press
- Johansen, S. (2014) *Psycho-Social Processes and Outcomes of family Group Conferences*. British Journal of Social Work, 44(1), 145-162.
- Krogstrup, H. K., & Tjalve, J. (1999). Perspektiver i forbindelse med brugerinddragelse. In Krogstrup, Hanne Kathrine : Kristiansen, Søren : Tjalve, Jakob (Ed.), *Det handicappede samfund : om brugerinddragelse og medborgerskab*
- Lupton & Nixon (1999) *Empowering practice?* Bristol. Polity Press
- Lupton & Nixon (2000) Empowering practice? A critical appraisal of the family group conference approach. *British Journal of Social Work*, 30(2), 268-269
- Nixon, P. et al. (2005) *A survey of international Practices, Policy and Research on Family Group Conferencing and Related Practices* Vermont: University of Vermont
- Mayall, B (2002). *Towards a Sociology for Childhood: Thinking from Children's Lives*. Philidelfia. Open University Press
- Mead (2005) *Sindet, selvet og samfundet : fra et socialbehavioristisk standpunkt*. Kbh. Akademisk forlag
- Moltke & Molly (2009) *Systemisk Coaching*. Viborg. Dansk Psykologisk Forlag
- Mortensen, B. (2007) *Børneperspektivet i familierådslagning*. Odense: Servicestyrelsen

'Paradigmeskiftet 2.0' i Esbjerg og Esbjerg Kommunes Børn- og Ungepolitik:
<http://www.esbjergkommune.dk/om-kommunen/vision-og-politikker/b%C3%B8rn-og-unge/b%C3%B8rn-ungepolitik.aspx>

Rasmussen Bo Morthorst, Thomas H. Hansen (2002) *En beslutningsmodel med meget mere* Evaluering af det danske forsøg med familierådslagning. Aabenraa: UFC Børn og Familier.

Rasmussen Bo Morthorst(2002) *En Beslutningsmodel med meget mere - Undersøgelsen af det danske forsøg med familierådslagning*. Artikel i Faureholm Jytte og Lis Brønholm. *Demokratisering af det sociale arbejde med børn*. København: Reitzels Forlag

Rasmussen Bo Morthorst (2003) *Vulnerability and Energy*. London: Protecting Children Volume 18. 2003

Rasmussen Bo Morthorst (2004) *Familierådslagning i Danmark*. Bidrag til nordisk vidensopsamling redigeret af Tarja Heino, Sarianna Reinikainen og Mariana Bergmann (2004) *Familierådslag i Norden*. Helsingfors: Forskningsinstituttet vid Helsingfors universitet

Rasmussen Bo Morthorst (2004) *Familierådslagning i Kjellerup Kommune*. Evaluering af Kjellerup Kommunes forsøg med familierådslagning. Kjellerup: Kjellerup Kommune

Rasmussen Bo Morthorst (2005) *Mere end gode viljer*. Artikel i Faureholm Jytte og Lis Brønholm. *Antologi om familierådslagning*. København. Reitzels Forlag

Rasmussen, Bo Morthorst. (2012). *Samarbejde på tværs*. Kapitel i Jepsen Robert, Søren Kronborg og Bo Morthorst Rasmussen. *Hånd om helheden*. Århus: Klim

Rasmussen, Bo Morthorst. (2012). *Organisation og ledelse*. Kapitel i Jepsen Robert, Søren Kronborg og Bo Morthorst Rasmussen. *Hånd om helheden*. Århus: Klim

Rasmussen Bo Morthorst (2011) *Fagligt samspil og kollektiv opgaveløsning*. Artikel i antologien red. Harnow Klausen Søren. *På tværs af Fag*. København: Akademisk Forlag

Rasmussen Bo Morthorst (2014) *Samarbejde på tværs – Ansats til en teori om tværfagligt samarbejde undersøgt og udviklet med udgangspunkt i tværprofessionelt samarbejde i børne- og familiesager og i byggesager*. Haderslev: Center for Kunst, Videnskab og Håndværk (PhD-afhandling ved SDU)

Rasmussen Bo Morthorst (2015) *Socialrådgiverne bør tage ledelse af det tværfaglige samarbejde*. Kbh. Uden For Nummer, Tidsskrift for forskning og praksis i socialt arbejde nr. 31/2015

Rasmussen Bo Morthorst (2017) De uformelle møder gør forskellen. Artikel i Vejlederforum nr 1. 2017. København: Schultz Forlag

Rasmussen Bo Morthorst (2017) *Professionsdannelse og tværprofessionel teori og forskning*. Artikel i antologien red. Hjermitsev, Albrechtsen og Rasmussen. *Professionsdannelse på tværs*. København: DJØF Forlag

Rasmussen og Sandgaard 2018 'Familierådslagning i Esbjerg Kommune 2014-2018'. Esbjerg. UCSYD

Servicebogen: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=202239>

Schultz Jørgensen (2017) *Robuste børn*. Kbh. Kristeligdagblads forlag

Slettebø T. et al. (2016) *Familieråd i familieværnet*. Oslo: VID vitenskabelige højskole

Sommer, Samuelsson og Hundeide (2010) *Child perspectives and Childrens' perspectives*. New York . Springer

Sundell K. & Hægghmann U. (1999) *Familjerådslag i Sverige*. Stockholm: Resursförvaltningen för skola och socialtjänst.

Taylor (1994) *The politics of recognition*. Princeton: Princeton University Press

Michael White (2006) *Narrativ teori*. Kbh: Reitzels Forlag

Winter S. & Nielsen V. (2017) *Implementering af politik*. Kbh:Reitzels Forlag

Esbjerg Kommunes hjemmeside om familierådslagning:

<https://www.esbjergkommune.dk/borger/familie-og-børn/råd-og-hjælp/familierådslagning.aspx>

Bilag

Interviewguide som bilag

Børneperspektivet i familierådslagning i Esbjerg: Barnet/den unge

Interviewguide   dato   sted   deltagere

Overskrift: *Hvordan involveres børnene, hvad bremser og fremmer involveringen og kan vi optimere børneperspektivet i familierådslagningsprocessen? Styrke barnets rolle, myndiggøre og øget samarbejde*

IND

- Hvem er vi, hvorfor dette interview og optaget/slettet dec. 2019
- (Hvad er eller hvordan forstår du familierådslagning og din rolle)
- (Hvad er vigtigt i involvering og samarbejdet med børnene?)

DIN HISTORIE

- Fortæl, fortæl,...
- Dine drømme og håb for fremtiden

TEMAER

- Inden familierådslagningen
  - Første information
    - Kan du fortælle lidt om, hvad du tænkte, da du første gang hørte om familierådslagning?
    - Hvem fortalte dig om det første gang?
    - Hvem talte du med og hvad talte I om?
  - Spørgsmålene
    - Hvem lavede dem, var det de rigtige?
    - Hvad betyder de og synes du om dem?
    - Hvilke udfordringer havde du?
  - Rammen
    - Har du/I forstået rammen?
    - Hvorfor er det at I afholder familierådslagning?
  - Netværket
    - Hvordan fandt I ud af hvem der skulle inviteres?
    - Ringede I rundt og ringede de til jer?
    - Kom alle de rigtige med? Var det dem du ønskede skulle med?
  - Samordneren
    - Hvilken rolle har og hvad har samordneren betydet i.f.t. tryk, information
    - Barnets støtteperson, valg og tale med
    - Invitationens rolle
    - Besøg rundt i familien
  - Hvad skete der i familien
    - Begyndte I at tale om familierådslagning og hvad talte I om?
    - Var du bekymret og nervøs eller helt afslappet?
- Familierådslagningen
  - Lige inden familierådslagningen
    - Hvordan kom du hen til familierådslagningen, hvem talte du med lige op til
  - Familierådslagningens første del

- Hvad skete der?
    - Hvilke informanter, hvad sagde de, vidste du hvad de ville sige?
    - Hvordan var stemningen?
    - Følte du dig medinddraget?
  - Familiens private rum
    - Hvad skete der?
    - Hvordan var stemningen til din familierådslagning – var du tryk ved det?
    - Hvordan var det at være i centrum?
    - Hvem startede med at sige noget og var der nogen der styrede mødet?
    - Hvordan havde du det og hvad sagde du?
    - Hvad talte I om, var I enige, hvem synes hvad?
    - Hvordan med planen
  - Mødets tredje del med planen
    - Hvem præsenterede jeres plan og hvordan?
    - Hvordan blev den modtaget?
    - Hvad indeholder planen og synes du om den?
  - Lige efter familierådslagningen
    - Hvor gik du hen og med hvem og hvad talte I om?
- Efter familierådslagningen
  - Hvad sker der i familien efter FRS
    - Har det ændret noget i.f.t. hvem der taler med hvem om hvad?
    - Ringede din socialrådgiver til dig efter din familierådslagning?
    - Hvad betød det?
    - Hvad har du/I gjort anderledes?
  - Det første der skete med aftalerne, og derefter...
    - Hvem går i gang og hvordan?
    - Holder de og gør du noget for at de overholdes?
  - Planen
    - Tager I/du den frem og ser på den
  - Kontakten
    - Hvad er der sket med dine udfordringer?
    - Kontakten, relationer/virkning og samtale i netværket
    - Er der større forståelse for dig – og hvordan?
- Opfølgning
  - Inden opfølgningen
    - Hvad sker der og er der møde med socialrådgiveren?
    - Blev du spurgt om der var nye spørgsmål eller personer som skulle med?
    - Har du haft kontakt med din rådgiver og samordner inden opfølgning?
    - Hvem talte I om skulle med og hvem kom med?
    - Hvad sker der i familien op til opfølgningsmødet
  - Selve opfølgningen
    - Var den anderledes for dig end din familierådslagning? Hvordan oplevede du den?
    - Fase 1, fase 2, fase 3

- Hvad var der sket med planen og aftalerne og hvad med de nye?
- Hvordan var stemningen, var I enige...
- Var den bedre, dårligere og hvorfor?
- Efter opfølgningen
  - Har det gjort en forskel for dig? Hvordan?
  - Tidsperspektivet: Hvor lang tid gik der fra du fik at vide at der skulle afholdes familierådslagning og du afholdte din rådslagning?

UD

- Børneperspektivet generelt og tilfredsheden
  - Din tilfredshed med hele FRS forløbet? Skala 1-5 Og med planen skala 1-5
  - Hvad har du bestemt, hvad har I bestemt sammen og hvad har ikke været med til?
  - Hvor godt er det gået med børneperspektivet? Skala 1-5
- Vi er næsten færdige og er der noget vigtigt vi ikke har talt om?
- Hvad er de 3 vigtigste udfordringer i.f.t. involvering af dig/barnet
- Ønsker til fremtidig håndtering af de tre udfordringer

